

Inventarisatie talentontwikkeling in de podiumkunsten en beeldende kunst

Definitieve rapportage 7 juli 2014

Inhoudsopgave

1. Aanleiding onderzoek
2. Onderzoeksvraag
3. Scope van het onderzoek
4. Aanpak
5. Resultaten
 1. Leeswijzer bij de resultaten
 2. Over de respons
 3. Beelden over talent en talentontwikkeling
 4. Beelden over opleidingen
 5. Beelden over subsidies
 6. Beelden over ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen
 7. Beelden over de beroepspraktijk
 8. Beelden over rol overheid

Aanleiding onderzoek

In het veld en bij de Tweede Kamer bestaan zorgen over de gevolgen van de bezuinigingen en het nieuwe beleid voor de ontwikkeling en doorstroom van talent. De huidige instrumenten (BIS 2013-2016 en visiebrief) zijn kort geleden ingezet. De effectiviteit van de maatregelen en de effecten van de bezuinigen op de ontwikkeling en doorstroom van talent zijn nog niet bekend. Bovendien wordt geconstateerd dat er uiteenlopende beelden zijn over talent en de knelpunten op het gebied van talentontwikkeling die niet altijd onderbouwd worden met feiten en cijfers.

Dit onderzoek heeft als doel om beelden over talent en cijfers over de doorstroming van talenten in kaart te brengen. Het onderzoek heeft een inventariserend karakter en maakt onderdeel uit van een breder proces:

- De minister komt in 2015 met een uitgangsbrief voor het beleid voor de periode 2017-2020 en de inrichting van het cultuurstelsel voor die periode.
- Om de talentontwikkeling in die periode daadwerkelijk te kunnen monitoren en de effecten van beleidswijzigingen meetbaar te kunnen maken, zal in het najaar van 2014 een onderzoek worden uitgevoerd dat dient als nulmeting voor de monitor die de daarop volgende jaren gaat lopen. Dit onderzoek levert input voor deze beoogde monitor talentontwikkeling in de beeldende kunst en podiumkunsten.

Verder heeft minister Bussemaker in de brief 'Cultuur beweegt' (juni 2013) een aantal acties aangekondigd om de doorstroom van talent te bevorderen. In juni zal zij een brief versturen. Het doel van de brief is scherper te definiëren wat talent(ontwikkeling) in de cultuur is, te onderbouwen wat sterke punten en knelpunten zijn en te agenderen wat er de komende periode moet gebeuren om de positie van talent te versterken.

Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag:

1. In kwantitatieve zin zicht krijgen op
 - (1) de in- en uitstroom van talent op het gebied van podiumkunsten en beeldende kunst naar en van het kunstvakonderwijs (en andere relevante opleidingen) en
 - (2) de doorstroom van deze talenten naar een professie en de ondersteuning die talenten daarbij (hebben) ontvangen van publieke en private partijen.
2. In kwantitatieve zin zicht krijgen op de noden en wensen van de talenten zelf en de rol die ondersteuning vanuit de overheid, het kunstvakonderwijs, het culturele veld of andere partijen daarbij hebben gespeeld en nu spelen.

Deze rapportage geeft de antwoorden op onderzoeksvraag 2.

Scope van het onderzoek

Het onderzoek heeft een inventariserend karakter.

Doel is om een eerste inventarisatie te maken van cijfers, meningen en beelden van kunstenaars als het gaat om talentontwikkeling, en niet om beleidsaanbevelingen te formuleren.

Dit onderzoek levert belangrijke input voor de (aanpak van de) beoogde monitor talentontwikkeling in de beeldende kunst en podiumkunsten, door te inventariseren:

- Wat verstaan kunstenaars onder talentontwikkeling, en wat niet?
- Wat zijn volgens hen belangrijke elementen in talentontwikkeling?
- Welke cijfers zijn hierover beschikbaar en welke niet?

Antwoorden op deze vragen zullen gebruikt worden bij het ontwikkelen van een nulmeting die de komende jaren in staat moet zijn om de effecten van beleidswijzigingen meetbaar te kunnen maken.

Scope van het onderzoek (2)

- Het onderzoek richt zich op de behoeften van kunstenaars zelf. De meningen van de kunstenaars staan daarom centraal, en niet die van instellingen, docenten of beleidsmakers.
- Het onderzoek richt zich op kunstenaars in de podiumkunsten (hierna ook PK) en in de beeldende kunst (hierna ook BK).
- Het onderzoek richt zich met name op de bovenkant van de piramide van talentontwikkeling: vanaf het moment dat talenten het kunstvakonderwijs verlaten en het toptalent. Daarnaast richt het onderzoek zich op de professionele podiumkunsten en beeldende kunst (geen amateurs).
- Het onderzoek richt op de ondersteuning die kunstenaars krijgen en kregen in de periode van 2005 tot nu.
- Het begrip kunstenaars omvat in dit onderzoek verschillende functies en disciplines;
 - Podiumkunsten:
 - Disciplines: Theater, muziek, muziektheater en dans
 - Functies:
 - *Maker (regisseur, choreograaf, etc.)*
 - *schepper (componist, theaterauteur, etc.)*
 - *Uitvoerend (acteur, musicus, danser, etc.)*
 - Beeldende kunst:
 - Disciplines: teken-, schilder- en grafische kunsten, beeldhouwkunst, fotografie, etc. (zie voor de exacte indeling de resultaten)
 - Functies:
 - *Bemiddelaar (curator, criticus, beschouwer, theoreticus)*
 - *Beeldend kunstenaar*

Aanpak

Het (kwalitatieve) onderzoek bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Enquête

- De enquête heeft als doel om van zoveel mogelijk kunstenaars de beelden over en ervaringen met ondersteuning in talentontwikkeling in kaart te brengen, alsmede de kenmerken van hun werkend bestaan.
- De enquête is verspreid via:
 - Via kunstvakopleiding naar hun alumni
 - Via postacademische opleidingen naar hun alumni
 - Via belangen-, beroepsverenigingen en platforms naar hun achterban/ leden, zoals NAPK, ACT, PlatformBK, Kunsten '92, etc)
 - Via podia, gezelschappen, presentatie-instellingen, galleries, etc, naar kunstenaars uit hun netwerk
 - Via instellingen die gesubsidieerd worden door OCW en FPK. Via deze route is de route weliswaar onder een grote groep instelling verspreid, maar hebben we geen zicht op het aantal kunstenaars (en in welke disciplines) dat enquête daadwerkelijk heeft ontvangen
 - Contactenbestand van Mondriaan Fonds (rechtstreeks naar 7.000 kunstenaars)

2. Interviews

- Naast de enquête zijn er ook 20 interviews afgenomen, met kunstenaars uit PK en BK. In deze interviews is dieper ingegaan op de thema's die in de enquête aan bod komen.
- Gesprekspartners uit de interviews hebben uiteenlopende profielen, zowel als het gaat om disciplines als om functies.
 - We hebben gesproken met muzikanten, acteurs, regisseurs, beeldend kunstenaars, curatoren, docenten (en combinaties daarvan)
 - We hebben gesproken met zowel beginnend als meer gevestigde kunstenaars

Aanpak (2)

Het (kwantitatieve) onderzoek bestaat uit de volgende onderdelen (2):

3. Focusgesprekken

- Na het analyseren van de enquêteresultaten, zijn de meest opmerkelijke resultaten getoetst in 2 focusgesprekken;
 - een groepsgesprek met 5 kunstenaars (en docenten en/of artistiek leiders) in podiumkunsten
 - Een groepsgesprek met 6 kunstenaars (en docenten, schrijvers, bemiddelaars, curatoren) in beeldende kunst
- De focusgesprekken hadden als doel om extra toelichting en voorbeelden te verzamelen bij de enquêteresultaten, en om mogelijke verklaringen te vinden bij opmerkelijke of schijnbaar tegenstrijdige enquêteresultaten. Met deze verklaringen konden enquêteresultaten nader geduid en ‘ingekleurd’ worden. Ook is aan de gesprekspartners in de focusgesprekken gevraagd om concrete verbeter suggesties.

Een begeleidingscommissie heeft gedurende het onderzoek geadviseerd en kritisch gereflecteerd op de aanpak en de (tussen)resultaten. Deze begeleidingscommissie bestond uit vertegenwoordigers van het Mondriaan Fonds, Fonds Podiumkunsten, G9 en het ministerie van OCW.

Ten slotte is bij de start van het onderzoek door OCW advies gevraagd aan een klankbordgroep bestaande uit de brancheverenigingen in de podiumkunsten en beeldende kunst en aan de VNG.

Resultaten

Leeswijzer bij de resultaten

Hierna volgt een aantal begeleidende opmerkingen bij de resultaten zoals die hierna worden gepresenteerd.

- De respons voor podiumkunsten is relatief laag. Contactgegevens van individuele kunstenaars waren niet beschikbaar. Verspreiding heeft daarom via kunstvakopleidingen, beroeps- en belangenverenigingen en instellingen plaatsgevonden (via OCW en FPK). Er is echter geen zicht in hoeverre de enquête ook daadwerkelijk de doelgroep heeft bereikt. Bij vervolgonderzoek zal daarom bij respondenten worden nagevraagd via welke route zij de enquête hebben ontvangen.
- In beeldende kunst waren e-mailadressen van zo'n 7.000 kunstenaars beschikbaar. Vermoedelijk heeft deze rechtstreekse verspreiding tot de relatief hoge respons geleid. Tegelijkertijd is deze wijze van verspreiding wel van invloed op de representativiteit van de steekproef; het grootste deel van de benaderde kunstenaars heeft wel eens een subsidie aangevraagd dan wel toegekend gekregen.
- Op basis van de beelden uit de gesprekken (interviews en focusgesprekken) volgt na de enquêteresultaten steeds een 'Toelichting/verklaringen op basis van gesprekken'. Omdat deze toelichting slechts op de beelden van zo'n 30 kunstenaars is gebaseerd, wordt in de weergave van deze meningen duidelijk aangegeven of het om 'quotes' (van 1 gesprekspartner) gaat, of om meningen van meerdere gesprekspartners. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen (('.... gesprekspartners zeggen')):
 - *Alle ...*
 - *Bijna alle/ de meeste..*
 - *Meerdere ... (vanaf 4 gesprekspartners)*
 - *Sommige/ enkele/ een aantal ... (2 of 3 gesprekspartners)*
- Meer kwantitatieve informatie over (soorten) opleidingen en de beroepspraktijk is te vinden in de kwantitatieve onderzoeksresultaten.
- Uitsplitsingen van de resultaten (naar bijvoorbeeld leeftijd, functie of discipline) worden alleen gepresenteerd wanneer deze kruisingen interessante verschillen laten zien.
- Daar waar dat kan, is voor een uniforme vraagstelling voor zowel PK als BK gekozen. Daar waar de uiteenlopende karakteristieken van de sectoren daarom vragen, is voor aangepaste antwoordcategorieën gekozen.

Over de respons

Totale respons 2228*; waarvan 248 Engelstalige respondenten (11,1%)

- Podiumkunsten: 488 (23,5%)
- Beeldende kunst: 1585 (76,5%)

Podiumkunsten

- Gemiddelde leeftijd
 - Jonger dan 25 jaar: 5,5%
 - 25 t/m 29 jaar: 19,1%
 - 30 t/m 34 jaar: 19,9%
 - 35 t/m 39 jaar: 12,1%
 - 40 t/m 44 jaar: 10,7%
 - Ouder dan 45 jaar: 32,6%
- Geslacht
 - 53,3% man; 46,7% vrouw
- Nationaliteit
 - Nederland: 77,6%; Europa: 15,2%; Buiten-Europa: 7,2%

Beeldende kunst

- Gemiddelde leeftijd
 - Jonger dan 25 jaar: 0,4%
 - 25 t/m 29 jaar: 6,8%
 - 30 t/m 34 jaar: 15,0%
 - 35 t/m 39 jaar: 15,2%
 - 40 t/m 44 jaar: 13,7%
 - Ouder dan 45 jaar: 48,9%
- Geslacht
 - 49% man; 51% vrouw
- Nationaliteit
 - Nederland: 78,1%; Europa: 13,5%; Buiten-Europa: 8,4%

 * 155 respondenten zijn wel aan de enquête begonnen, maar bleken niet werkzaam of werkzoekend in PK of BK

Over de respons (2)

Verdeling leeftijden respondenten ouder dan 45 jaar*

Podiumkunsten

- 45 t/m 49 jaar: 10,0%
- 50 t/m 54 jaar: 8,4%
- 55 t/m 59 jaar: 7,6%
- 60 t/m 64 jaar: 4,7%
- Ouder dan 65 jaar: 1,6%

Beeldende kunst

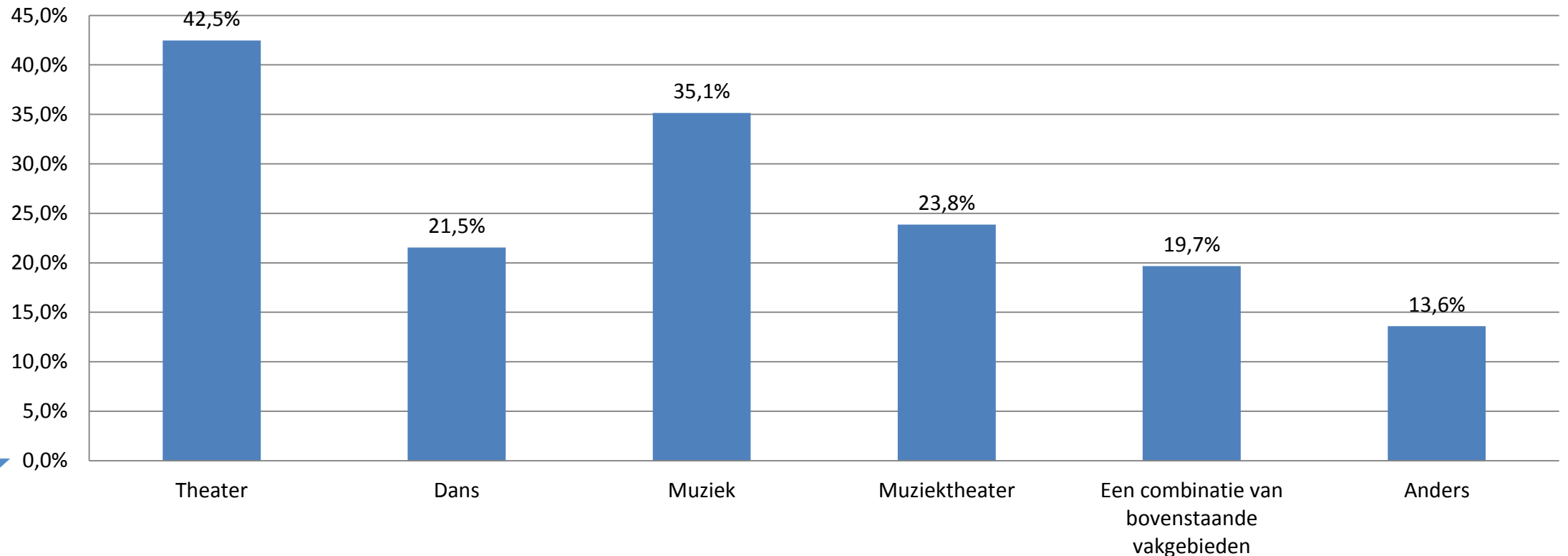
- 45 t/m 49 jaar: 11,4%
- 50 t/m 54 jaar: 9,4%
- 55 t/m 59 jaar: 13,2%
- 60 t/m 64 jaar: 9,4%
- Ouder dan 65 jaar: 6,8%

**In de resultaten hierna worden leeftijden tussen 25 en 45 in groepen van 5 jaar opgedeeld, en daarboven als één groep (> 45 jaar). Op basis van a) de eerste verkennende gesprekken, waarin is aangegeven dat je van een talent kunt spreken tot 35/40 jaar en b) omwille van een overzichtelijke presentatie van de resultaten is gekozen voor specificering van resultaten tot 45 jaar.*

In welke discipline werken respondenten?

Podiumkunsten: de meeste respondenten werken in theater of muziek

U geeft aan werkzaam/ werkzoekend te zijn in de Podiumkunsten. Vink hieronder datgene aan dat voornamelijk op u van toepassing is. (n=488)

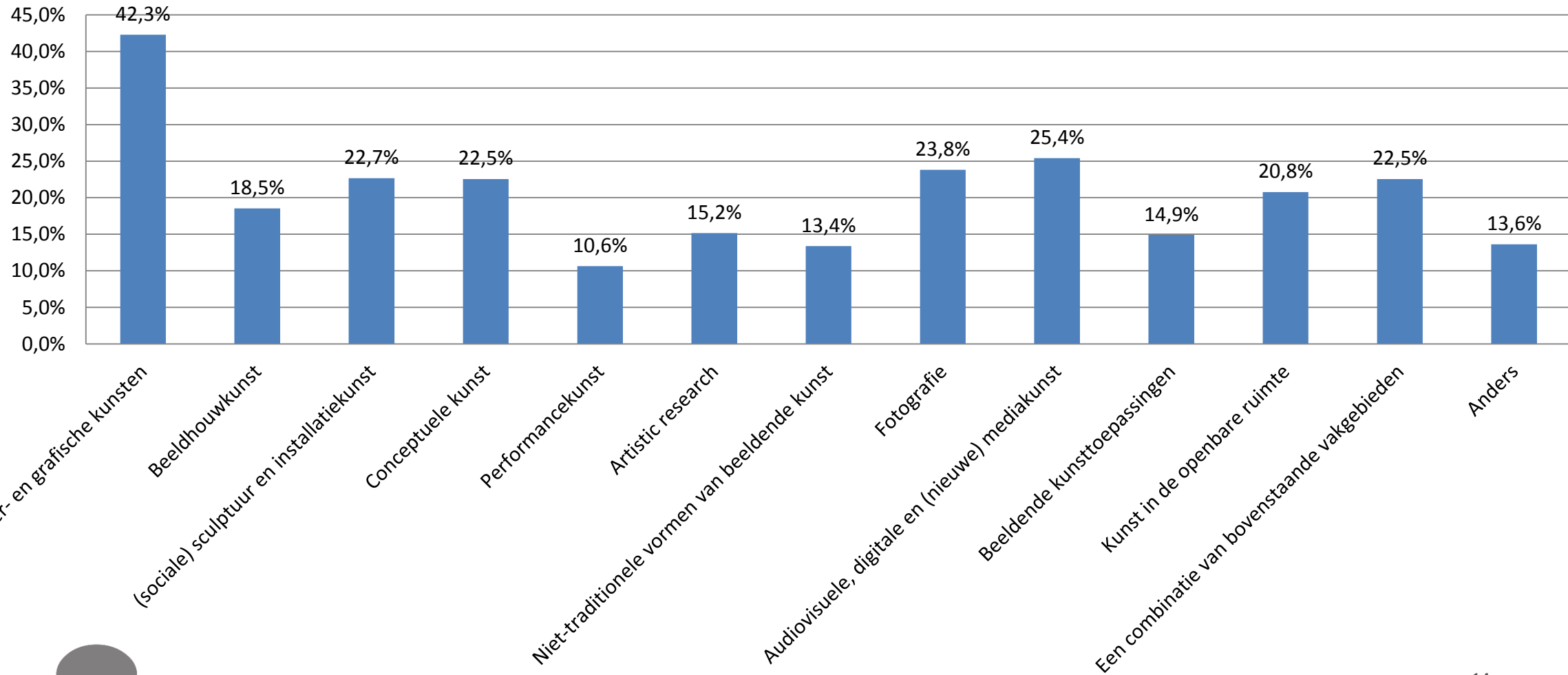

De enquête kent een relatief hoge respons binnen theater, ten opzichte van het werkelijke aandeel kunstenaars in theater (in muziek zijn in werkelijkheid meer dan 2 keer zoveel kunstenaars werkzaam, terwijl de respons in deze enquête kleiner is dan in theater). De respons vormt dus geen representatieve afspiegeling van de kunstenaars in de podiumkunsten

In welke discipline werken respondenten?

Beeldende kunst: de meeste respondenten werken in teken- schilder- en grafische kunsten

U geeft aan werkzaam/ werkzoekend te zijn in de beeldende kunst. Vink hieronder datgene aan dat voornamelijk op u van toepassing is. (n=1585)

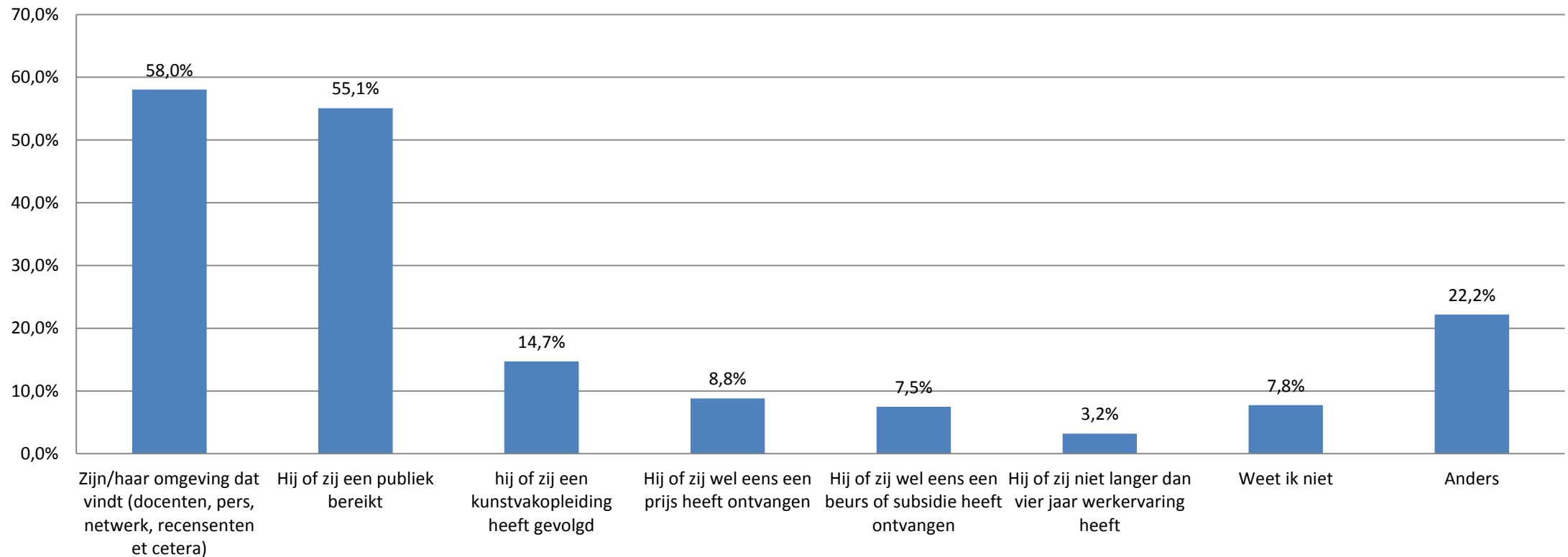

Beelden over talent en talentontwikkeling

Wie of wat is (een) talent?

Podiumkunsten: de meerderheid van de respondenten geeft aan iemand een talent te vinden als zijn/haar omgeving dat vindt of als hij of zij een publiek bereikt.

Een schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten is een talent als: (n=488)

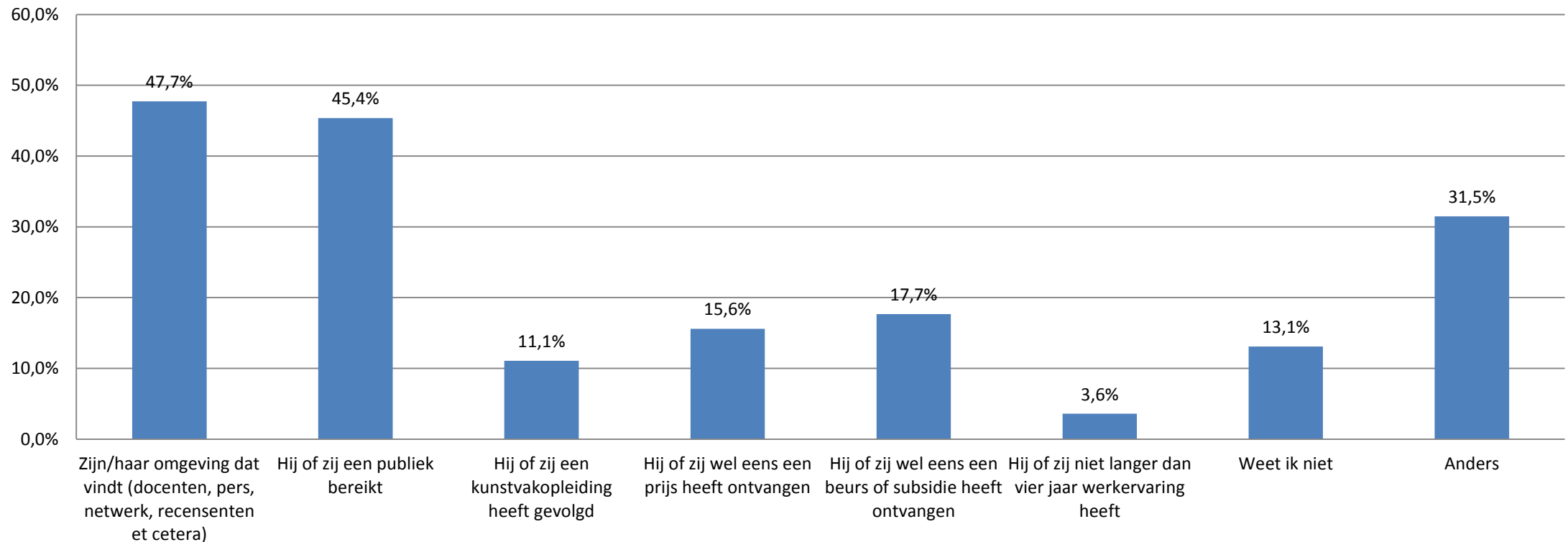

Andere antwoorden die respondenten gaven; iemand is een talent als hij/zij: 'vernieuwend is', 'publiek weet te raken', 'van nature aanleg heeft', 'mensen aan het denken zet', 'meer aanleg heeft dan anderen', 'een combinatie van de standaardantwoord categorieën'

Wie of wat is (een) talent?

Beeldende kunst: de meerderheid van de respondenten geeft aan iemand een talent te vinden als zijn/haar omgeving dat vindt of als hij of zij een publiek bereikt.

Een beeldend kunstenaar of bemiddelaar is een talent als: (n=1585)

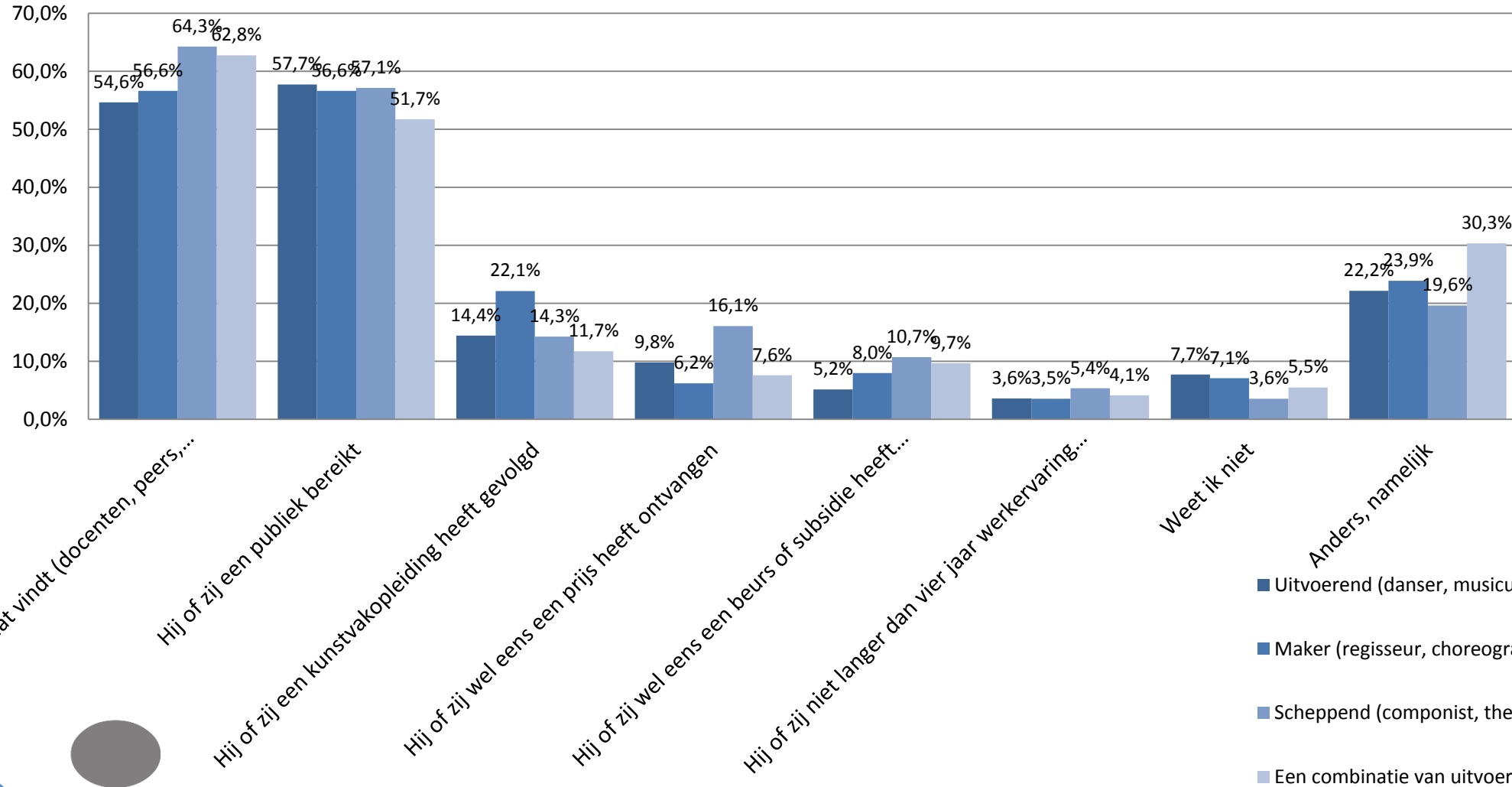

Voorbeelden van andere antwoorden zijn vergelijkbaar met die in de podiumkunsten. Specifieke toevoeging beeldende kunst, iemand is een talent als hij of zij 'autonoom werkt'

Wie of wat is (een) talent?

Podiumkunsten (uitsplitsing naar functie): Scheppers geven vaker aan dat iemand een talent is als zijn/haar omgeving dat vindt dan uitvoerenden.

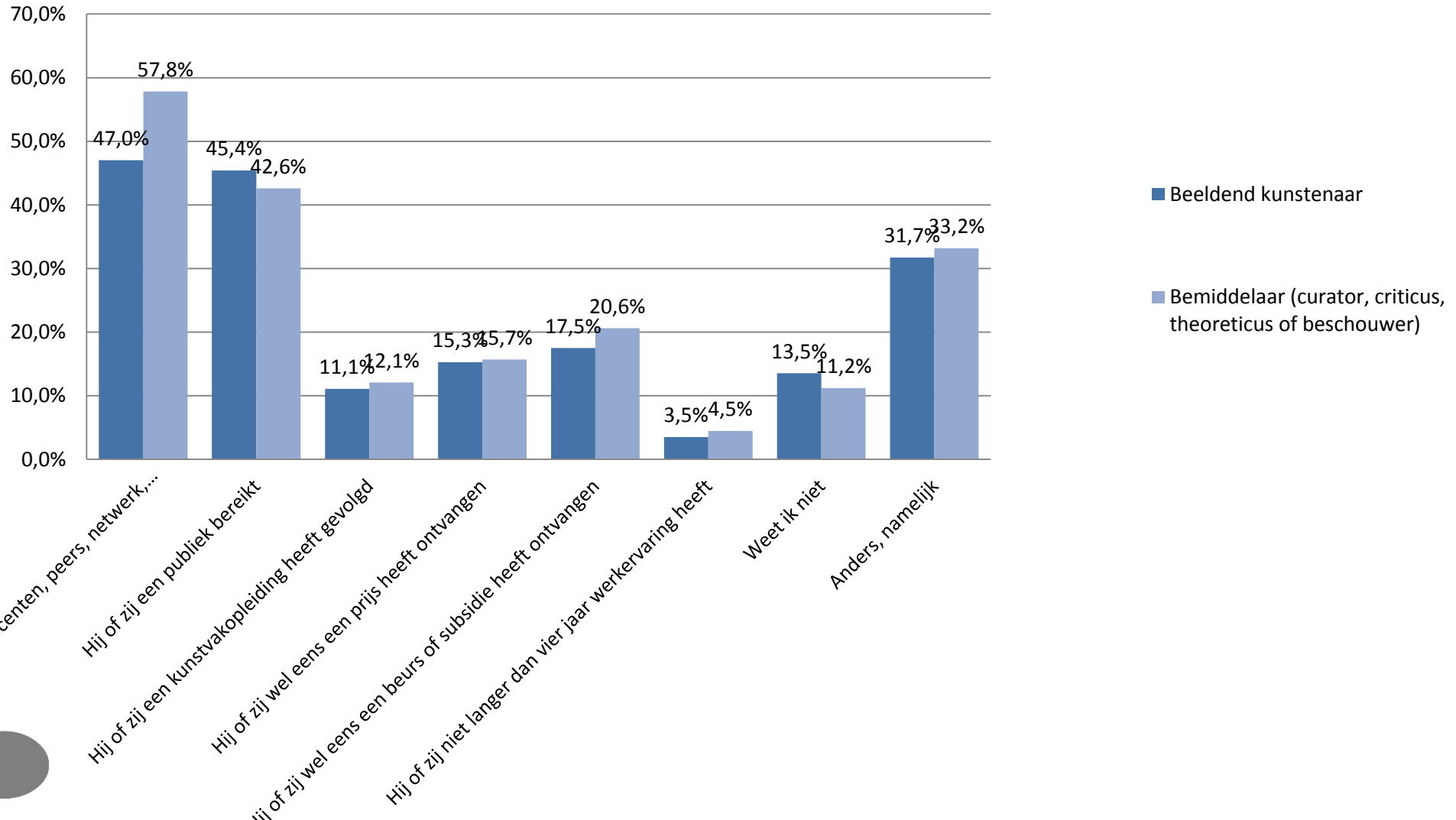
Een schepper, maker of uitvoerder in podiumkunsten is een talent als: (n=488)

Wie of wat is (een) talent?

Beeldende kunst (uitsplitsing naar functie): Voor een bemiddelaar is het belangrijker dat zijn of haar omgeving dat vindt dan bij voor een beeldend kunstenaar.

Een beeldend kunstenaar of bemiddelaar is een talent als: (n=1585)

Wie of wat is een talent?

Toelichting/verklaringen op basis van gesprekken

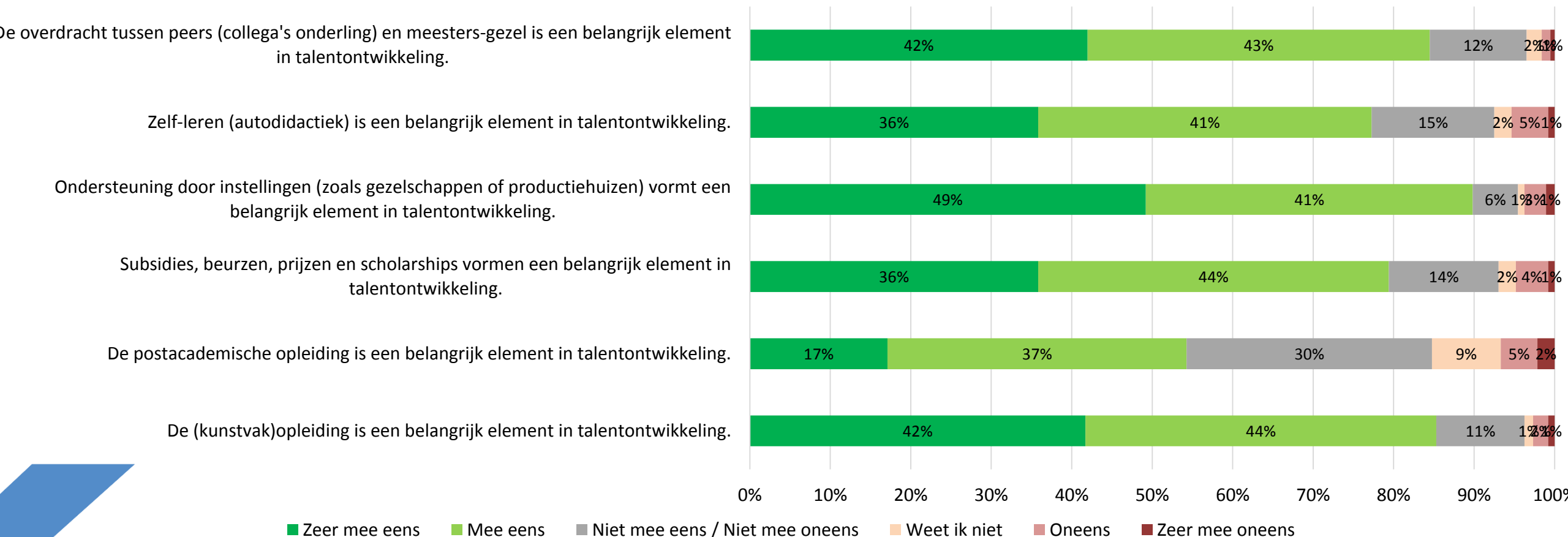
- Meerdere gesprekspartners zeggen dat het van belang is om onderscheid te maken tussen a) talent hebben en b) een talent zijn (PK). Quote: “een talent ‘zijn’ is iets tijdelijks (duurt zo lang als het publiek jou zo ziet), maar talent ‘hebben’ is onafhankelijk van de mate waarin je publiek weet te vinden. Juist als het publiek de talentvolle kunstenaar nog niet heeft gevonden, is het belangrijk om de kunstenaar te ondersteunen in het ontwikkelen van zijn/haar talent. “
- De meeste gesprekspartners geven aan dat iemand een talent is als zijn/haar omgeving zegt dat het een talent is. (BK en PK)
- Verder hebben gesprekspartners nog de volgende associaties bij ‘talent’ genoemd. Een talent is iemand die:
 - *Ondernemend en creatief is, en daarmee in staat is zijn eigen werk (en ontwikkeling) te creëren.*
 - *De voelbare urgentie heeft om kunst te maken.*
 - *Interessante en heldere ideeën heeft.*
 - *Uithoudingsvermogen/ volhardendheid heeft.*
- Tegelijkertijd geven meerdere gesprekspartners ook aan dat het begrip ‘talent’ in het veld (door kunstenaars, maar ook door docenten) niet wordt gebruikt (BK en PK). Quotes: “wij spreken niet over talent”, “wel of geen talent is niet relevant. Het gaat erom dat kunstenaars zich kunnen ontwikkelen, daar ruimte voor krijgen, en dan vindt er vanzelf een natuurlijk schifting plaats van goede en minder goede kunstenaars”.

Wat zijn belangrijke elementen in talentontwikkeling?

Podiumkunsten: Alle elementen worden door een (ruime) meerderheid als belangrijk aangemerkt.

Ondersteuning door een instelling (zoals een productiehuis of gezelschap) wordt het belangrijkste gevonden.

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? (n=488)

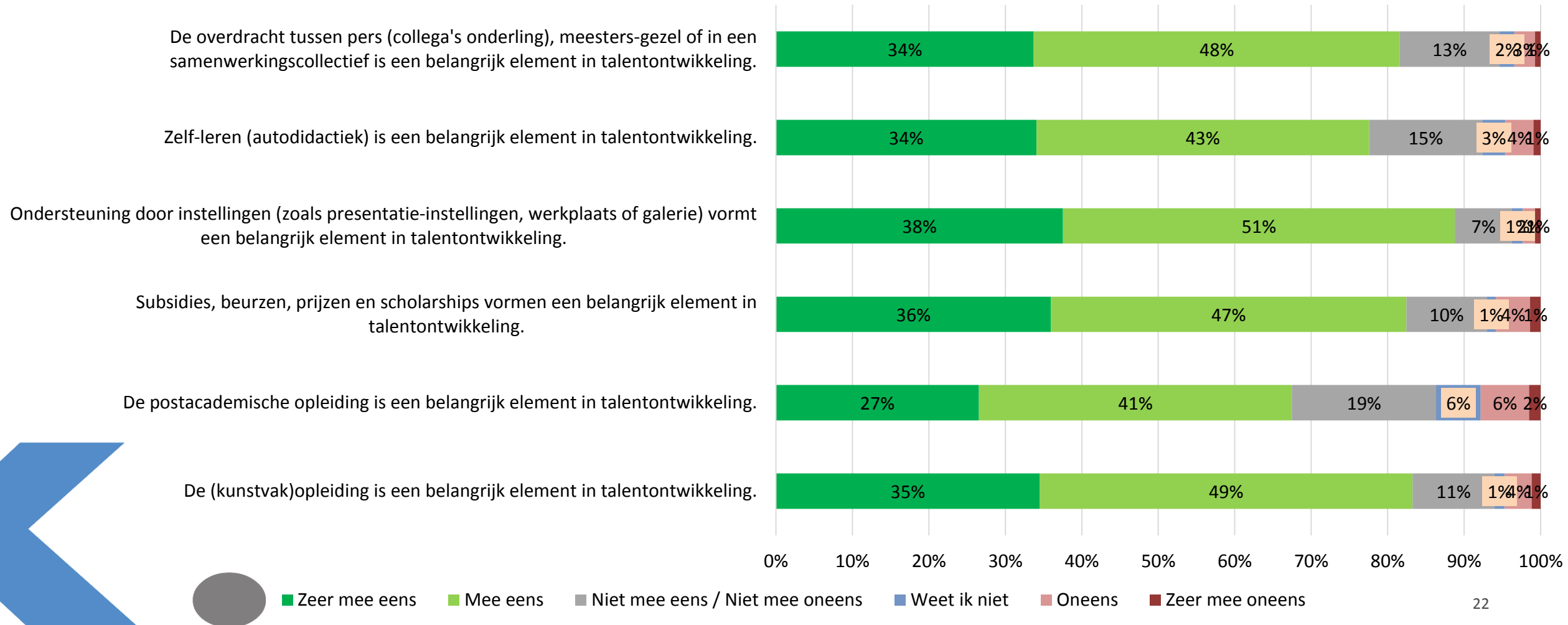

NB. De postacademische instelling wordt in vergelijking met de andere elementen van talentontwikkeling minder belangrijk gevonden. Dit kan verklaard worden door het zeer klein aantal respondenten dat bij een postacademische instelling aangesloten is geweest.

Wat zijn belangrijke elementen in talentontwikkeling?

Beeldende kunst: Alle elementen worden door een (ruime) meerderheid als belangrijk aangemerkt. Ondersteuning door een instelling, zoals een presentatie-instelling, wordt het belangrijkste gevonden.

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? (n=1585)

Wat zijn belangrijke elementen in talentontwikkeling?

Toelichting/verklaringen op basis van gesprekken

Wat zijn belangrijke elementen in talentontwikkeling? Wat moet een kunstenaar leren?

- Gesprekspartners geven aan dat de volgende aspecten onderdeel zouden moeten zijn van talentontwikkeling:
 - *Vergroten van eigenheid, een eigen profiel. (BK en PK)*
 - *Vergroten van vakmanschap. (PK)*
 - *Leren profiel ontwikkelen, zich verhouden tot andere kunstenaars. (BK)*
 - *Nadenken over zijn of haar positie in het veld en hoe die positie maatschappelijk ingebed is. (PK)*
 - *Begrijpen wie je publiek is en hoe je je daartoe verhoudt: van een onbekend publiek naar een gekend publiek. (PK)*
- De meerderheid van de gesprekspartners benadrukt het belang van ondersteuning bij het leren opbouwen van een netwerk. (BK en PK)
- Ook zijn de meeste gesprekspartners van mening dat kunstenaars tijdens of vlak na hun opleiding begeleid zouden moeten worden in 'het werken' als kunstenaar, waarbij bijvoorbeeld aandacht nodig is voor hoe je een subsidie aanvraagt.

Wat zijn belangrijke elementen in talentontwikkeling?

Toelichting/verklaringen op basis van gesprekken (2)

Waar en hoe vindt talentontwikkeling plaats?

- De enquêteresultaten laten zien dat ondersteuning door instellingen zowel in PK als in BK als een belangrijk element in talentontwikkeling wordt gezien.
 - Volgens gesprekspartners gaat het in PK om ondersteuning door productiehuizen en in BK door ondersteuning door presentatie-instellingen
 - Meerdere gesprekspartners zien het belang van een instelling als volgt (quotes):
 - *Het biedt de faciliteiten om te kunnen maken (een (repetitie)ruimte, materialen, begeleiding, etc) (PK en BK)*
 - *Instellingen bieden de mogelijkheid om een netwerk op te (leren) bouwen (PK en BK)*
 - *Instellingen leren hoe je een ‘eigen stijl’ ontwikkelt (PK)*
 - *Instellingen bieden een veilige omgeving, waarin kunstenaars relatief rustig kunnen creëren –zonder (veel) druk van een publiek (BK)*
- Alle gesprekspartners BK en PK benadrukken dat talentontwikkeling geen vastomlijnd of geïsoleerd proces is; het bestaat niet uit vaste stappen, en er is geen eindpunt in de ontwikkeling (quotes);
 - *“je bent nooit klaar met ontwikkelen”*
 - *“zelfs grote bekende kunstenaars bevinden zich vaak nog in het eerste blokje”*
 - *“Talentontwikkeling gebeurt gewoon. Elke kunstenaar ontwikkelt zich. Zo heeft een choreograaf het overzicht en ziet hoe dansers zich kunnen verbeteren, en stuurt hen daarin. Zo’n choreograaf beschouwt dat echter niet expliciet als ‘talentontwikkeling’.”*

Wat zijn belangrijke elementen in talentontwikkeling?

Toelichting/verklaringen op basis van gesprekken (3)

Wat hebben kunstenaars nodig om hun talent te kunnen ontwikkelen?

- Alle gesprekspartners geven aan dat talentontwikkeling eruit zou moeten bestaan dat jonge kunstenaars de kans (zowel door financiële als door inhoudelijke ondersteuning) krijgen om 'te maken', om te laten zien wat ze in huis hebben. (PK en BK)
- Gesprekspartners geven aan dat het in talentontwikkeling van belang is dat kunstenaars de tijd en ruimte hebben (en krijgen) om te verdiepen en experimenteren. (PK en BK)
 - Quote: "het gaat erom dat kunstenaars een eigen idioom/geluid kunnen ontwikkelen in plaats van dat wordt geïmiteerd of 'bevestigende' kunst wordt gemaakt". (BK)
 - Quote: "De nadruk komt steeds meer te liggen op 'productie draaien' Soms moet er in 5/6 weken een productie uit de grond gestampt worden. Dan is er geen tijd en ruimte geweest voor exploratie, experimenteren en (dus) talentontwikkeling". (PK)
 - Quote: "kunstenaars hebben tijd en vrijheid nodig om te kunnen verdiepen en reflecteren. Daarvoor is voldoende financiële ruimte nodig, en zo min mogelijk druk van 'het publiek' (BK)
 - Quote: "jonge kunstenaars zijn genoodzaakt om een bijbaantje te zoeken om te voorzien in levensonderhoud. Daardoor houden ze weinig tijd over om te maken, experimenteren en verdiepen." (BK)

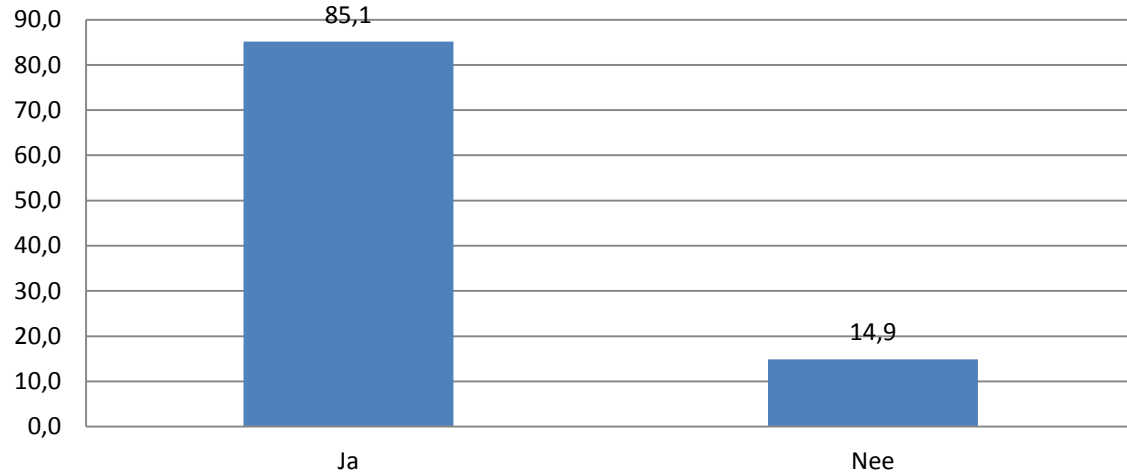

Beelden over opleiding

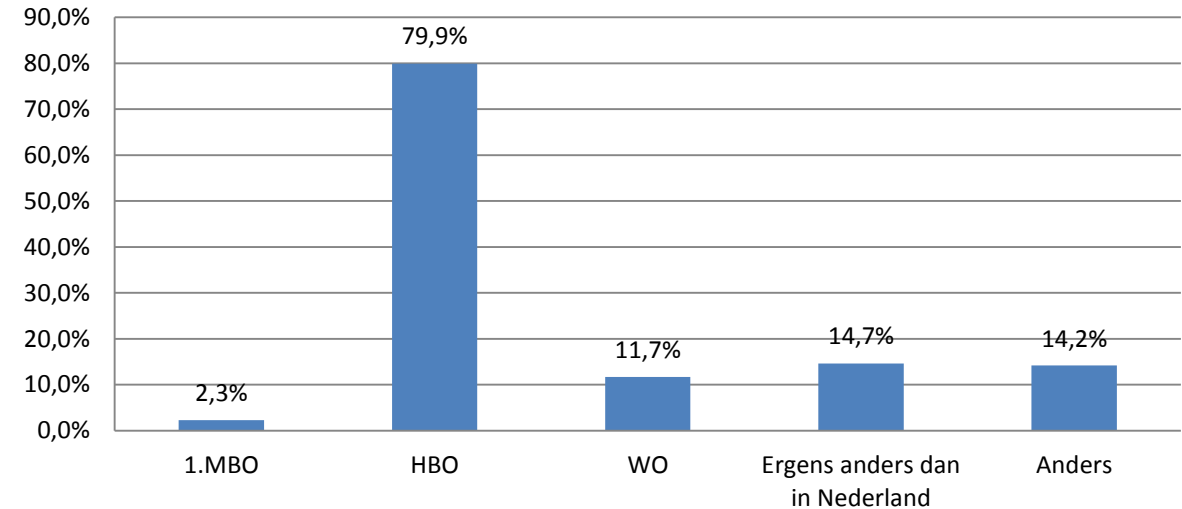
Opleidingen

De meerderheid van de respondenten heeft een kunstvakopleiding gevolgd.
De meeste respondenten volgden een HBO-opleiding.

Heeft u een kunstvakopleiding gevolgd?
(n=2228)

Waar heeft u deze kunstvakopleiding gevolgd?
(n=1789)

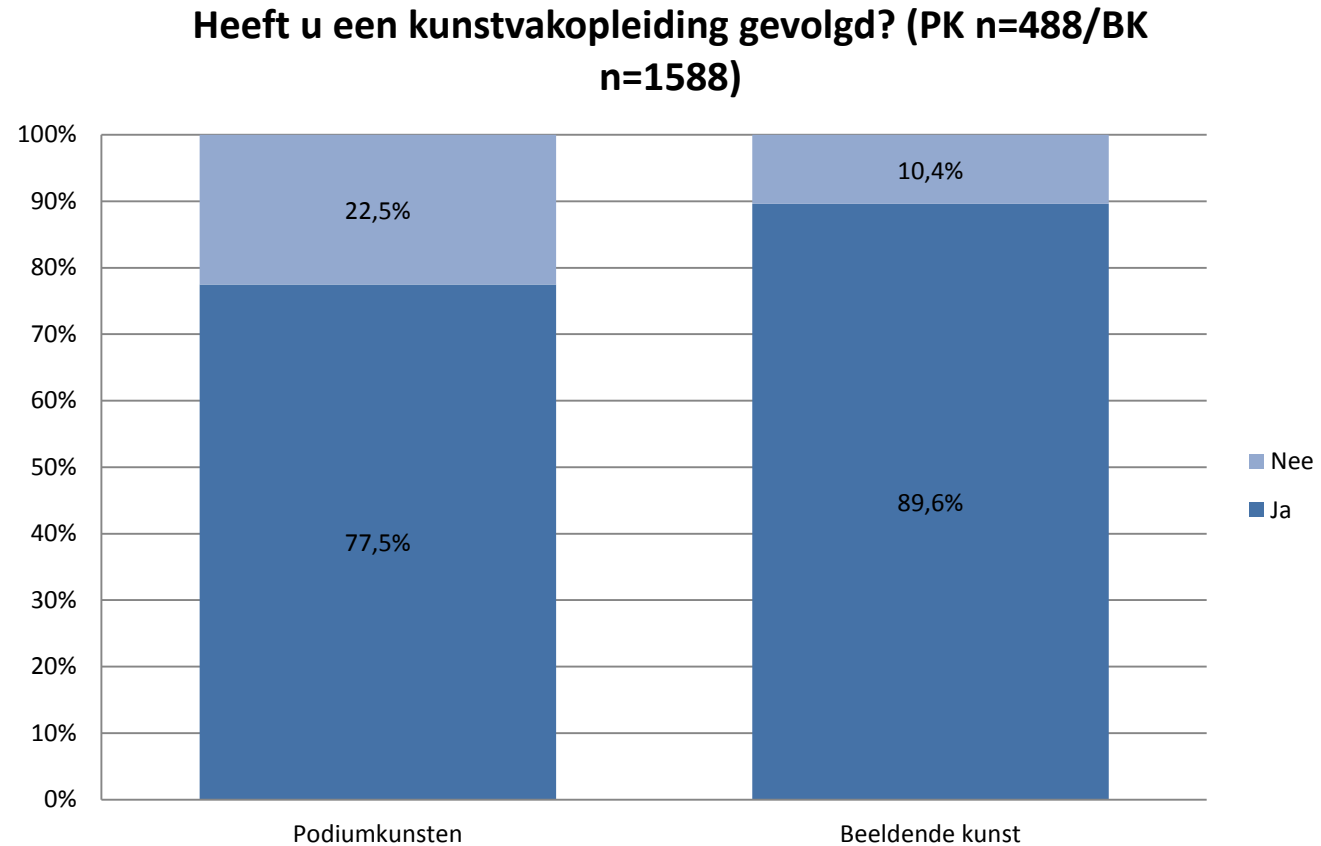
Een opmerkelijk groot deel van de respondenten heeft een kunstvakopleiding gevolgd. Bijna 2 keer zoveel als volgens berekeningen van het CBS uit 2007. Volgens de definities van het CBS heeft 40% een opleiding gericht op de kunsten gevolgd. Dit betreft zowel opleidingen in het WO, het HBO als het MBO. *Zie ook: Advies van de commissie-Dijkgraaf voor een sectorplan kunstonderwijs.*

Specifiek voor BK, heeft het CBS in 2011 berekend: "In 2007–2009 heeft **59%** van de kunstenaars (in BK) een kunstopleiding gevolgd". *Zie ook: Kunstenaars in breder perspectief, CBS 2011.* NB. Deze percentages (CBS versus dit onderzoek) kunnen niet zomaar worden vergeleken. Het kunstenaarsberoep wordt door het CBS namelijk zeer ruim gedefinieerd. Het CBS rekent (anders dan in ons onderzoek) ook boekillustrators, sneltekenaars, tuin- en landschapsarchitecten, museummedewerkers, mode-ontwerpers en circusartiesten tot kunstenaars. Het gebruik van verschillende definities vormt een aandachtspunt voor de beoogde nulmeting rondom talentontwikkeling.

Als mogelijke verklaring voor het hoge percentage kunstenaars met een kunstvakopleiding kan verder genoemd worden dat een (afgeronde) opleiding als voorwaarde wordt gesteld bij een aantal subsidies (van de fondsen die hebben meegewerkt aan de verspreiding van de enquête).

Opleidingen

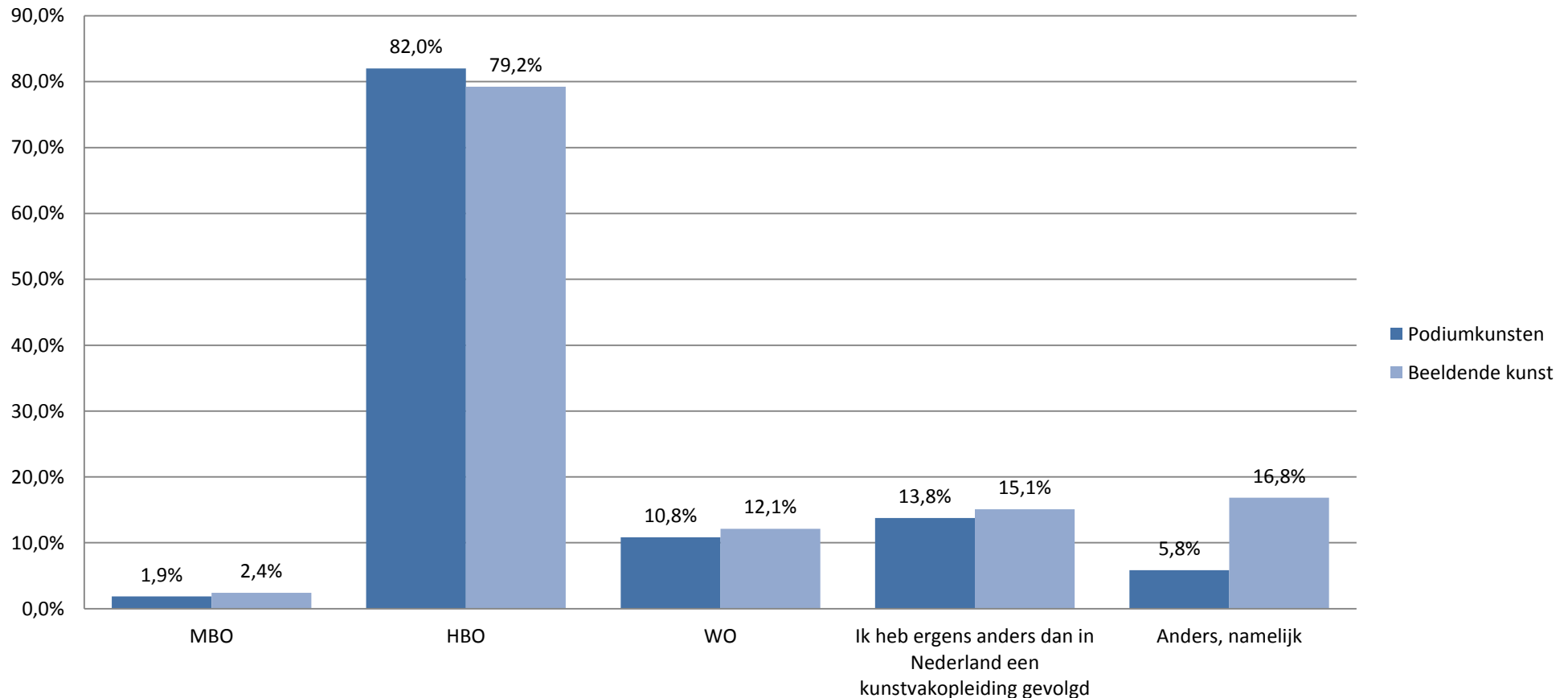
Zowel in podiumkunsten als in beeldende kunst heeft het overgrote deel van de respondenten een kunstvakopleiding gevolgd. Bij beeldende kunst ligt het percentage hoger dan bij podiumkunsten.

Opleidingen

Zowel in beeldende kunst als in podiumkunsten heeft ongeveer 80% van de respondenten (o.a.) een HBO opleiding gevolgd.

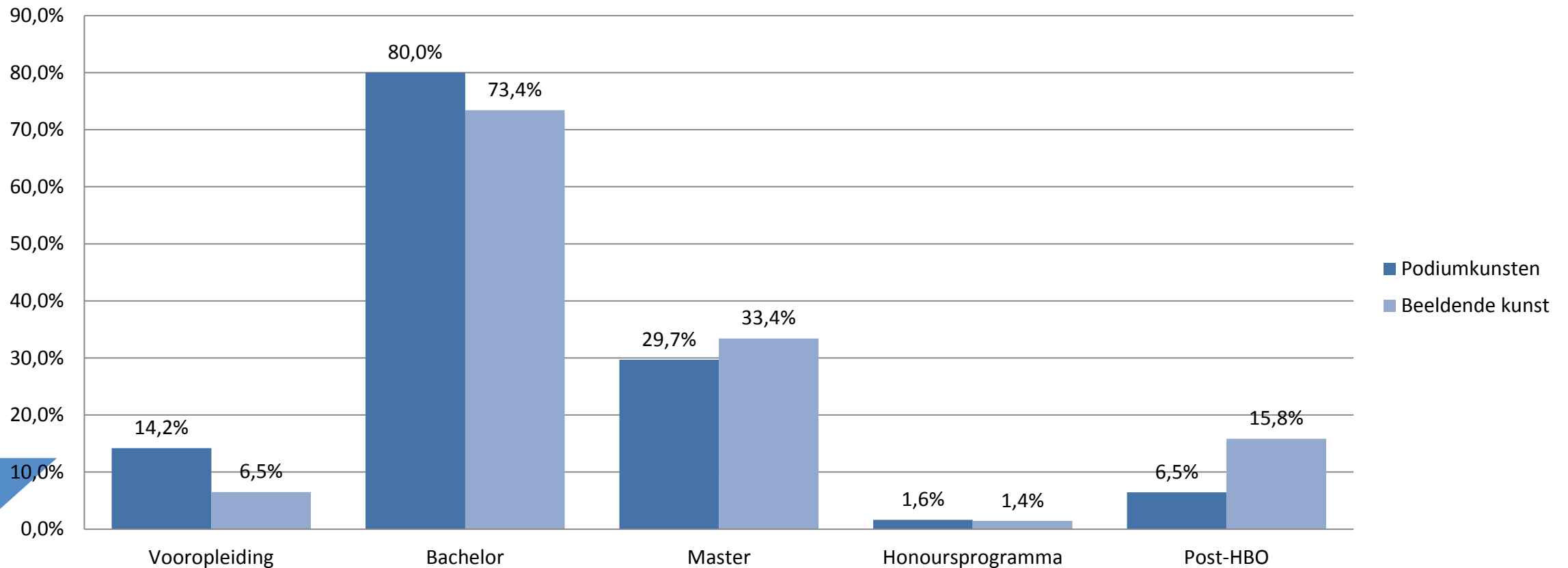
Waar heeft u deze kunstvakopleiding gevolgd? (PK n=378/BK n=1420)

Opleidingen

Zowel in beeldende kunst als in podiumkunsten heeft de meerderheid van de respondenten die een HBO opleiding heeft gevolgd (o.a.) een bachelor gedaan. In de podiumkunsten doet men vaker een bachelor dan in de beeldende kunst.

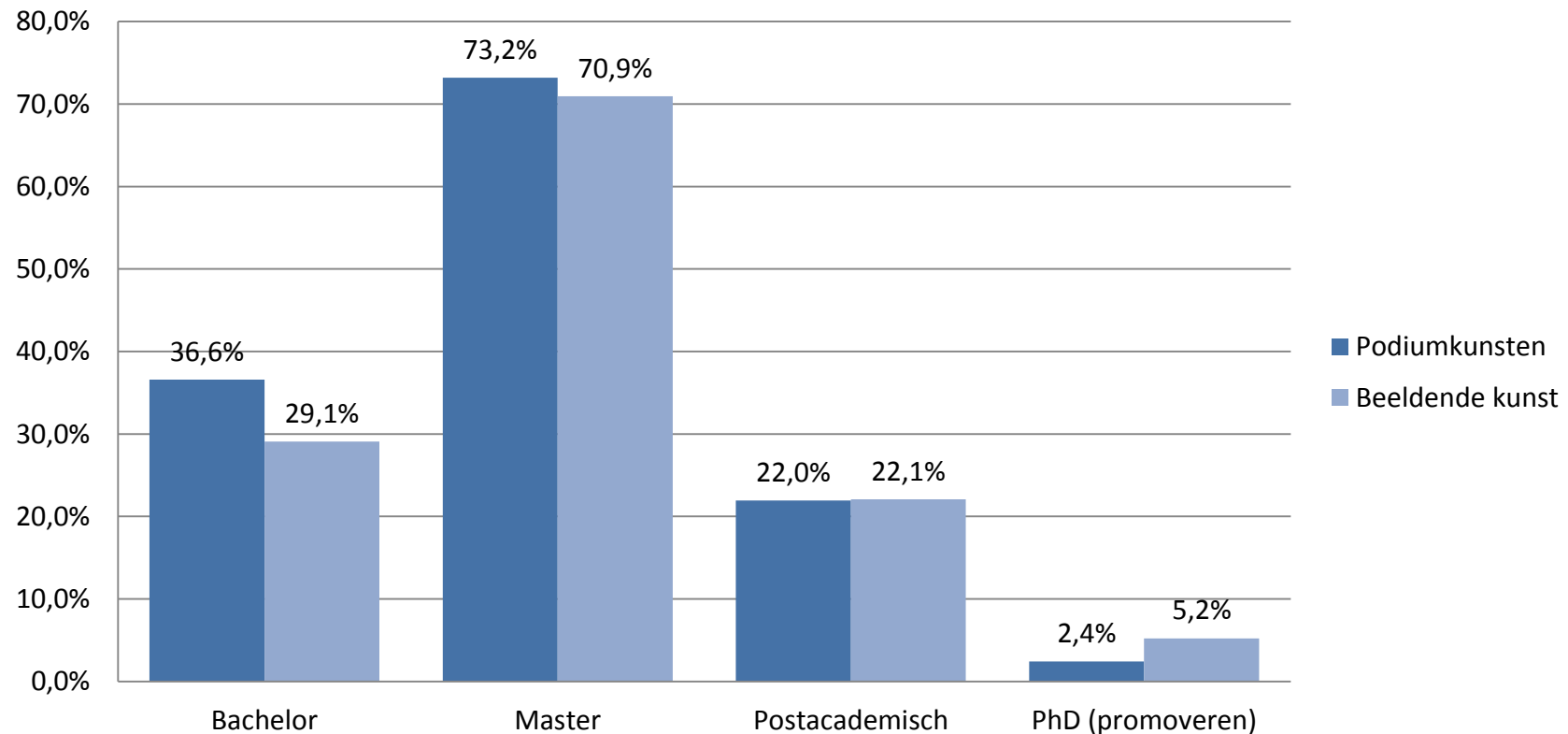
U geeft aan deze kunstvakopleiding op het HBO te hebben gevolgd. Geef aan welke van de onderstaande richtingen op u van toepassing is. (PK n=310/BK n=1125)

Opleidingen

Zowel in beeldende kunst als in podiumkunsten heeft meer dan 70% van de respondenten die een WO opleiding heeft gevolgd een master gedaan.

U geeft aan deze kunstvakopleiding op het WO te hebben gevolgd. Geef aan welke van de onderstaande richtingen op u van toepassing is. (PK n=41/BK n=172)

Opleidingen

Toelichting op basis van gesprekken

Uiteenlopende beelden over het aantal kunstvakopleidingen/studenten in relatie tot (markt)vraag naar talent:

- De overgrote meerderheid van de gesprekspartners PK is van mening dat er te veel studenten worden toegelaten tot de kunstvakopleidingen. Daardoor ontstaat er ‘overaanbod van kunstenaars’ en ‘middelmatigheid en ruis op de markt’
 - Quote: “de opnamecapaciteit van de markt is niet groot genoeg voor het aantal opleidingen en studenten”.
 - Quote: “het is niet consistent om enerzijds zo zwaar te schrappen in het overheidsbudget, maar het aanbod van opleidingen hetzelfde te houden”.
- Een aantal gesprekspartners (PK en BK) geeft aan dat er een ad hoc beleid gevoerd lijkt te worden als het gaat om de inhoud van (en het aantal) opleidingen. Zij vinden dat een integrale visie op het kunstvakonderwijs vanuit de overheid ontbreekt.
 - Quote: “Op basis van trends ontstaan er nieuwe opleidingen, zonder dat er ook opleidingen verdwijnen. Focus ontbreekt”.
- De meeste gesprekspartners BK zijn juist van mening dat een groot en breed aanbod aan opleidingen goed is. Ook is opgemerkt dat multidisciplinariteit een belangrijk aspect is in talentontwikkeling.
 - Quote: “een beeldend kunstenaar heeft altijd werk, en is niet afhankelijk van een ‘marktvraag’”
 - Quote: “we hebben als Nederland een brede en diverse basis van opleidingen nodig, om uiteindelijk tot een excellente groep kunstenaars te kunnen komen”
 - Quote: “beeldend kunstenaars vinden altijd wel werk –ook in andere vakgebieden.”

Opleidingen

Toelichting op basis van gesprekken (2)

Uiteenlopende beelden over het belang van ‘ondernemerschap’ tijdens de opleiding

- Meerdere gesprekspartners (BK en PK) geven aan dat het belangrijk is dat er tijdens de opleiding meer aandacht komt voor de fase na de opleiding; hoe bouw ik een netwerk? Hoe ontwikkel ik mijn eigen product, profiel en hoe onderscheid ik me? (ook wel: cultureel ondernemerschap)
 - Quote: “Het gaat niet alleen om de kwaliteit van kunst, muziek, dans, etc. Minstens zo belangrijk is om als kunstenaar je ‘eigen product en profiel’ te ontwikkelen. Daar maak je werk mee, en daar wordt je zichtbaar door.” (PK)
 - Quote: “In de opleiding moet meer aandacht komen voor de toekomstige werkpraktijk. Een opgeleid kunstenaar zonder kennis daarvan is minder waard.” (BK)
 - Sommige gesprekspartners geven aan dat naast het ontwikkelen van een eigen profiel, aandacht besteed zou moeten worden aan praktische zaken zoals hoe je een subsidie moet aanvragen. (BK en PK)
- Andere gesprekspartners (BK en PK) zijn echter van mening dat ondernemerschap niet thuishoort in de kunstvakopleiding.
 - Een aantal gesprekspartners merkt op dat de korte kunstvakopleidingen bedoeld zijn om studenten vakmanschap (theorie en techniek) te leren. Quote: “Aandacht voor ondernemerschap en de praktijk leidt in die korte tijd af van de artistieke focus die nodig is voor talentontwikkeling”.
 - Weer andere gesprekspartners geven aan dat studenten naast hun ontwikkeling als kunstenaar nog bezig zijn met de ontwikkeling als mens. Quote: “Voorbereiding op de praktijk door het leren van praktische vaardigheden (netwerken, schrijven van projectaanvragen, ondernemerschap) heeft tijdens de studie niet veel nut, omdat kunstenaars nog geen notie hebben van de praktijk en nog weinig reflectief zijn.”

Postacademische instelling (BK)

Toelichting op basis van gesprekken (4)

Postacademische instellingen richten zich op talenten die al een aantal stappen hebben gezet en zichzelf opnieuw willen uitvinden. Bij deze vorm van talentontwikkeling hoort een scherpe selectie en kleine groepen. (BK)

- Een aantal gesprekspartners geeft aan dat postacademische instellingen plekken zijn voor kunstenaars die al een aantal stappen in hun carrière hebben gezet (dus niet direct na de kunstvakopleiding)
 - Quote: “postacademische instellingen zijn bedoeld voor kunstenaars die zichzelf opnieuw willen uitvinden, bijvoorbeeld omdat ze tegen een muur aanlopen terwijl ze voelen dat ze barsten van talent. Kunstenaars die zich aanmelden voor een postacademische instelling willen hun carrière verder helpen of zorgen voor meer verdieping.”
- Sommige gesprekspartners geven aan dat er teveel postacademische instellingen en deelnemers waren;
 - Quote: “juist de scherpte van de keuze is belangrijk voor bijzondere talentontwikkeling, anders is er onvoldoende verschil met andere academies”.
 - Quote: “Door de bezuinigingen zijn er minder mensen aangenomen. Kleinere groepen zijn positief, omdat er daardoor een beter functionerende gemeenschap ontstaat, waarin kruisbestuiving kan plaatsvinden.
- Sommige gesprekspartners geven aan dat bij sommige postacademische instellingen het aantal buitenlandse kunstenaars dat zich aanmeldt en wordt toegelaten hoger is dan het aantal Nederlandse deelnemers. Deze gesprekspartners vinden dat de percentages Nederlandse en buitenlandse deelnemers bij andere postacademische instellingen meer in balans zijn.

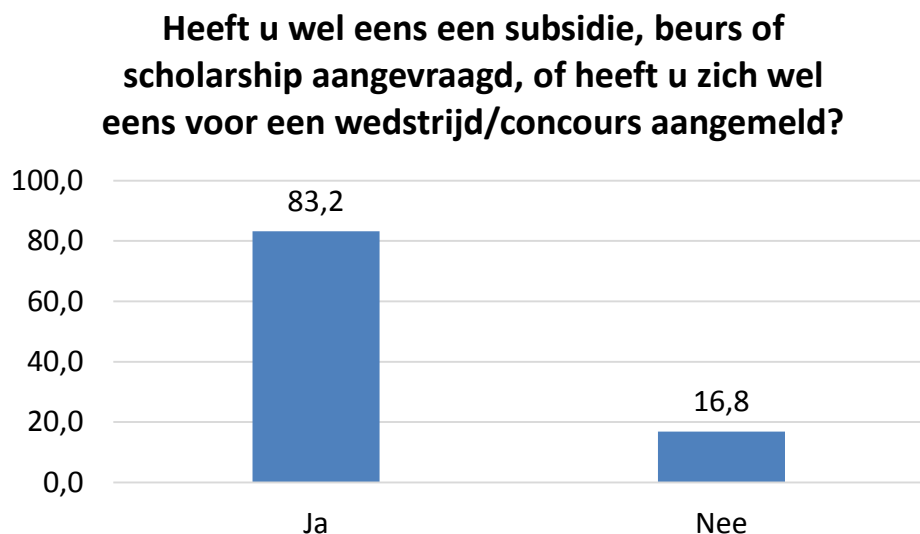

Beelden over subsidies

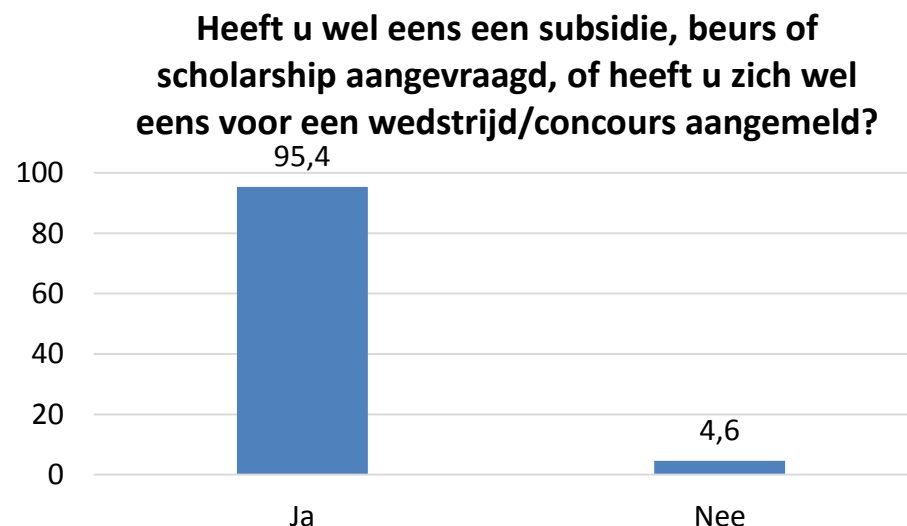
Subsidies

De meerderheid van de respondenten heeft wel eens een subsidie, beurs of scholarship aangevraagd. In de beeldende kunst is die groep nog groter dan in de podiumkunsten (zie NB).

Podiumkunsten: (n=374)

Beeldende kunst: (n=1390)

NB. Een mogelijke verklaring voor het hoge percentage respondenten in BK dat wel eens een subsidie heeft aangevraagd, is dat de enquête rechtstreeks is verspreid onder 7.000 contactpersonen van het Mondriaan Fonds.

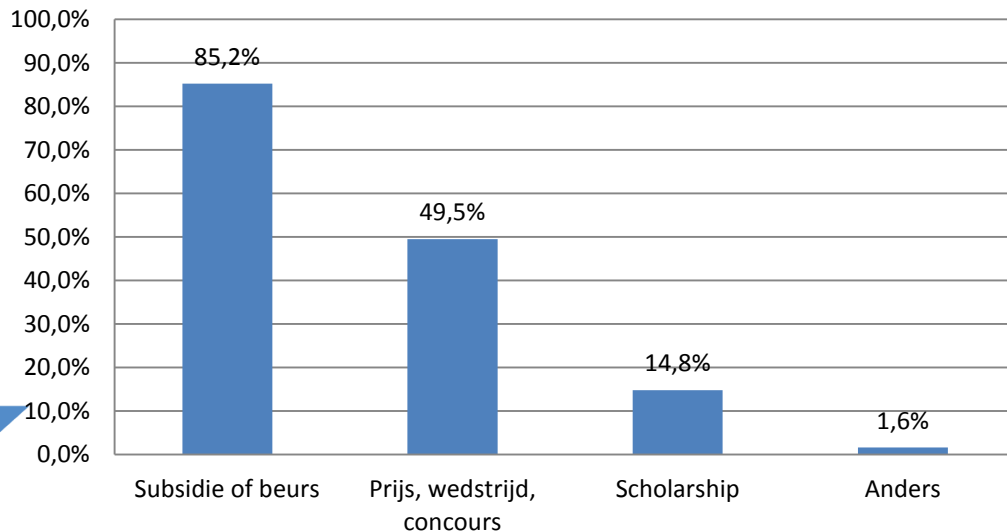
Subsidies

Respondenten vragen het vaakst een subsidie aan. Ze melden zich iets minder vaak aan voor een prijs, wedstrijd of concours en nog minder vaak voor een scholarship. In de beeldende kunst worden alle vormen van ondersteuning vaker aangevraagd dan in de podiumkunsten.

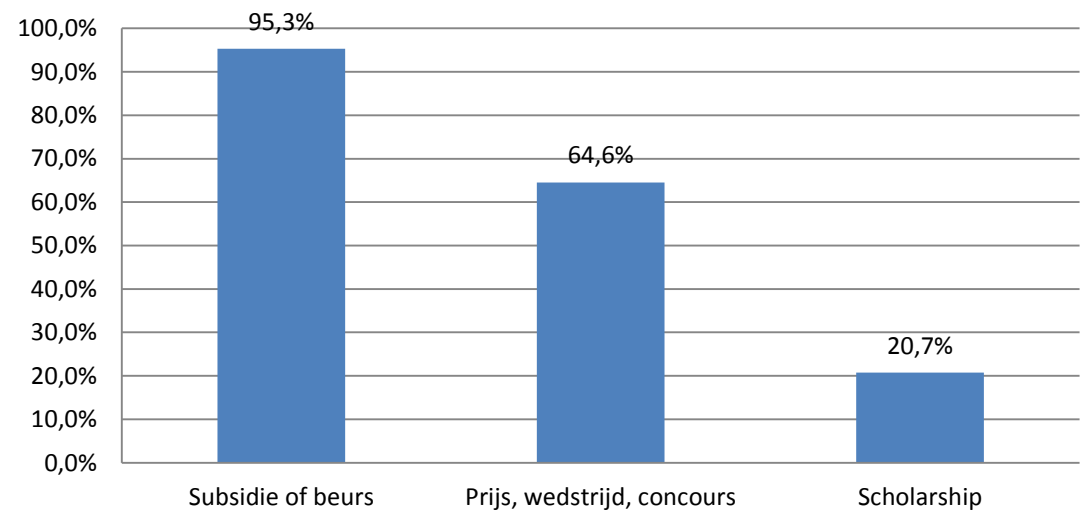
Podiumkunsten: (n=311)

Beeldende kunst: (n=1326)

Wat heeft u aangevraagd (of waar heeft u zich voor aangemeld)?

Wat heeft u aangevraagd (of waar heeft u zich voor aangemeld)?

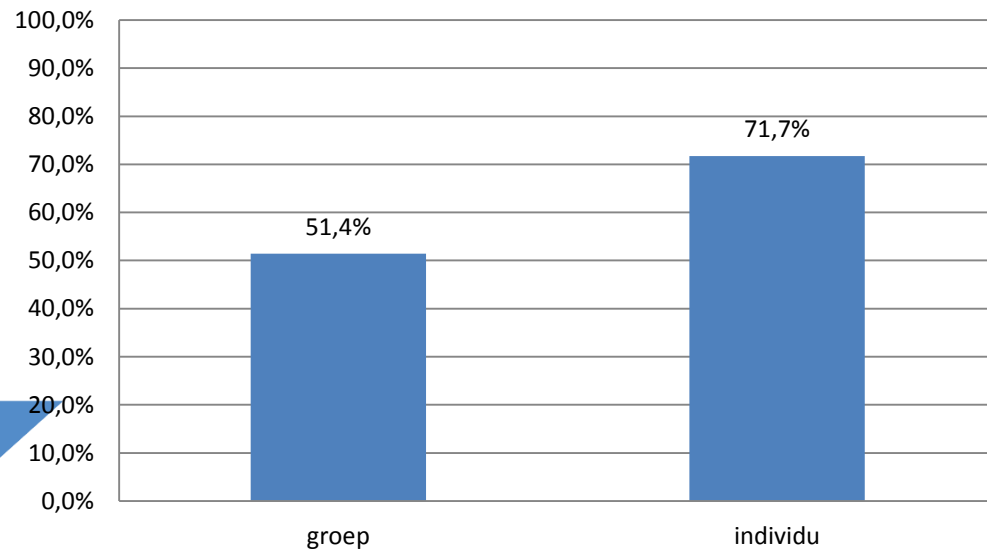
Subsidies

Respondenten hebben vaker een aanvraag gedaan als individu dan als groep. Bij beeldende kunst liggen percentages verder uit elkaar dan bij de podiumkunsten

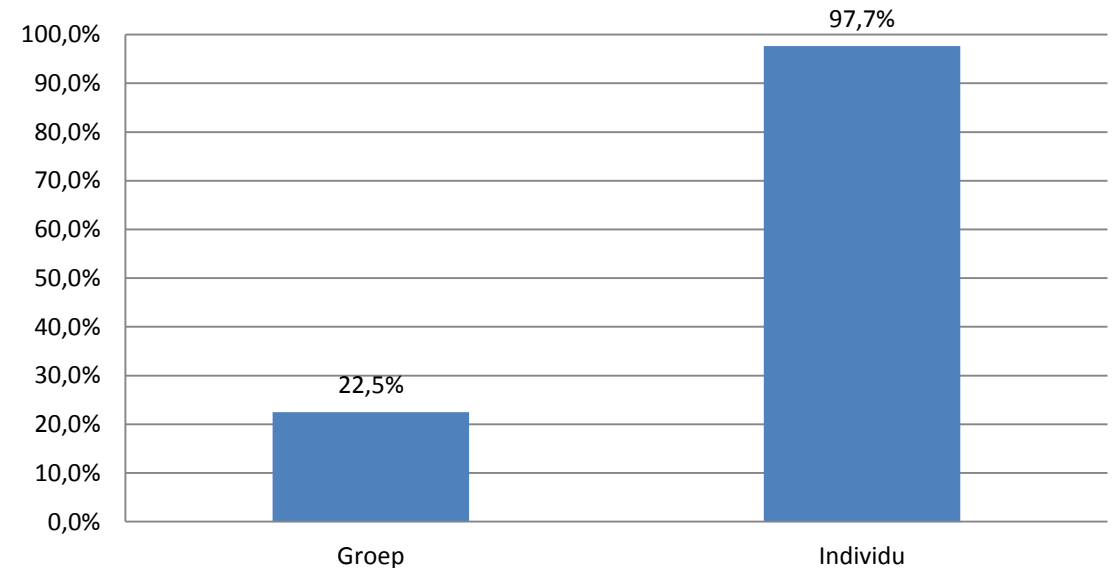
Podiumkunsten: (n=311)

Beeldende kunst (n=1326):

Heeft u uw aanvraag als groep of als individu gedaan?

Heeft u uw aanvraag als groep of als individu gedaan?

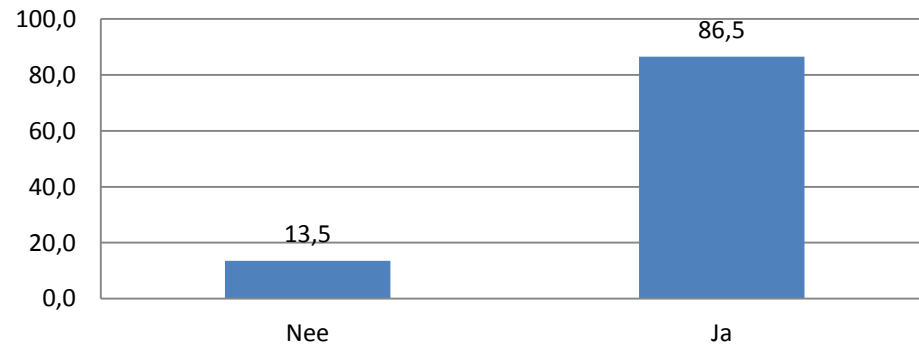

Subsidies

De meerderheid van de respondenten die ooit een aanvraag heeft gedaan, heeft wel eens een subsidie, beurs, scholarship of prijs toegekend gekregen.

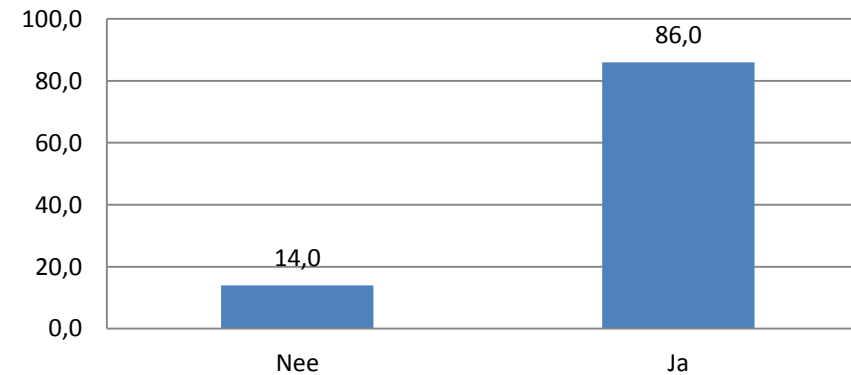
Podiumkunsten: (n=311)

Heeft u wel eens een subsidie, beurs, scholarship of prijs toegekend gekregen?

Beeldende kunst: (n=1326)

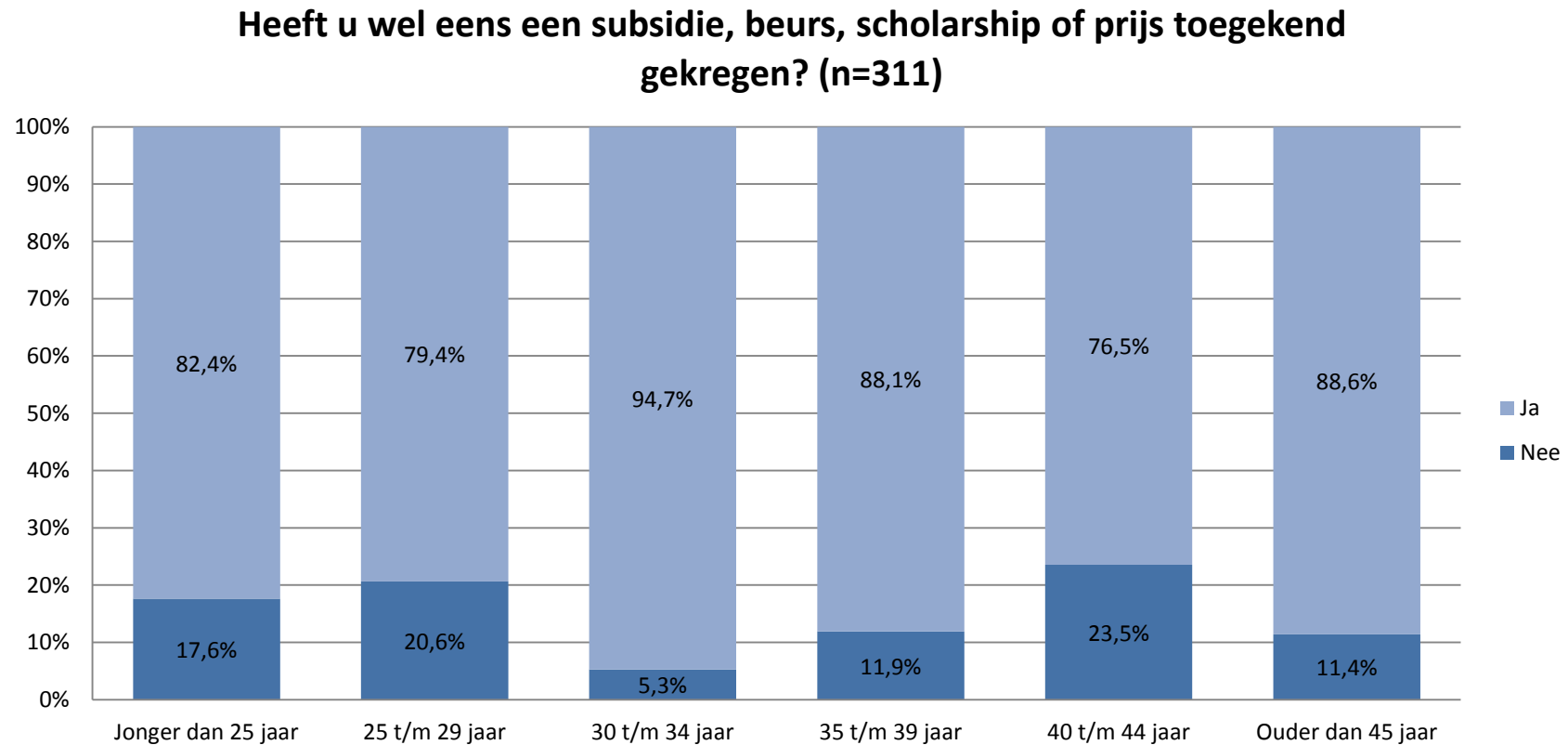
Heeft u wel eens een subsidie, beurs, scholarship of prijs toegekend gekregen?

NB. Het hoge percentage dat ooit wel eens subsidie, beurs of prijs heeft ontvangen, zou de indruk kunnen wekken dat het niet moeilijk is om een subsidie, beurs of prijs te ontvangen. Dat kan hieruit echter niet geconcludeerd worden. We kennen immers niet het totaal aantal toegekende subsidies per kunstenaar, en ook niet het aantal aangevraagde subsidies. Enerzijds is het mogelijk dat kunstenaars alle keren dat ze een subsidie hebben aangevraagd, deze ook hebben toegekend gekregen. Anderzijds behoren tot de 'ja-respons' zeer waarschijnlijk ook kunstenaars die al meerdere keren een subsidie hebben aangevraagd en slechts één keer een subsidie hebben ontvangen. Daarnaast weten we niet of een respondent een grote subsidie van een Rijksfonds heeft ontvangen, of een kleine prijs in een door het lokale sufferdje georganiseerde wedstrijd.

Subsidies

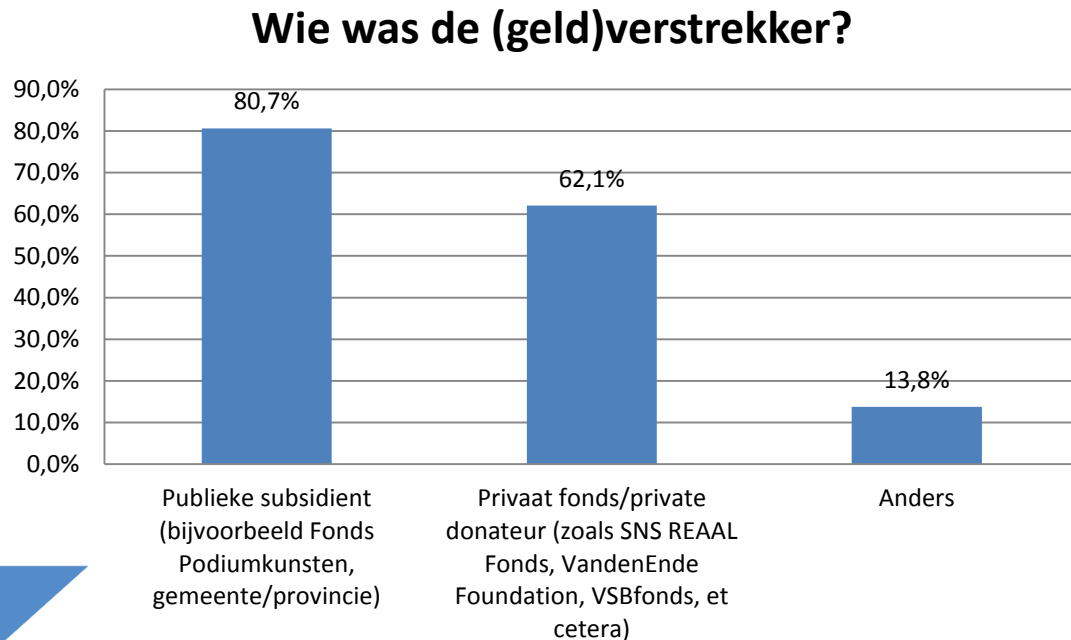
Podiumkunsten: de groep respondenten tussen de 30 en 34 heeft vaker een subsidie toegekend gekregen dan de jongere en oudere respondenten.

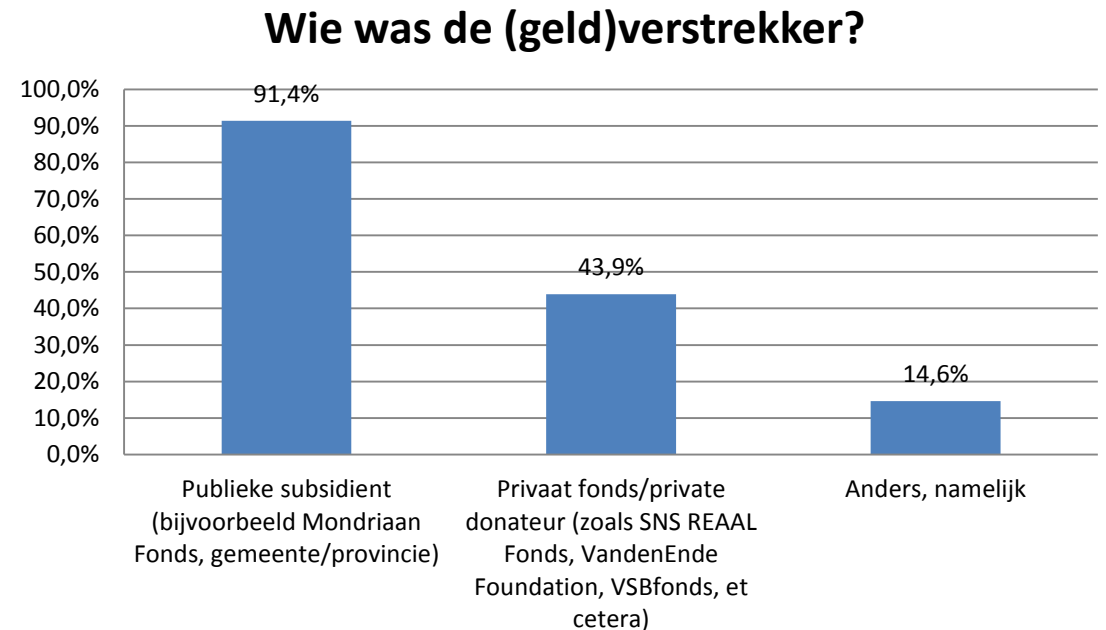
Subsidies

Er worden meer subsidies, beurzen, prijzen of scholerships verstrekt door publieke subsidienten dan door private subsidienten. Bij podiumkunsten wordt vaker door privaat fonds gesubsidieerd dan bij de beeldende kunst.

Podiumkunsten: (n=269)

Beeldende kunst: (n=1140)

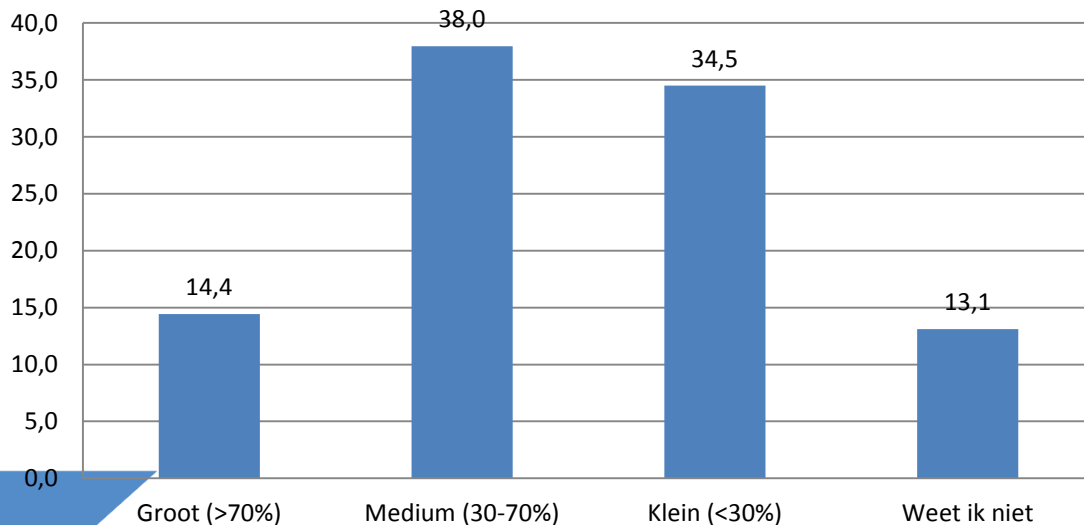
NB. Het aandeel private donateurs lijkt met name in de podiumkunsten relatief hoog. Echter, deze resultaten laten zien hoeveel procent van de kunstenaars ooit wel eens een subsidie heeft ontvangen van een private dan wel publieke subsidient. Dat zegt nog niks over het aantal keren dat zij van deze partijen subsidie hebben ontvangen, en ook niks over de hoogte van die subsidie.

Subsidies

De meeste respondenten geven aan dat ze de kans om een subsidie, beurs en/of scholarship te ontvangen als 'medium' ervaren. De groep die de kans als klein ervaart is groter dan de groep die de kans als groot ervaart.

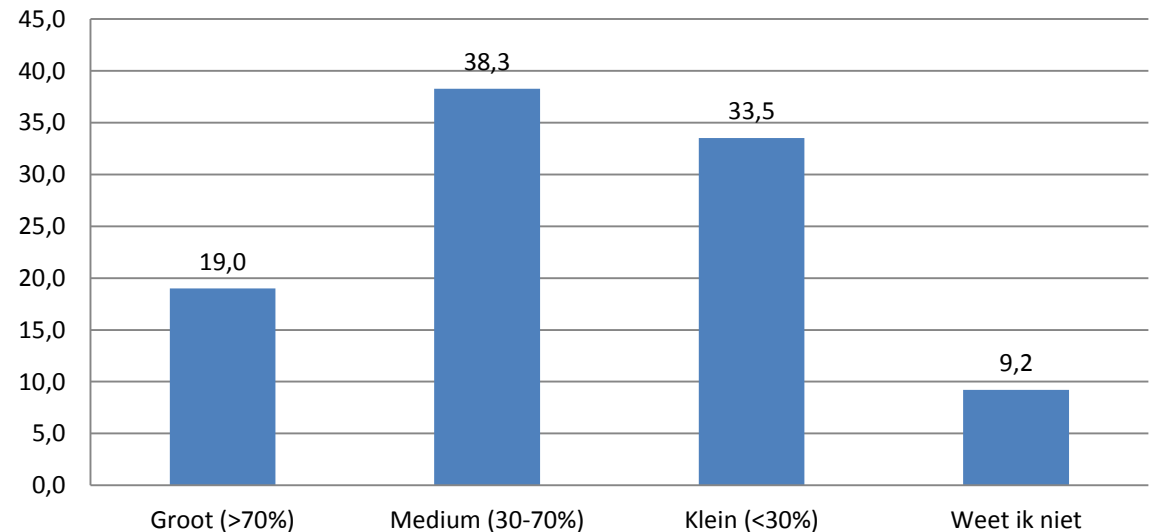
Podiumkunsten: (n=374)

Hoe groot ervaart u de kans om een subsidie, beurs en/of scholarship te krijgen?

Beeldende kunst: (n=1390)

Hoe groot ervaart u de kans om een subsidie, beurs, scholarship te krijgen?

Subsidie:

Podiumkunsten: respondenten ouder dan 35 jaar geven vaker dan andere respondenten aan de kans als groot te ervaren dat ze een subsidie, beurs of scholarship krijgen.

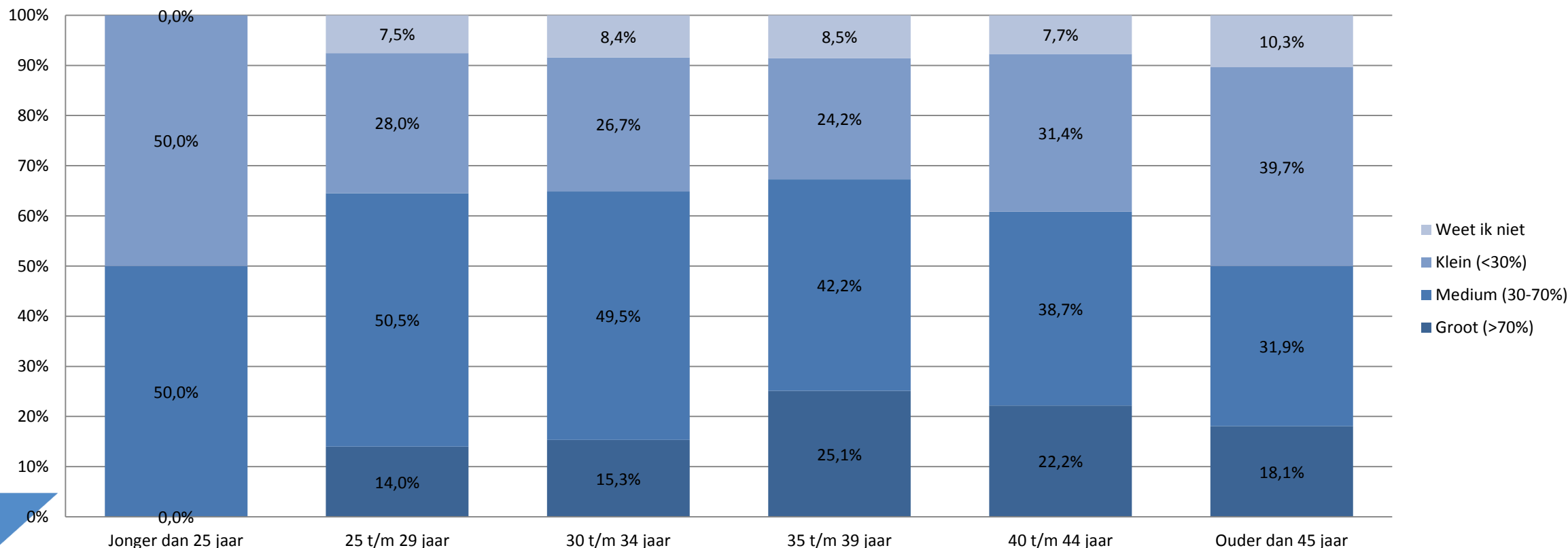
Hoe groot ervaart u de kans om een subsidie, beurs en/of scholarship te krijgen? (n=374)

Subsidie:

Beeldende kunst: respondenten ouder dan 35 jaar geven vaker dan andere respondenten aan de kans als groot te ervaren dat ze een subsidie, beurs of scholarship krijgen. Tegelijkertijd geven ze ook vaker dan andere respondenten aan de kans klein te vinden. (respondenten <25 jaar: n=4)

Hoe groot ervaart u de kans om een subsidie, beurs, scholarship te krijgen? (n=1390)

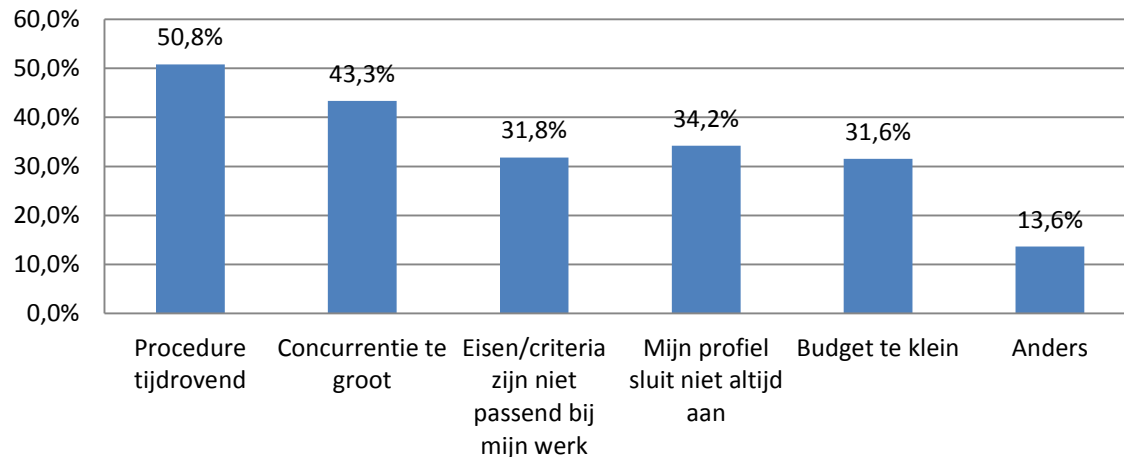
NB: Het is waarschijnlijk dat respondenten ouder van 35 jaar uitgesproken zijn over hun kansen, omdat ze de inschatting van hun kansen kunnen baseren op ervaringen.

Subsidies

Respondenten hebben geen uitgesproken beeld van een specifieke belemmerende factor om een subsidie, beurs of scholarship te krijgen. In de beeldende kunst geeft een groter percentage dan in de podiumkunsten aan dat het 'profiel niet altijd aansluit'.

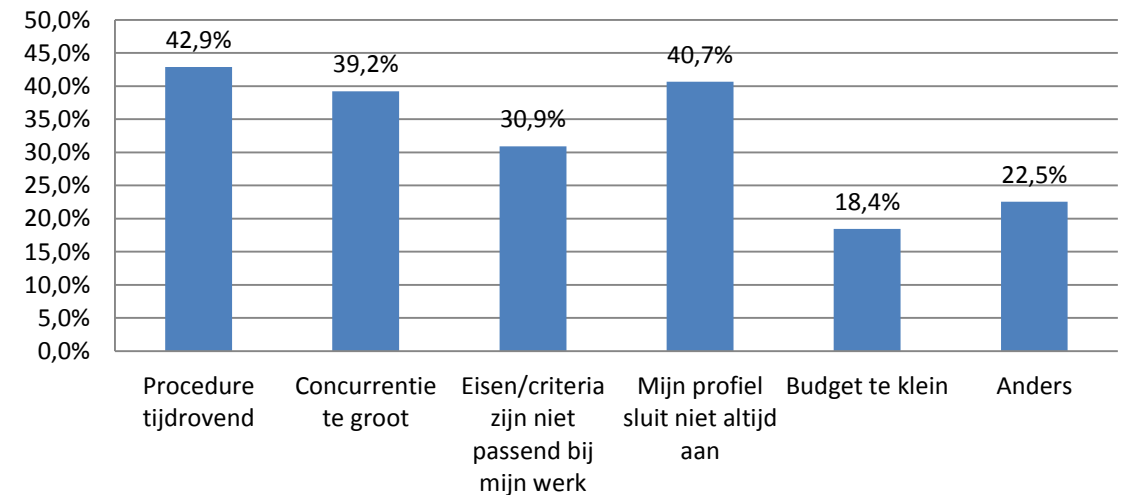
Podiumkunsten: (n=374)

Wat zijn belemmerende factoren om een subsidie, beurs en/of scholarship te krijgen?

Beeldende kunst: (n=1390)

Wat zijn belemmerende factoren om een subsidie, beurs, scholarship te krijgen?

Voorbeelden van andere antwoorden die respondenten gaven; 'De subsidie eist speeldata, die nergens te vinden zijn op dit moment want programmeurs voelen die onzekerheid en durven niet'; 'Moeilijk te voorspellen wat het 'product' wordt'; 'Vriendjespolitiek'

Subsidies

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken

Het grootste deel van de respondenten heeft wel eens een subsidie toegekend gekregen. Het is echter niet bekend hoeveel 'afgewezen' subsidies daar tegenover staan. De tijdrovende procedure wordt als belangrijkste belemmerende factor aangewezen.

In de gesprekken hebben we verder doorgevraagd naar de ervaringen van kunstenaars met subsidies. Gesprekpartners hebben hierover het volgende opgemerkt:

- De meeste gesprekspartners stellen vast dat er tegenwoordig minder subsidie verdeeld kan worden, en dat de kans om de subsidie te krijgen daarmee dus kleiner is. (BK en PK)
- Een groot aantal gesprekspartners geeft aan dat de selectiecriteria strenger zijn geworden (BK en PK). Sommigen vinden dat een goede ontwikkeling, omdat daarmee goede en middelmatige kunstenaars beter van elkaar gescheiden worden (BK). Andere gesprekspartners benadrukken echter dat met name jonge onervaren kunstenaars (BK) hierdoor nu veel moeilijker een subsidie kunnen krijgen.
 - Quote: “Omdat het moeilijk is om een subsidie te krijgen (en door het wegvallen van de WWIK) moeten jonge kunstenaars een bijbaantje zoeken van soms wel 4 dagen per week om te voorzien in levensonderhoud. Daardoor houden ze weinig tijd over om hun werk te maken en hun talent te ontwikkelen. Hierdoor is het vervolgens weer moeilijk om te laten zien wat ze kunnen, en om zich daarmee voor een subsidie te kwalificeren (viciuze cirkel)” (BK)
- De meeste gesprekspartners stellen ook vast dat de hoogte van het subsidiebedrag tegenwoordig lager is. Kunstenaars moeten dus veel subsidies aanvragen om rond te komen. Meerdere gesprekspartners geven aan dat dat ten koste gaat van de tijd die ze hebben voor hun artistieke werk (PK en BK). Andere gesprekspartners geven aan: liever veel kleine subsidiebudgetten, dan grote budgetten voor een kleine groep kunstenaars (BK en PK).

Subsidies

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken (2)

Alle gesprekspartners zijn van mening dat kunstenaars bij een subsidieaanvraag steeds meer gedwongen worden om vooraf precies aan te geven wat ze gaan doen. Gesprekspartners geven aan dat hun flexibiliteit en ruimte voor experimenteren daardoor steeds meer verdwijnt. Gesprekspartners hebben dit als volgt toegelicht (hierna volgen individuele quotes):

- “Er is vaak onduidelijkheid over wat er precies uit de subsidie vergoed wordt”. (BK)
- “Kunstenaars moeten zich vooraf verantwoorden over de uitgaven, terwijl je vooraf nog helemaal niet weet hoe het zal verlopen (kunst ontwikkelt zich en is niet vooraf vast te leggen)”. (BK)
- “De huidige subsidie-eisen dwingen kunstenaars (meer dan vroeger) in een stramen te werken. Ruimte om te experimenteren (belangrijke voorwaarde voor talentontwikkeling) verdwijnt hierdoor”. (BK en PK)
- “Fondsen vragen vooraf aan te geven wat er gaat gebeuren. Dat neemt ruimte voor creativiteit en experiment weg.” (PK)
- “Toekenningscriteria van fondsen leggen de focus op ‘productie draaien’ (in plaats van kwaliteit van inhoud)”. (PK)
- “Een subsidieaanvraag doen voelt tegenwoordig als het indienen van een bedrijfsplan. Terwijl kunstenaars juist ruimte en vrijheid nodig hebben.” (BK)
- “Een subsidie zou er (weer) op gericht moeten zijn om te voorzien in levensonderhoud (zoals BKR-regeling en WWIK), zodat de kunstenaar de financiële ruimte heeft om te experimenteren en creëren”. (BK)
- “De toekenningscriteria gaan teveel over bedrijfsvoering en systeemeisen (zoals geografische spreiding) en gaan te weinig over inhoud. Dit heeft een verlamdend effect op talentontwikkeling”. (PK)

Subsidies

Toelichting op basis van gesprekken (3)

Meerdere ervaren/gevestigde kunstenaars (BK en PK) geven aan dat de huidige ondersteuning door subsidies niet toereikend is.

- Quote: “Een succesvol danser die positief wordt beoordeeld, kan te horen krijgen dat hij/zij geen subsidie meer nodig heeft”. (PK)
- Quote: “Een gevestigde kunstenaar moet nog steeds geld toeleggen op een tentoonstelling omdat honoraria (van de presentatie-instelling of museum) en de subsidie (om het werk te ontwikkelen) niet toereikend zijn.” (BK)
- Meerdere gesprekspartners geven aan dat het door het wegvallen van de publicatiesubsidie voor beeldend kunstenaars haast onmogelijk is om zich (internationaal) te profileren door middel van brochure en publicaties. (BK) Quote: “Juist in een periode waarin het organiseren van goede exposure van cruciaal belang is om verder te komen.”

The background features abstract geometric shapes. On the left, there are large grey triangles pointing downwards. On the right, there is a solid blue vertical bar. In the center, a white rounded rectangle contains the main text.

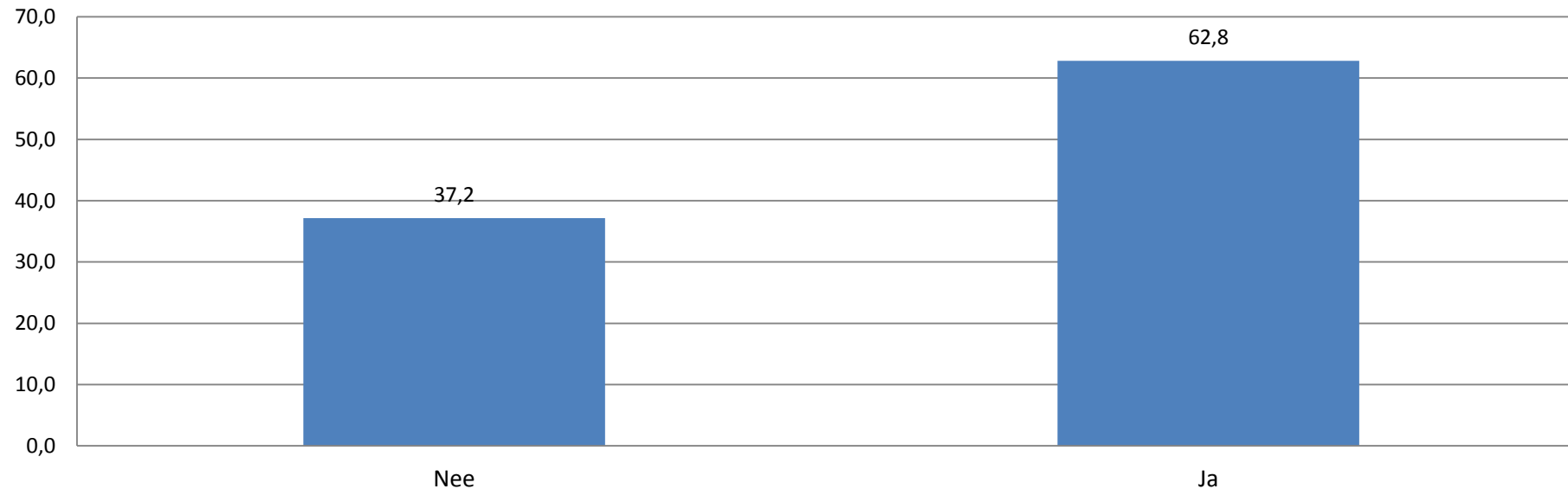
Beelden over ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen

Ondersteuning door instellingen PK

In de podiumkunsten is de meerderheid van de respondenten wel eens aangesloten (geweest) bij een instelling.

Podiumkunsten: (n=374)

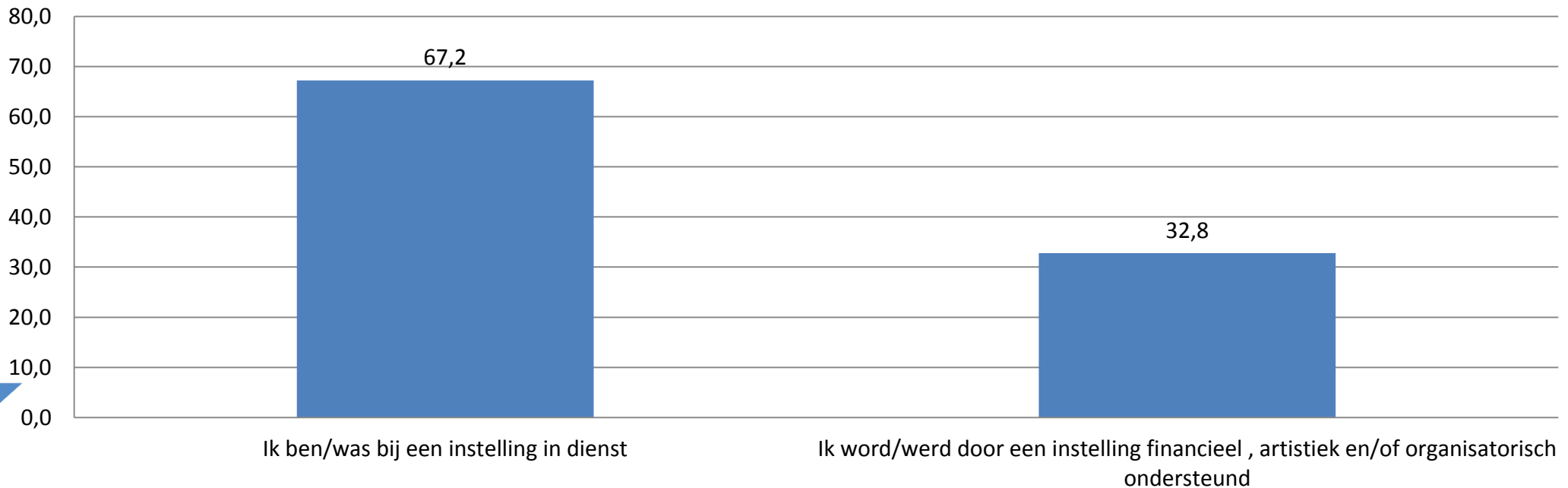
Werkt (of werkte) u (al dan niet part time) bij een instelling (zoals een gezelschap of een productiehuis)?

Ondersteuning door instellingen PK

Het overgrote deel van de respondenten in de podiumkunsten die aangesloten zijn/waren bij een instelling, zijn/waren bij deze instelling in dienst.

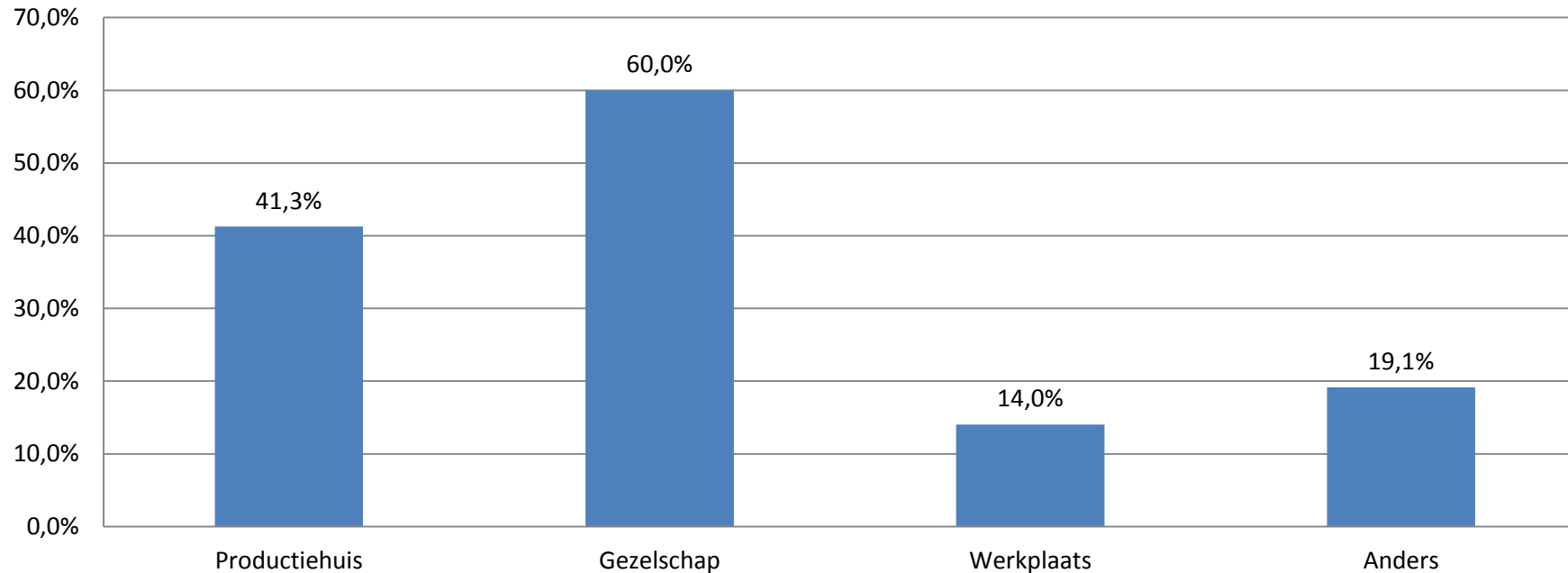
U heeft aangegeven (al dan niet part time) bij een instelling (zoals een gezelschap of een productiehuis) te werken (n=235)

Ondersteuning door instellingen PK

Respondenten in de podiumkunsten die aangesloten zijn/waren bij instelling, werk(t)en het meest bij een gezelschap en/of een productiehuis.

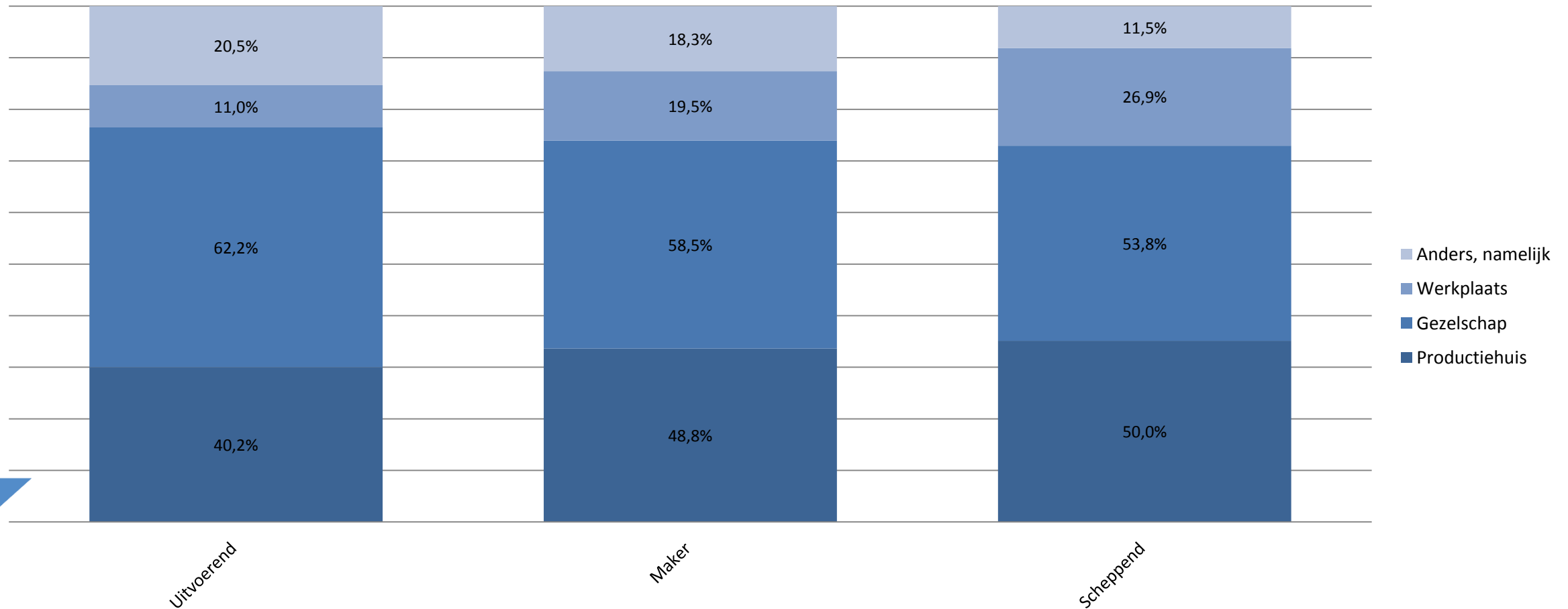
Bij wat voor instelling werkt(e) u? (n=235)

Ondersteuning door instellingen PK

Uitsplitsing naar functie

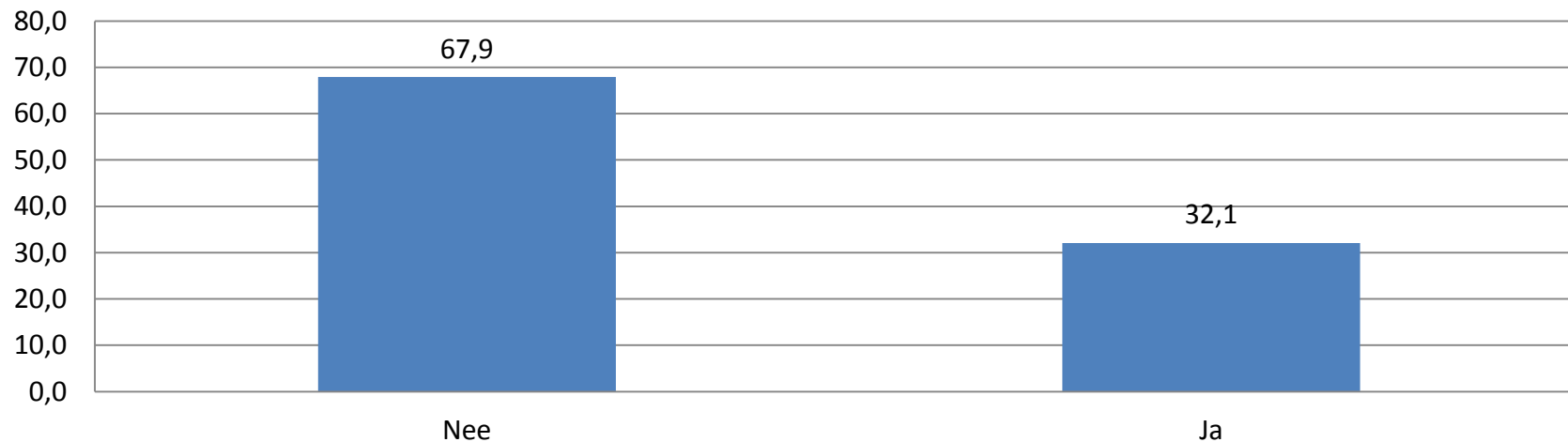
Bij wat voor instelling werkt(e) u? (n=135)

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

In de beeldende kunst is een minderheid van de respondenten wel eens aangesloten (geweest) bij een instelling, of aangesloten bij een samenwerkingscollectief of meest-gezel-combinatie

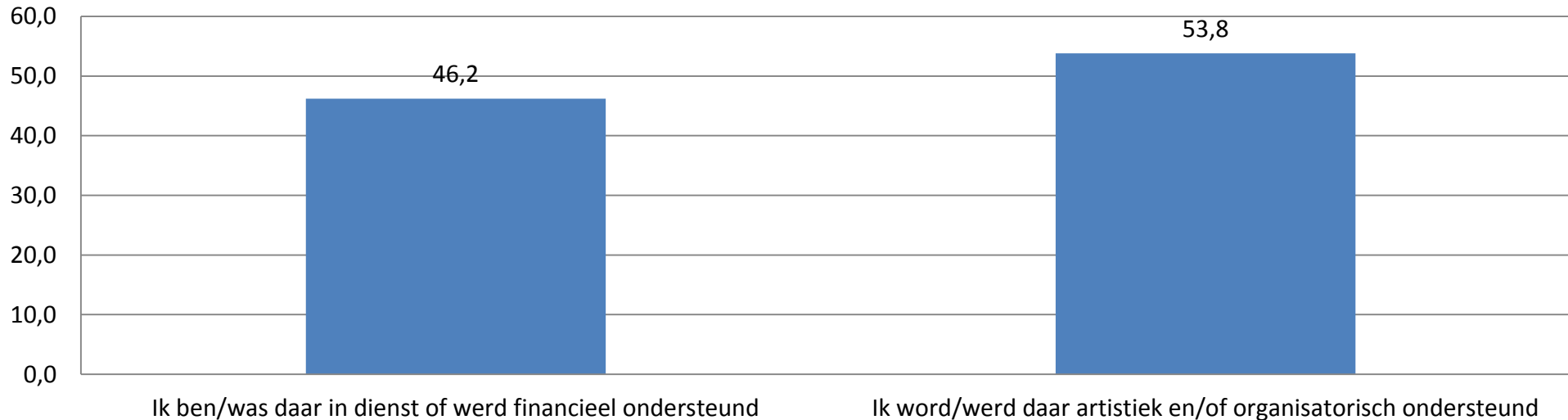
Werkt (of werkte) u (al dan niet part time) bij een presentatie-instelling, in een samenwerkingscollectief of in een meester-gezel-combinatie (in de rol van gezel)? (n=1390)

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

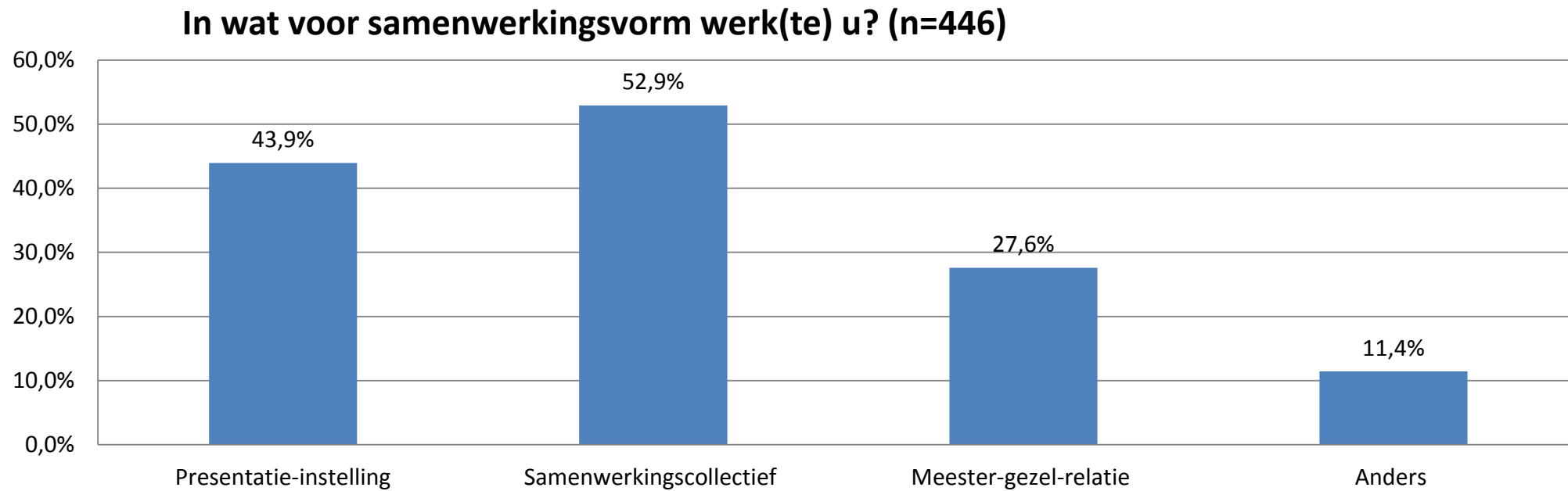
De respondenten in beeldende kunst die aangesloten zijn/waren bij een instelling, worden/werden in de meeste gevallen alleen artistiek en/of organisatorisch ondersteund (en niet financieel).

U geeft aan te werken (of gewerkt te hebben), al dan niet part time, bij een presentatie-instelling, in een samenwerkingscollectief of in een meester-gezel-combinatie (in de rol van gezel) (n=446)

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

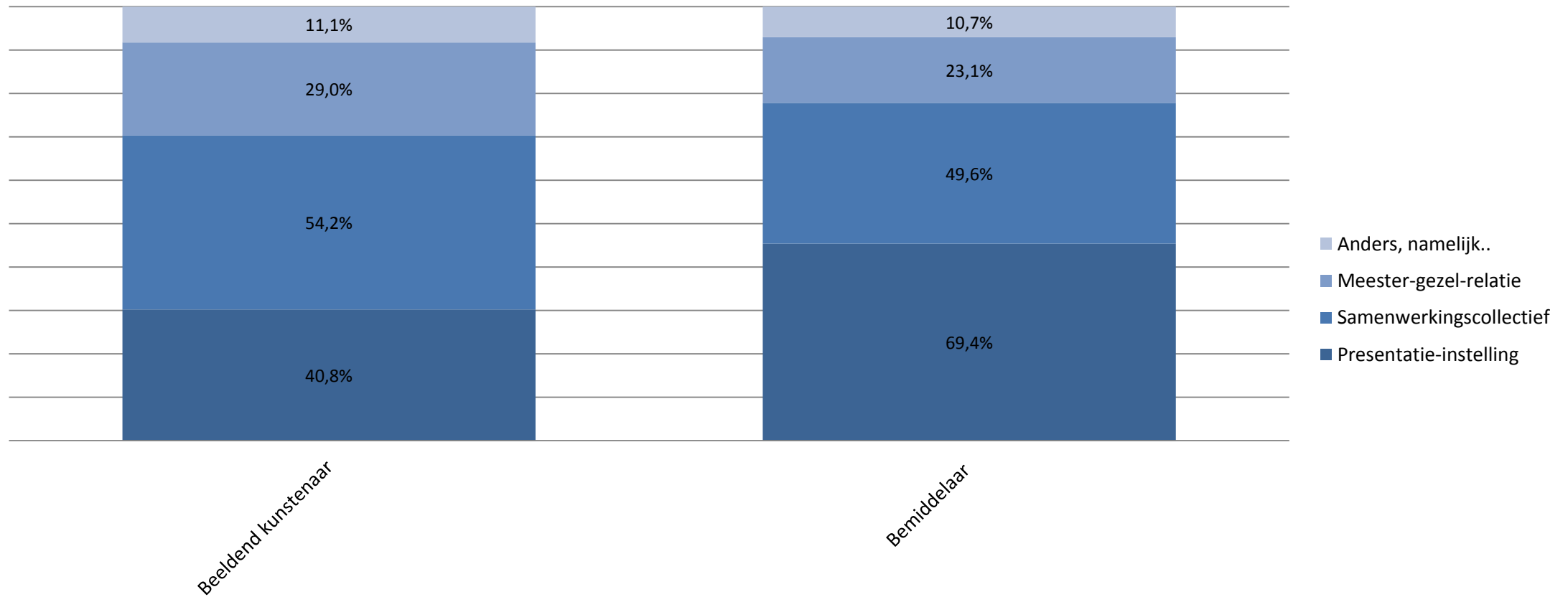
In de beeldende kunst werk(t)en respondenten het meest samen in een samenwerkingscollectief en/of bij een presentatie-instelling

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

Uitsplitsing naar functie

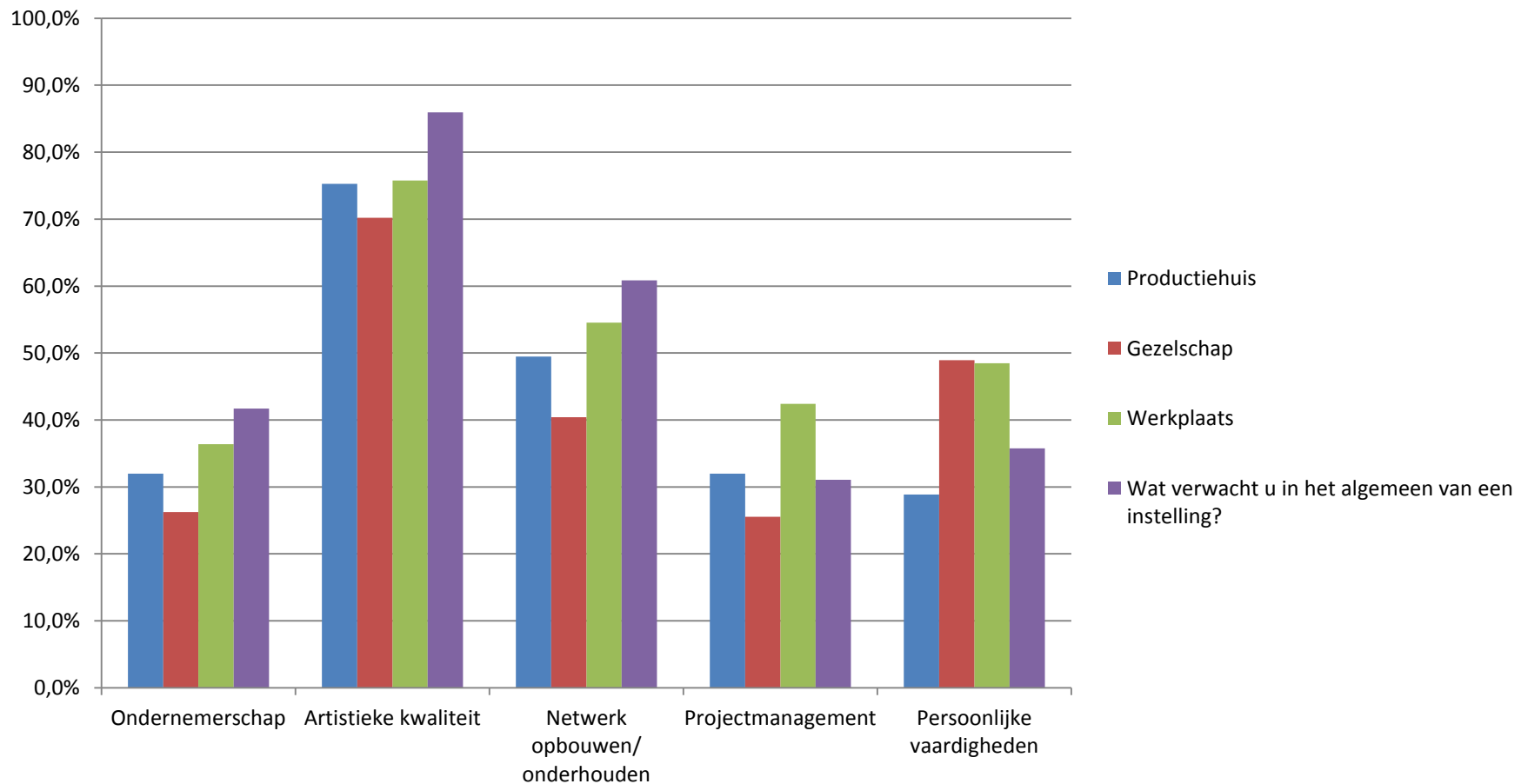
In wat voor samenwerkingsvorm werkt(e) u? (n=446)

Ondersteuning door instellingen PK

Artistieke kwaliteit is de voornaamste competentie die respondenten van instellingen meekrijgen. Dat sluit aan bij wat respondenten verwachten van een instelling.

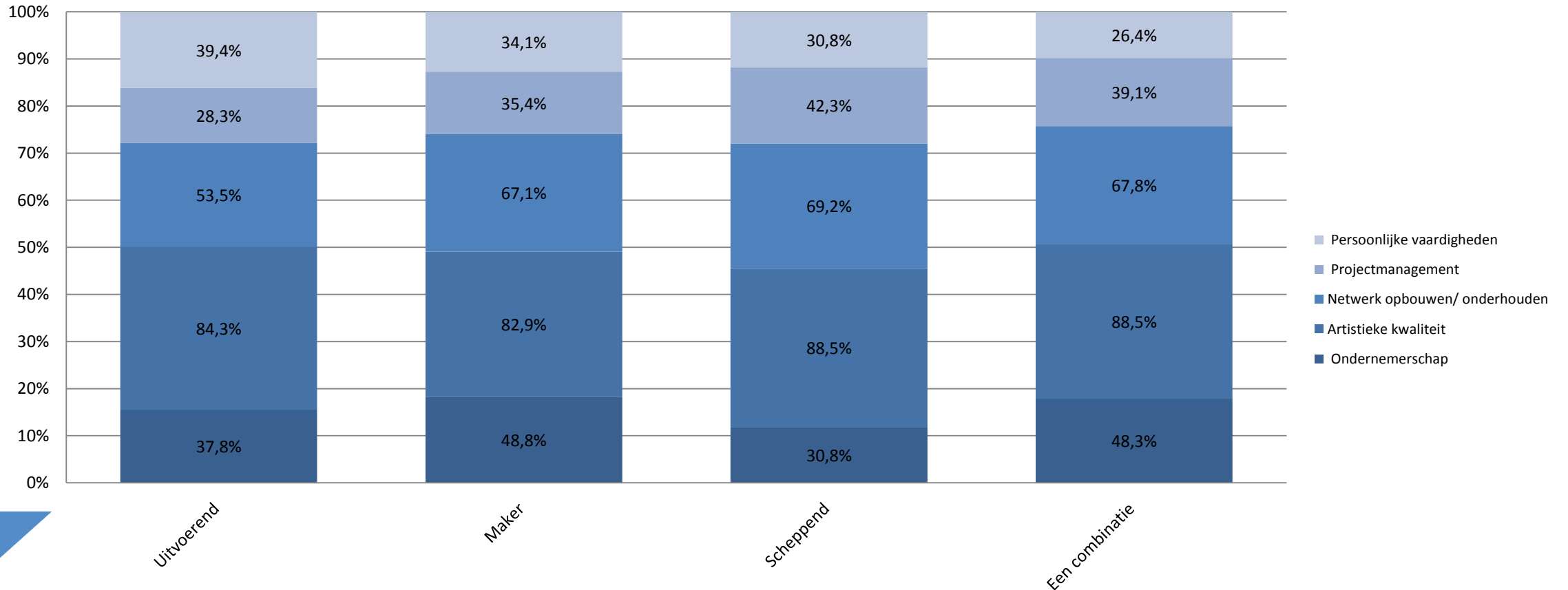
Podiumkunsten: handvatten/ competenties die kunstenaars van instellingen krijgen versus handvatten/ competenties die kunstenaars van instellingen verwachten te krijgen (n=235)

Ondersteuning door instellingen PK

Als het gaat om het leren over 'ondernemerschap' hebben makers hogere verwachtingen van instellingen dan uitvoerenden en scheppers.

Welke competenties/handvatten verwacht u dat een instelling aan haar kunstenaars meegeeft?

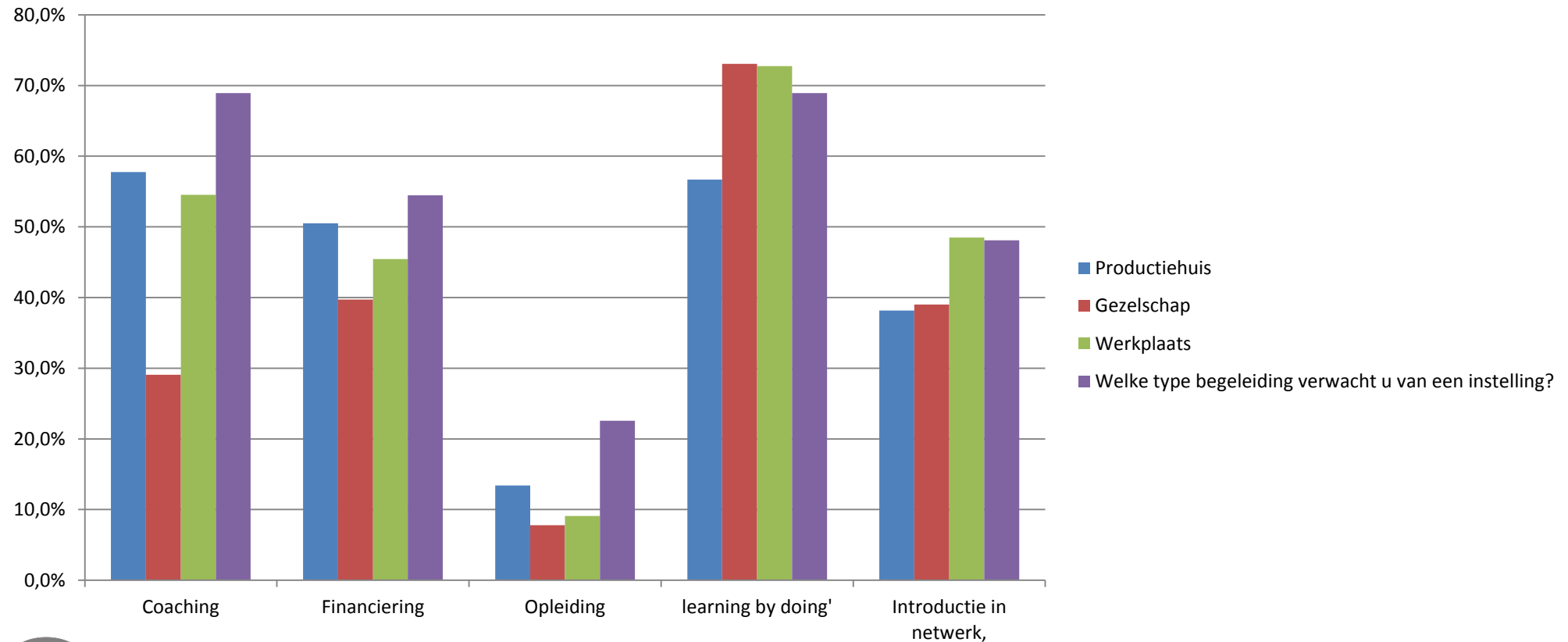

Gelet op de aard van werkzaamheden van 'makers' is de hogere waardering voor ondernemerschap door 'makers' (ten opzichte van 'uitvoerenden') niet verrassend.

Ondersteuning door instellingen PK

Respondenten krijgen vaak begeleiding in de vorm van 'learning by doing'. Verwachtingen over begeleiding op het gebied van financiering, coaching en opleiding liggen hoger dan in werkelijkheid aangeboden wordt.

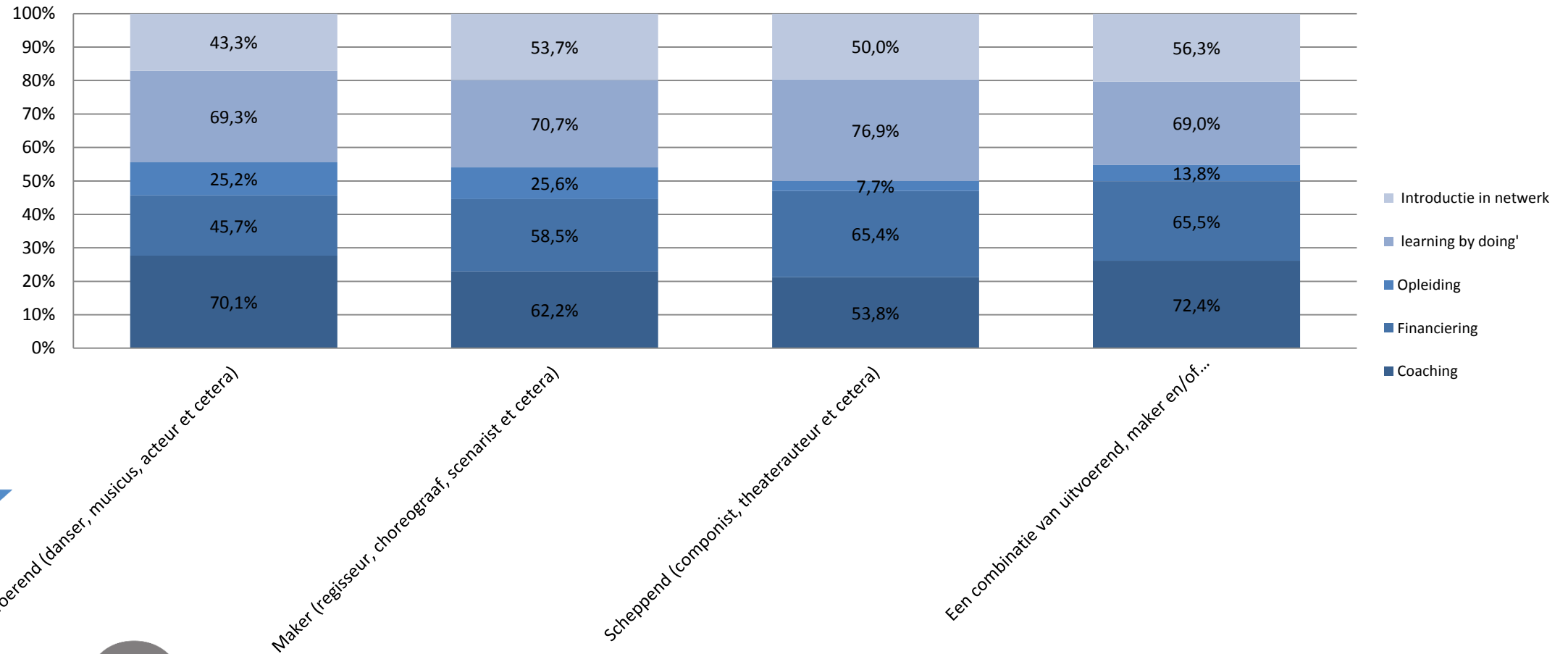
Podiumkunsten: type begeleiding dat kunstenaars van instellingen krijgt versus type begeleiding dat kunstenaars van een instelling verwachten te krijgen (n=235)

Ondersteuning door instellingen PK

Uitsplitsing van algemene verwachting over begeleiding naar functie: Wat betreft 'coaching' verwachten uitvoerenden meer begeleiding van een instelling dan makers en scheppers.

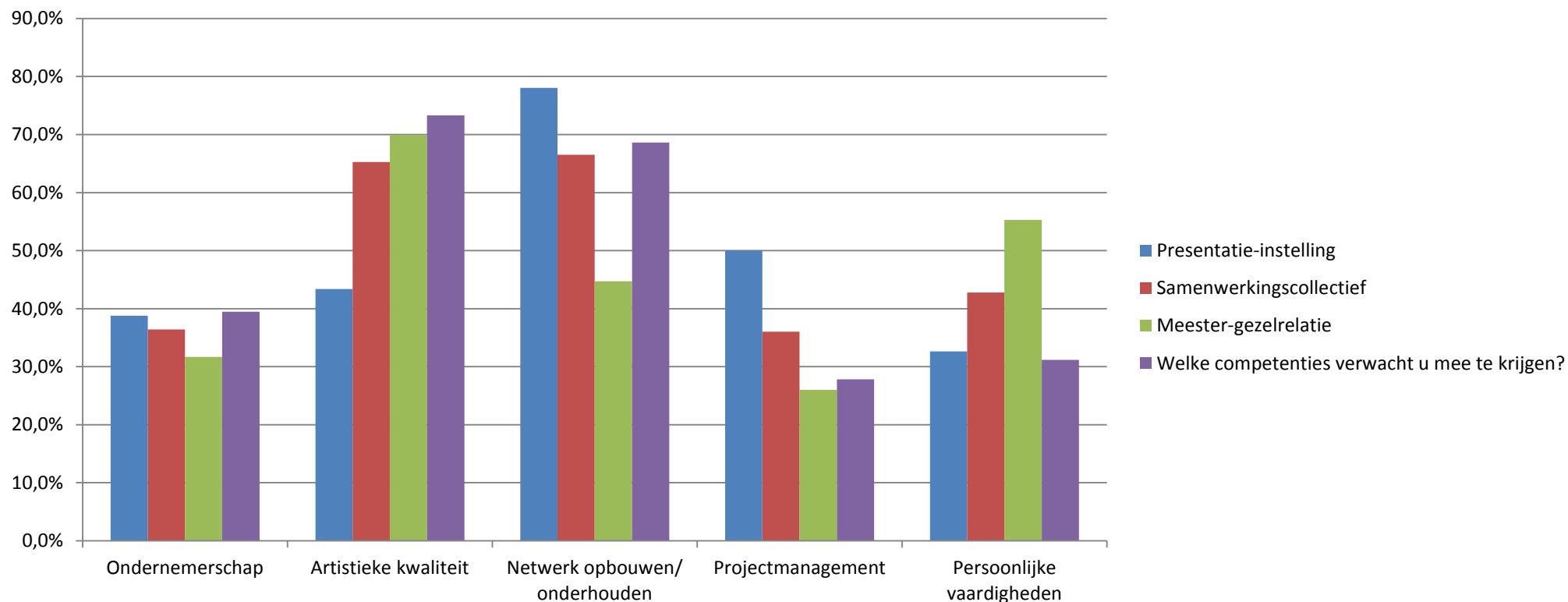
Welke type begeleiding verwacht u van een instelling als het gaat om talentontwikkeling?

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

Respondenten krijgen van instellingen vaak handvatten m.b.t. artistieke kwaliteit mee en verwachten dat ook. Van een meester-gezelrelatie hebben respondenten hogere verwachtingen over begeleiding op het gebied van netwerk opbouwen/onderhouden dan in men in werkelijkheid zegt te krijgen.

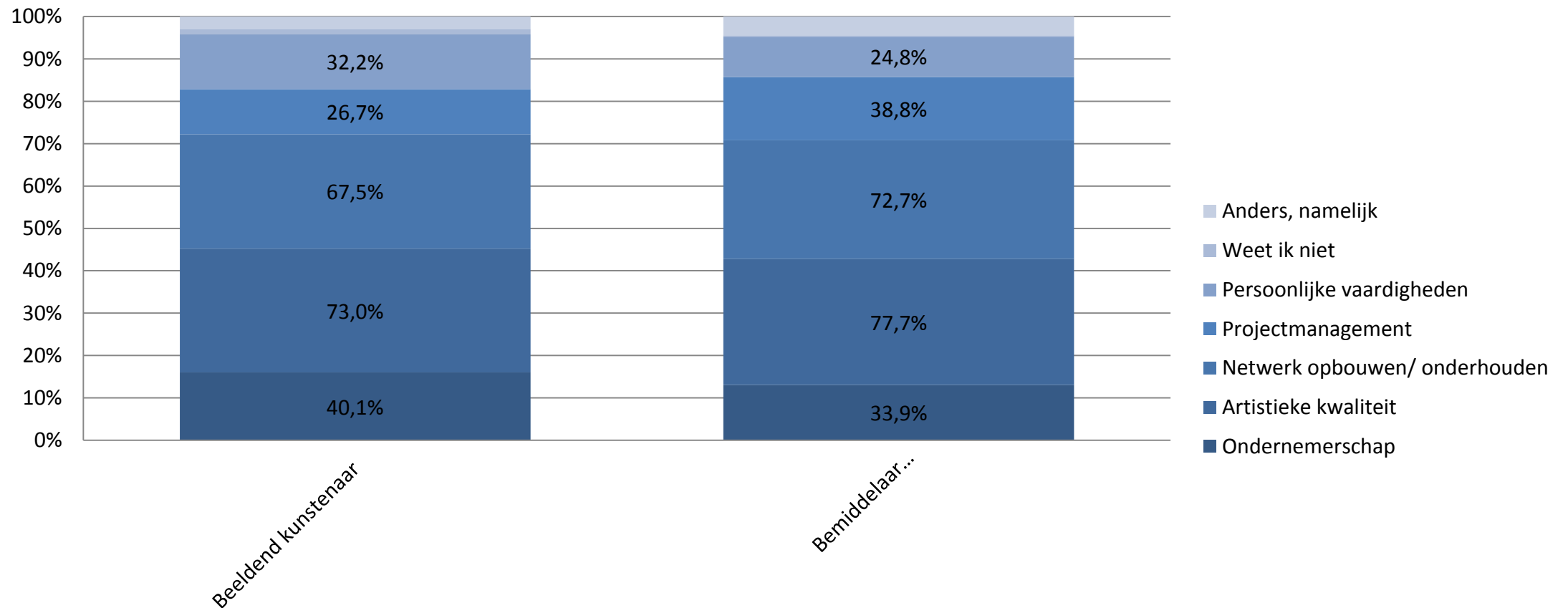
Beeldende kunst: handvatten/ competenties die kunstenaars van instellingen krijgen versus handvatten/ competenties die kunstenaars van een instelling verwachten te krijgen. (n=446)

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

Uitsplitsing van algemene verwachting over competenties en handvatten naar functie: als het gaat om het leren over projectmanagement verwachten bemiddelaars meer van instellingen dan beeldend kunstenaars.

Welke handvatten verwacht u dat een presentatie-instelling, meester of samenwerkingscollectief kunstenaars meegeeft? (n=446)

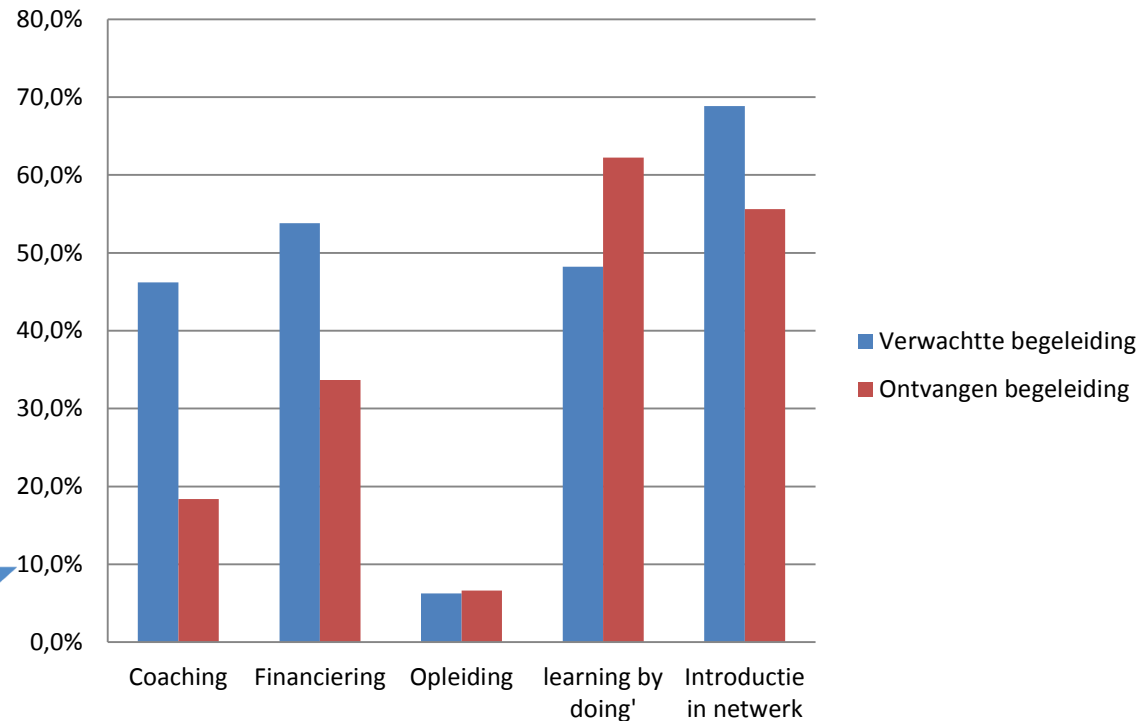

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

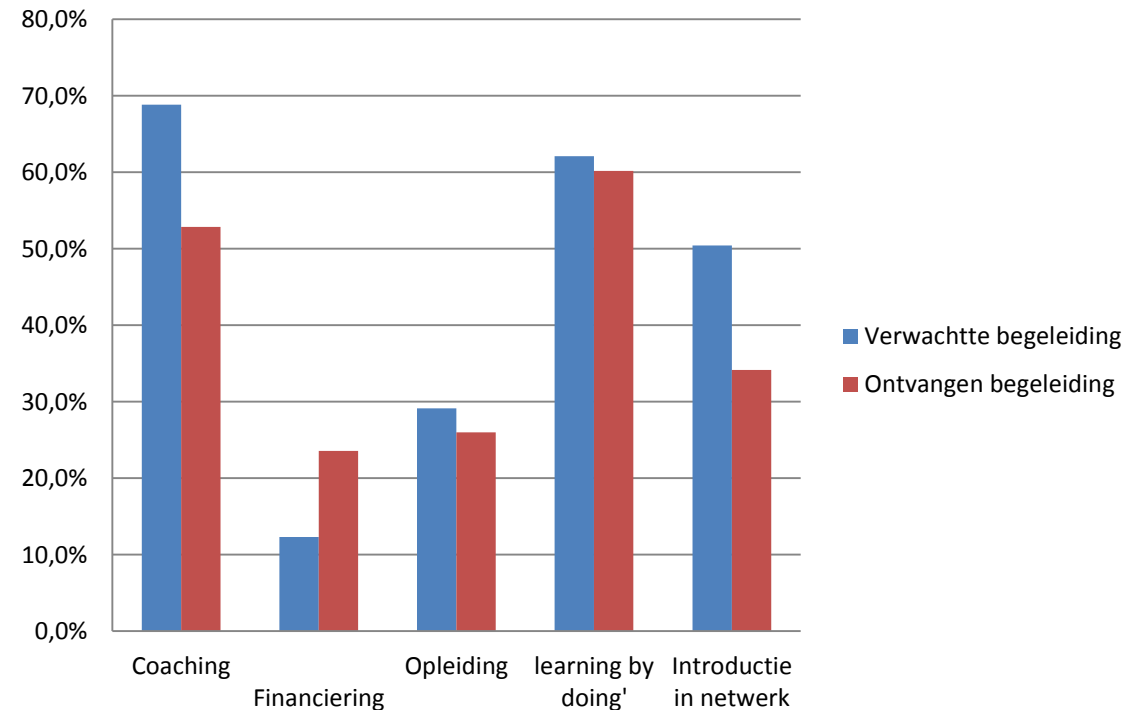
Respondenten krijgen het vaakst begeleiding in de vorm van 'learning by doing'. Verwachtingen op het gebied van financiering, coaching en introductie in netwerk liggen hoger dan in werkelijkheid beschikbaar is.

Beeldende kunst : type begeleiding dat kunstenaars van instellingen krijgt versus type begeleiding dat kunstenaars een instelling verwachten te krijgen. (n=446)

Begeleiding door presentatie-instelling

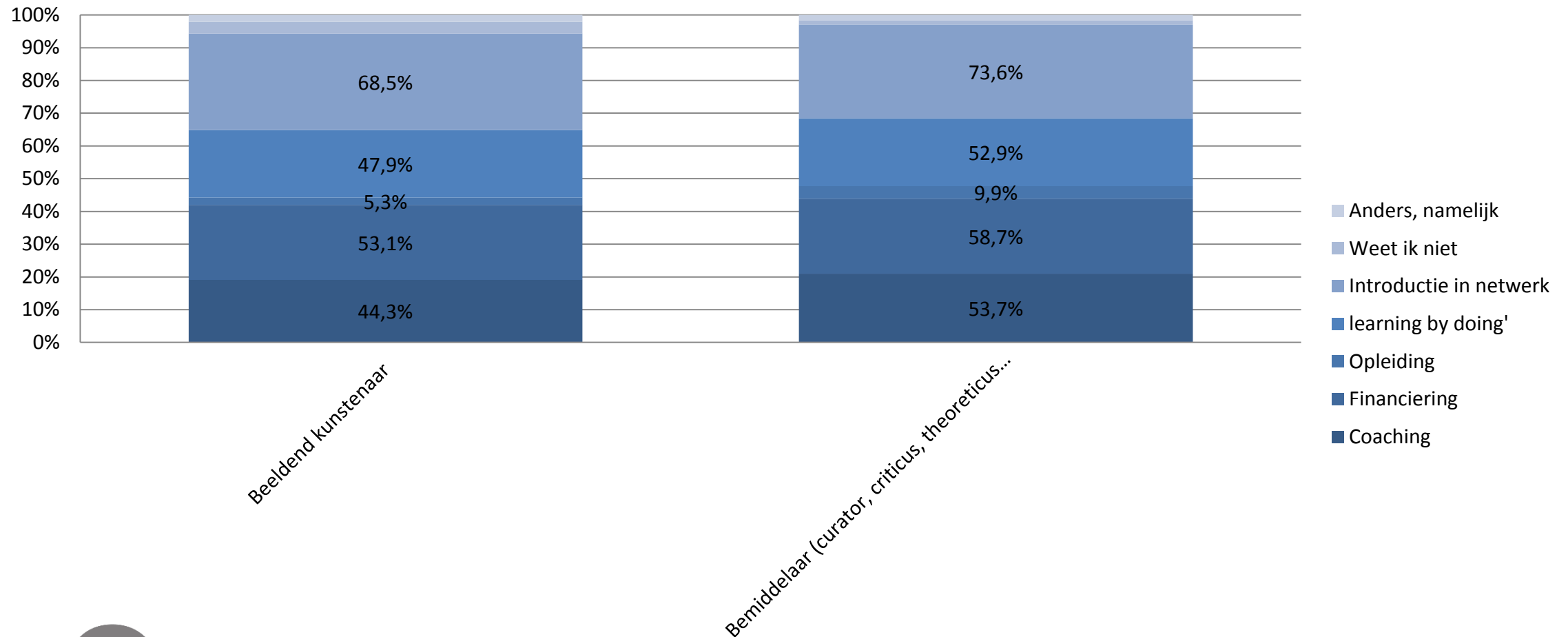
Begeleiding in meester-gezel-relatie

Ondersteuning door instellingen of samenwerkingsvormen BK

Uitsplitsing van algemene verwachting over begeleiding naar functie: Wat betreft coaching verwachten bemiddelaars meer van instellingen dan beeldend kunstenaars.

Welke type begeleiding verwacht u van een presentatie-instelling als het gaat om talentontwikkeling? (n=446)

Ondersteuning door instellingen PK

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken

Podiumkunsten: de meerderheid van de respondenten vindt het systeem van productiehuizen belangrijk voor talentontwikkeling, hoewel men kritisch is op het grote aantal productiehuizen dat bestond.

- Alle gesprekspartners zijn van mening dat er tot voor kort teveel productiehuizen waren.
- De meerderheid van de gesprekspartners geeft echter aan dat het systeem van talentontwikkeling niet zonder de structuur van de productiehuizen kan.
- Meerdere gesprekspartners geven aan dat er wordt gewerkt aan alternatieven voor productiehuizen. Soms wordt dit gedaan in samenwerking met BIS-instellingen, maar liever streeft men naar alternatieven die zich speciaal richten op talentontwikkeling.
 - Een aantal gesprekspartners geeft aan dat BIS-instellingen (bijvoorbeeld een gezelschap) talenten ondersteunen in hun ontwikkeling, maar vooral met het doel het talent op te leiden voor een plek in het desbetreffende gezelschap. Er is geen focus op de bredere ontwikkeling van het talent en begeleiding naar andere plekken in de kunstwereld.
 - Meerdere gesprekspartners geven aan dat de BIS-instellingen niet de capaciteit hebben talent te ontwikkelen
 - Quote: “De instellingen hebben te maken met volle agenda’s, zijn productiegericht en willen volle zalen trekken. Bovendien hebben ze vaak geen vaste structuur in omgang met talenten en er is een grote dosis vrijblijvendheid.”
 - Quote: “Bij BIS-instellingen zit talentontwikkeling niet in de genen.”
 - Andere gesprekspartners geven aan dat BIS-instellingen goed op weg zijn talentontwikkeling op te pakken.

Ondersteuning door instellingen PK

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken (2)

- Meerdere gesprekspartners zijn van mening dat directe subsidies via het Fonds Podiumkunsten minder efficiënt zijn dan indirecte subsidies via de productiehuizen (let op: er worden in het veld soms ook andere definities van direct en indirecte subsidie gebruikt).
 - Meerdere gesprekspartners geven aan dat productiehuizen in veel kortere tijd een beoordeling kunnen maken van de kwaliteit van een talent en gedifferentieerde subsidies kunnen uitgeven omdat ze beter zicht hebben op wat en hoeveel een kunstenaar precies nodig heeft.
 - Daarnaast geven gesprekspartners aan dat kunstenaar maar een klein beetje geld nodig hebben voor hun talentontwikkeling. Zodat ze in ieder geval iets kunnen maken.
- In andere gesprekken wordt juist genoemd dat het goed is dat subsidies direct naar kunstenaars gaat, omdat overheadkosten hierdoor worden vermeden en de kunstenaars autonoom blijven.
- Sommige gesprekspartners geven aan dat het een aantal productiehuizen vorig jaar is gelukt om de terugloop in de ondersteuning van talenten te beperken doordat er nog reserves waren.
 - “Tot nu toe is gelukt om de bezuinigingen vanuit de BIS op te vangen door te snijden in vierkante meters en fte’s van de staf en talenten niet de dupe te laten worden. De rek is er nu wel echt uit”.
 - Omdat reserves op zijn, verwachten gesprekspartners dat de terugloop in de ondersteuning van talenten de komende jaren sterk zal toenemen, zeker omdat hun inschatting is dat andere financiering (vanuit de provincie) ook wordt gestopt of al gestopt is.

Ondersteuning door instellingen BK

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken (3)

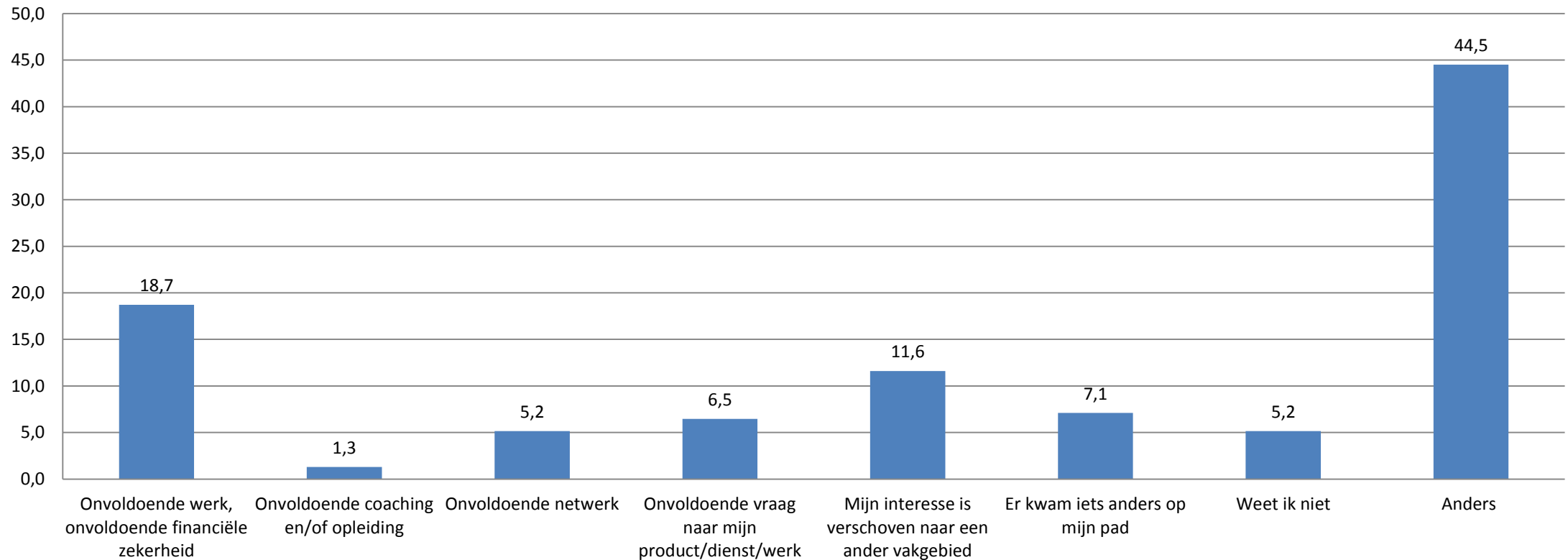
- De functie van een presentatie-instelling is per instelling verschillend. Sommige hebben een expliciete functie in het coachen van jonge talent, anderen minder. De functie van presentatie instellingen is in veel gevallen niet direct talentontwikkeling. Maar presentatie-instellingen zijn volgens de meeste gesprekspartners wel de plekken waar jonge kunstenaars zich aan elkaar kunnen spiegelen en waar ze zich kunnen ontwikkelen.
- Meerdere gesprekspartners geven aan dat presentatie-instellingen dan misschien geen expliciete functie in talentontwikkeling hebben, maar daar wel een belangrijke rol in spelen omdat talenten er in een “relatief veilige omgeving” (door groot aantal gesprekspartners zo genoemd) kunnen experimenteren en exposeren, zonder druk van het grote publiek.
- Een aantal kunstenaars geeft aan dat de mogelijkheid om te exposeren op kleine tentoonstellingen van groot belang is in de talentontwikkeling van kunstenaars. Volgens hen biedt dit een belangrijke opstap naar de grotere instellingen en het grotere publiek.
- Enkele gesprekspartners vinden dat presentatie-instellingen die veel doen met talentontwikkeling aanspraak zouden moeten maken op projectsubsidies, die dan vervolgens door de presentatie-instelling verdeeld kunnen worden over verschillende kunstenaars (vanuit het idee dat een presentatie-instelling goed zicht heeft op talenten en de ondersteuning die nodig is).

Beelden over de beroepspraktijk van een kunstenaar

Beroepspraktijk

Een belangrijke reden waarom kunstenaars niet meer werkzaam (of werkzoekend) zijn is vanwege 'onvoldoende werk en onvoldoende financiële zekerheid'. Een grote groep heeft aangegeven dat er een andere reden is, maar uit de antwoorden volgt geen eenduidig beeld.

Waarom bent u niet (meer) werkzaam (of werkzoekend) in de podiumkunsten of beeldende kunst? (n=155)

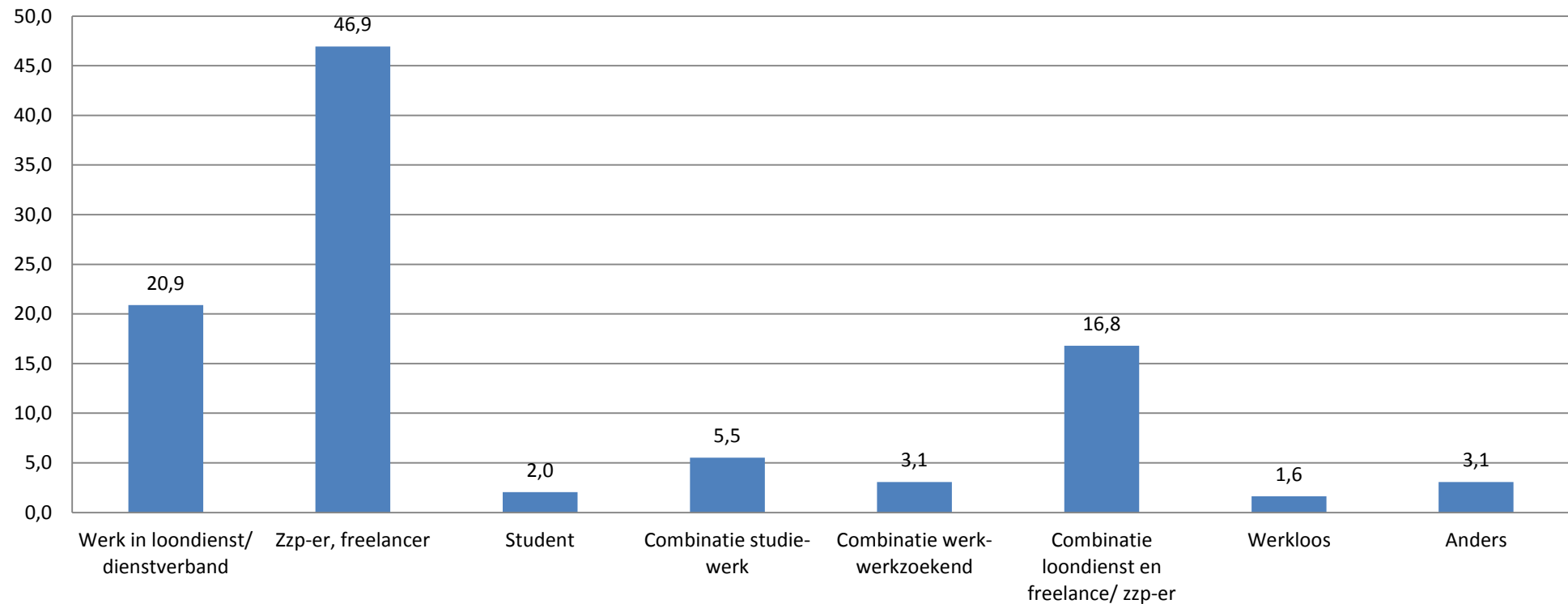

Zeer veel respondenten hebben in het vak 'anders' aangegeven waarom ze meenden niet tot de doelgroep van de enquête te behoren of hebben in andere woorden omschreven dat er onvoldoende werk was.

Beroepspraktijk

Podiumkunsten: de meerderheid van de respondenten is zzp'er/freelancer. Daarnaast werkt 20,9% in loondienst en een belangrijk deel werkt in een combinatie van loondienst en zzp-er/freelancer.

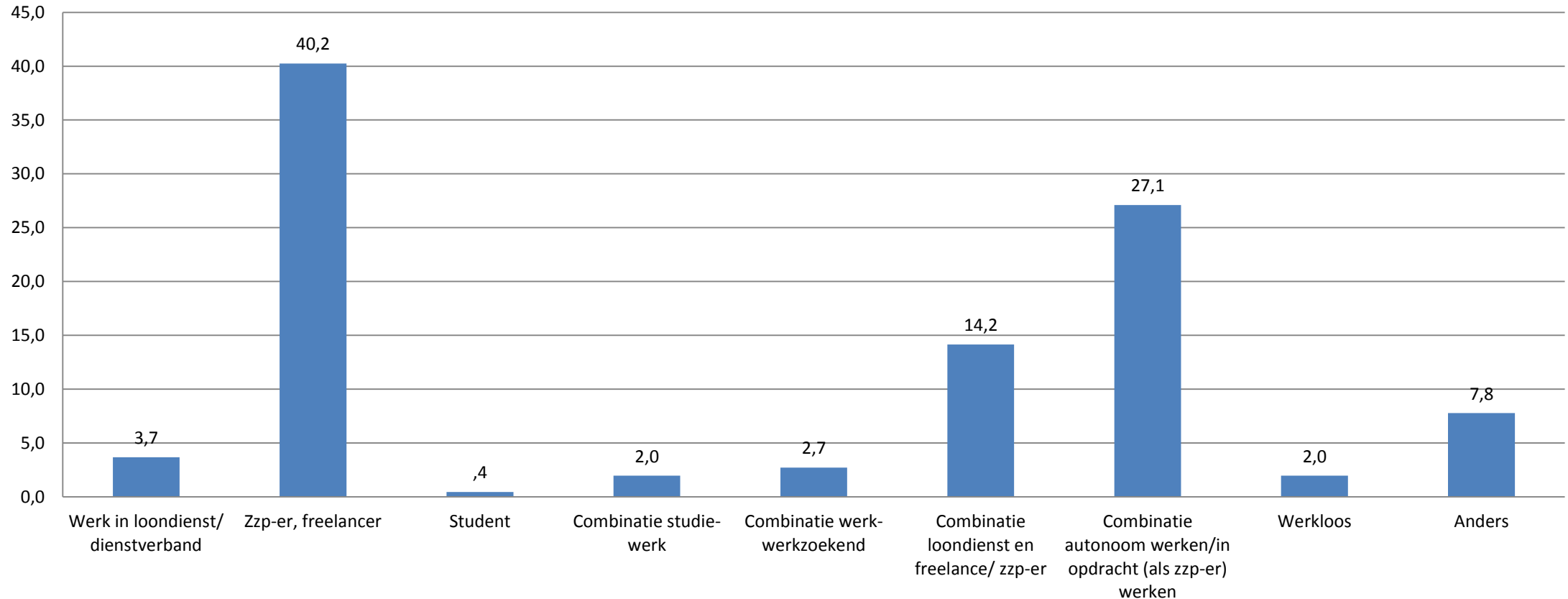
Wat is de beste omschrijving van uw huidige situatie? (n=488)

Beroepspraktijk

Beeldende kunst: de grootste groep van de respondenten is zzp'er/freelancer. Verder geeft een belangrijk deel van de respondenten aan werkzaam te zijn in een combinatie van autonoom werken en in opdracht werken.

Wat is de beste omschrijving van uw huidige situatie? (n=1585)

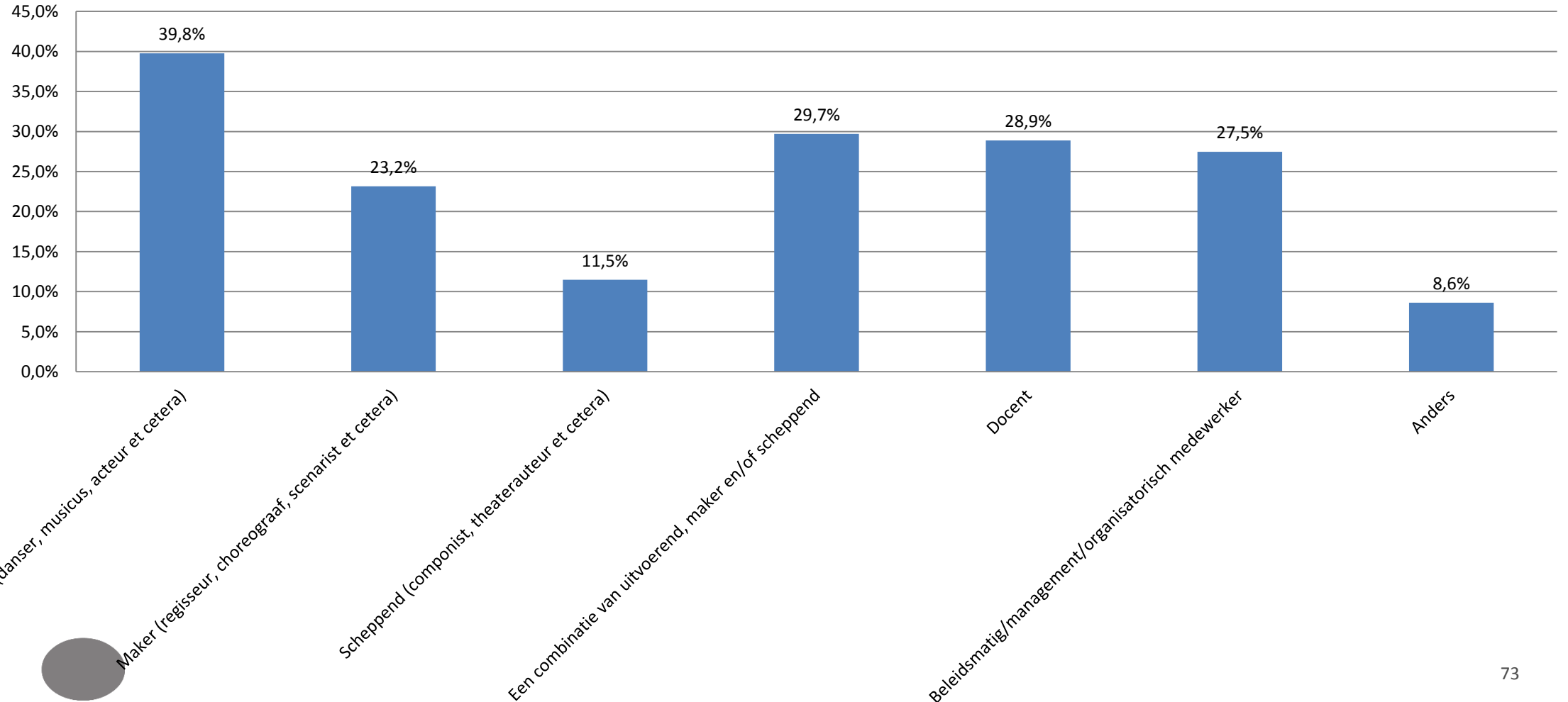

In vergelijking met PK werken relatief weinig kunstenaars BK in loondienst. Gesprekspartners bevestigen dat in de beeldende kunst weinig tot geen loondienstverbanden voorkomen.

Beroepspraktijk

Podiumkunsten: de meeste respondenten werken in een uitvoerende rol.

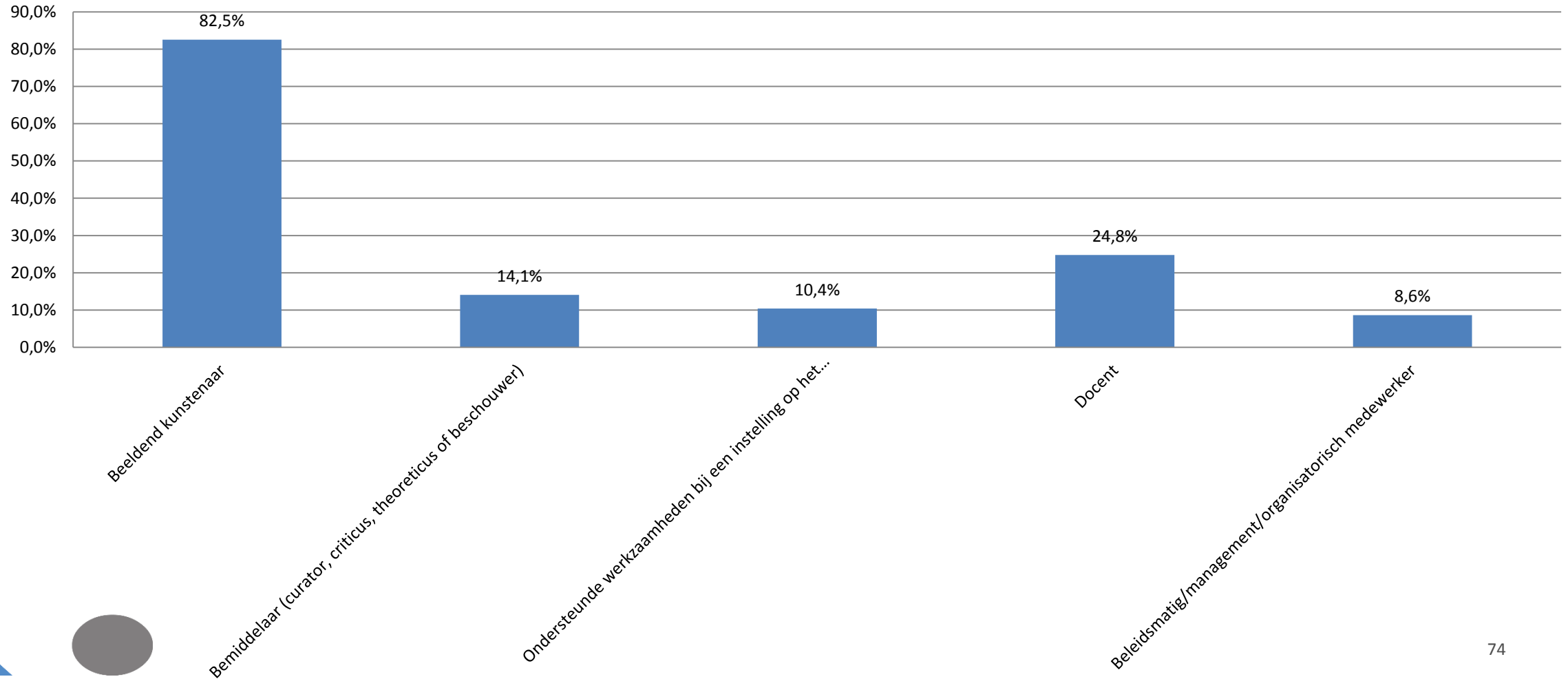
Wat is de aard van uw huidige/laatste werkzaamheden? (n=488)

Beroepspraktijk

Beeldende kunst: verreweg de meeste respondenten werken als beeldend kunstenaar.

Wat is de aard van uw huidige/laatste werkzaamheden? (n=488)

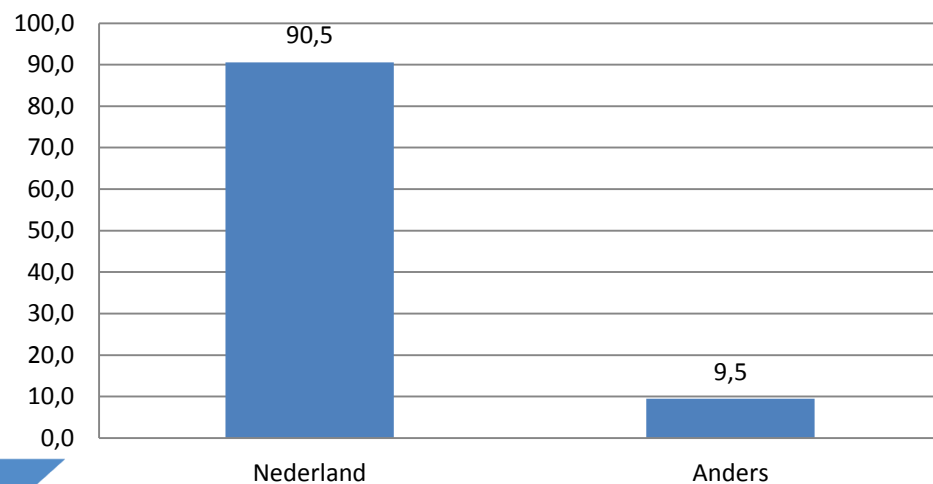

Beroepspraktijk

Respondenten uit de beeldende kunst zijn vaker werkzaam in het buitenland dan respondenten uit de podiumkunsten.

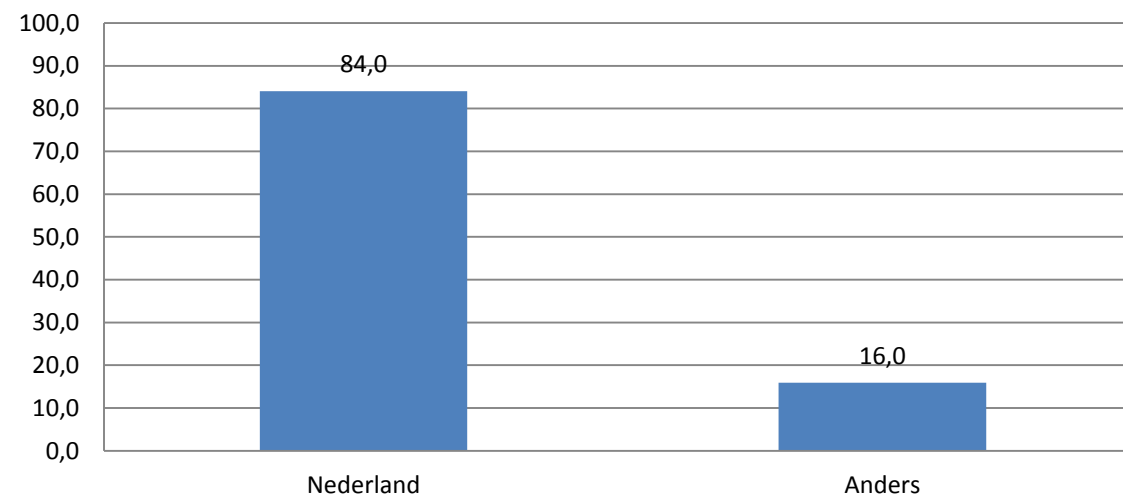
Podiumkunsten: (n=488)

Waar bent u momenteel voornamelijk werkzaam?

Beeldende kunst: (n=1585)

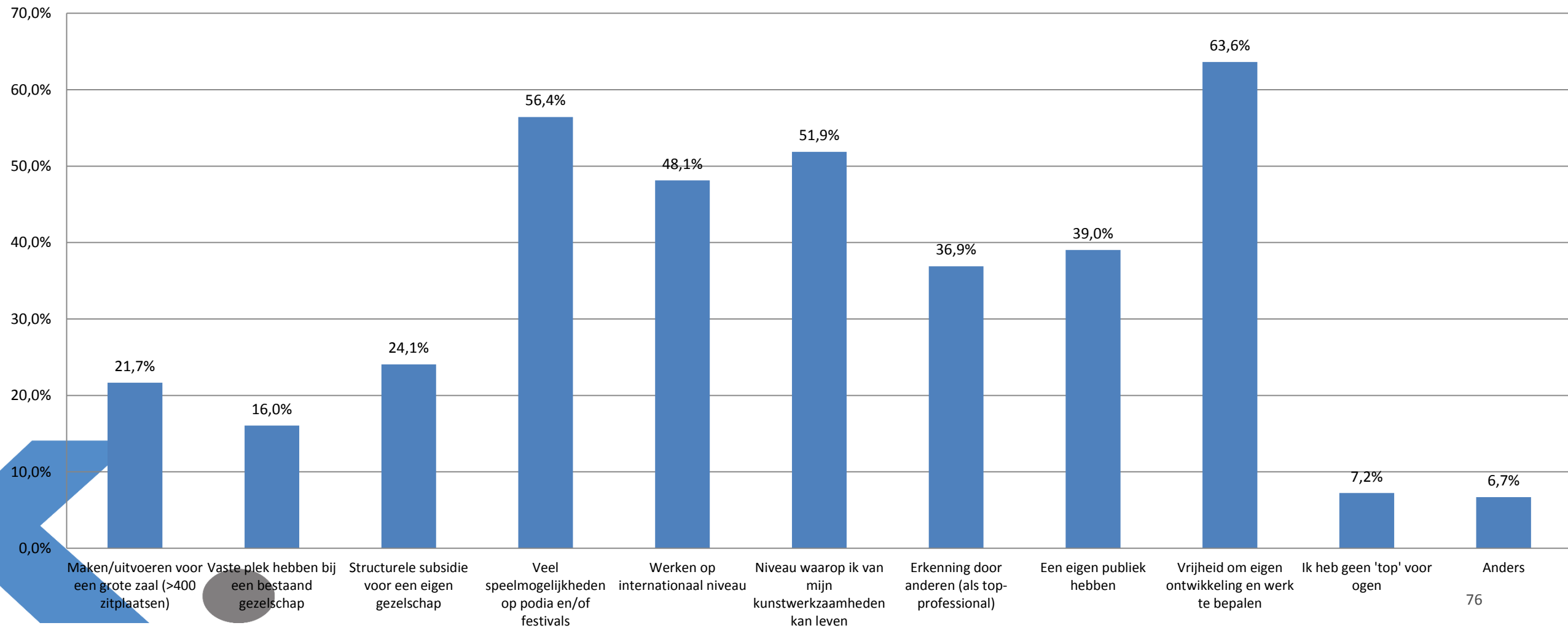
Waar bent u momenteel voornamelijk werkzaam?

Beroepspraktijk

Podiumkunsten: respondenten hebben geen uitgesproken beeld van 'de top'. 'Vrijheid om eigen ontwikkeling en werk te bepalen' is het meest genoemd.

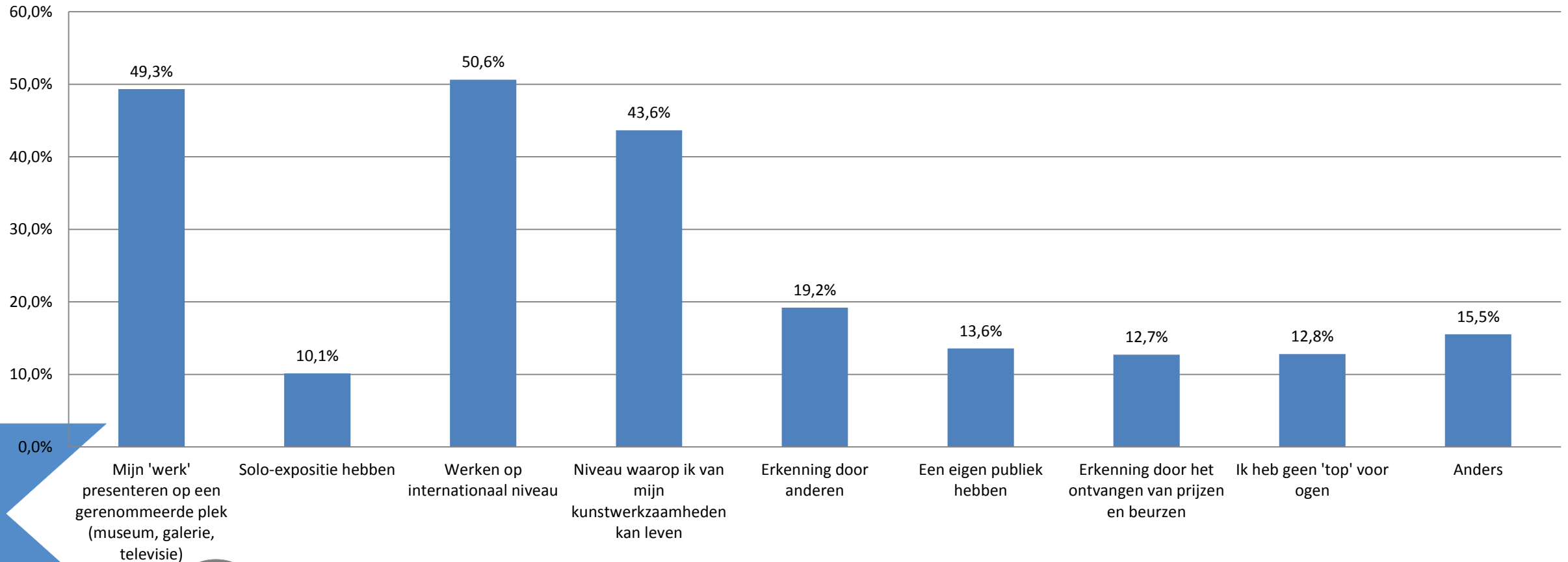
Wanneer heeft u als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten 'de top' bereikt? Die 'top' is voor mij: (n=488)

Beroepspraktijk

Beeldende kunst: respondenten vinden werken op internationaal niveau of presenteren op een gerenommeerde plek het belangrijkste.

Wanneer heeft u als beeldend kunstenaar of bemiddelaar 'de top' bereikt? Die 'top' is voor mij:
(n=1585)

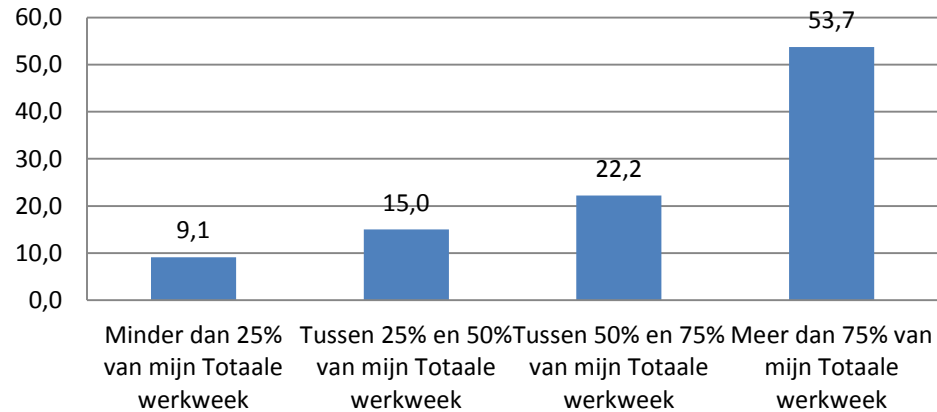

Beroepspraktijk

De meerderheid van de respondenten besteedt gemiddeld meer dan 75% van de totale werkweek aan zijn werk als kunstenaar. Respondenten in de beeldende kunst besteden iets meer tijd dan respondenten in de podiumkunsten.

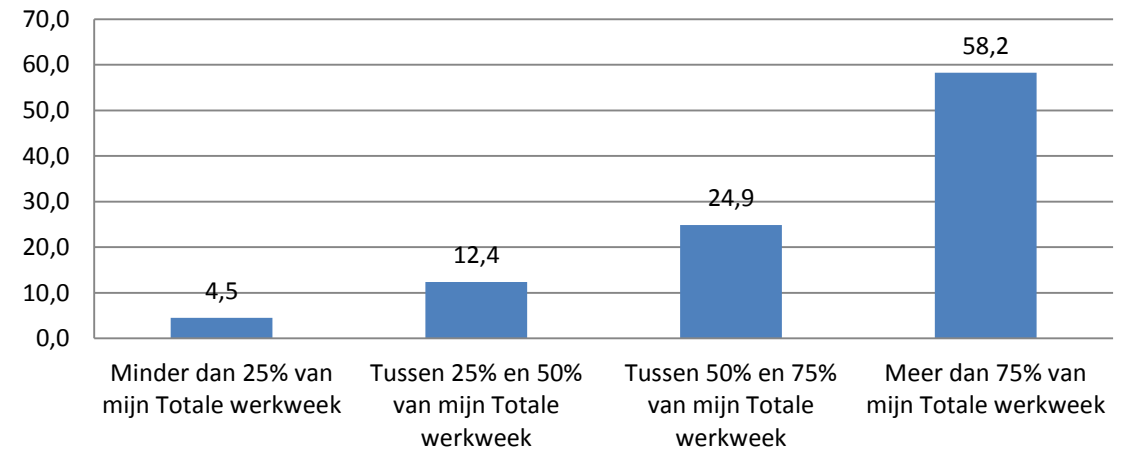
Podiumkunsten:

Hoeveel tijd besteedt u gemiddeld aan uw werk als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten?
(n=488)

Beeldende kunst:

Hoeveel tijd besteedt u gemiddeld aan uw werk als beeldend kunstenaar of bemiddelaar? (n=1585)

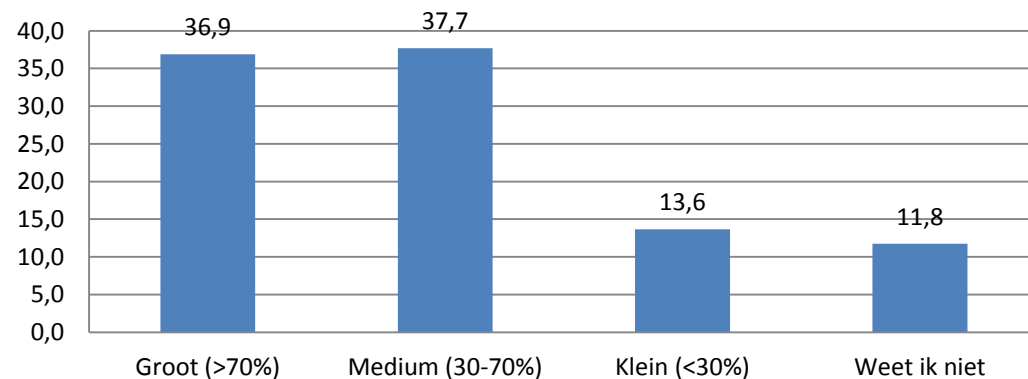
NB. De lengte van de werkweek is in deze vraag niet gedefinieerd. Dat betekent dat hetzelfde percentage voor sommige respondenten een groter aantal uur in houdt dan voor andere respondenten.

Beroepspraktijk

Het grootste gedeelte van respondenten in zowel podiumkunsten als beeldende kunst schat de kans 'medium' of 'groot' dat hij of zij de top bereikt.

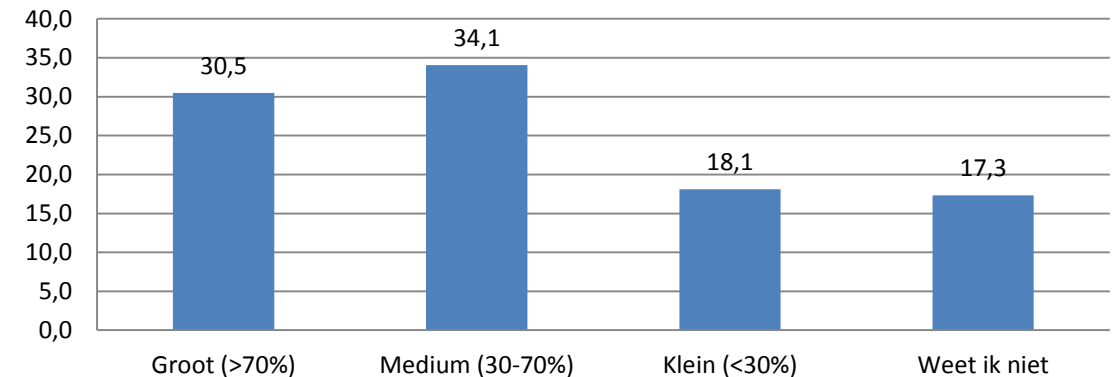
Podiumkunsten:

Hoe groot schat u de kans dat u als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten die top bereikt? (n=488)

Beeldende kunst:

Hoe groot schat u de kans dat u als beeldend kunstenaar of bemiddelaar die top bereikt? (n=1585)

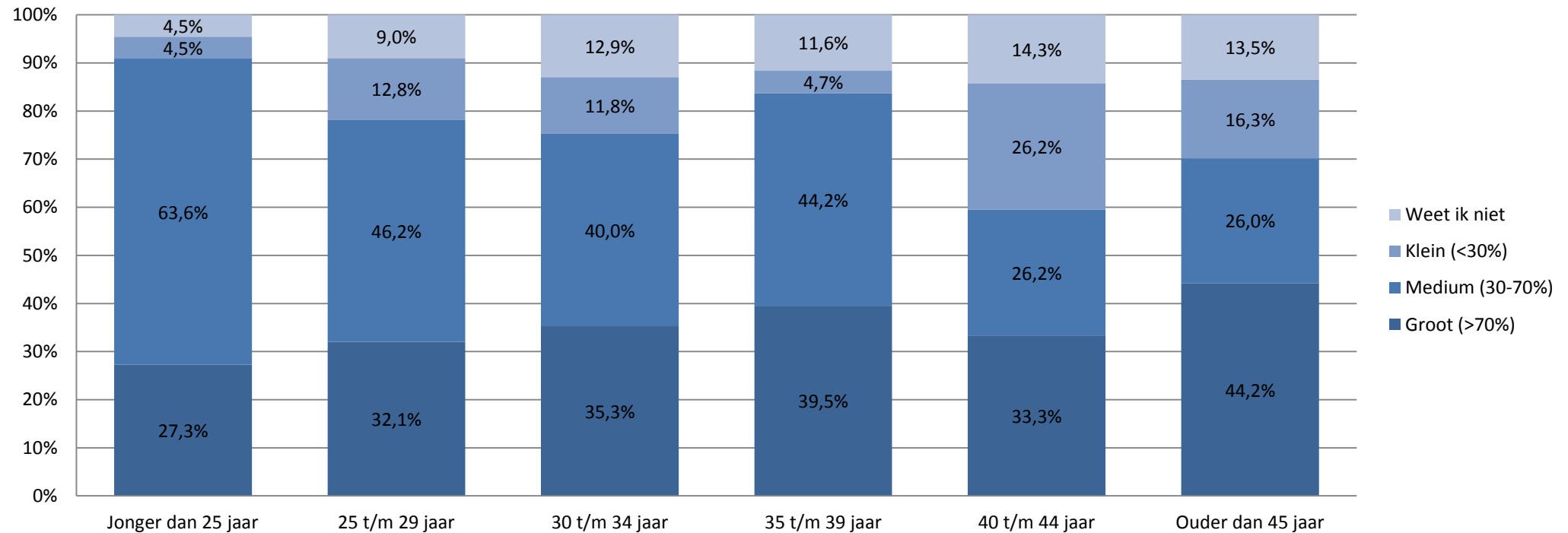

NB. Gesprekspartners geven aan dat het niet verrassend is dat een meer dan 30% van de kunstenaars positief is over hun kansen om de top te bereiken. Quote: "zonder geloof in de toekomst kan een kunstenaar niet bestaan. Het zegt echter niks over de ondersteuning in talentontwikkeling die zij ervaren"

Beroepspraktijk

Podiumkunsten: jonge kunstenaars zijn relatief positief over hun kansen om de top te bereiken. In de hogere leeftijden lopen de inschattingen hierover uiteen.

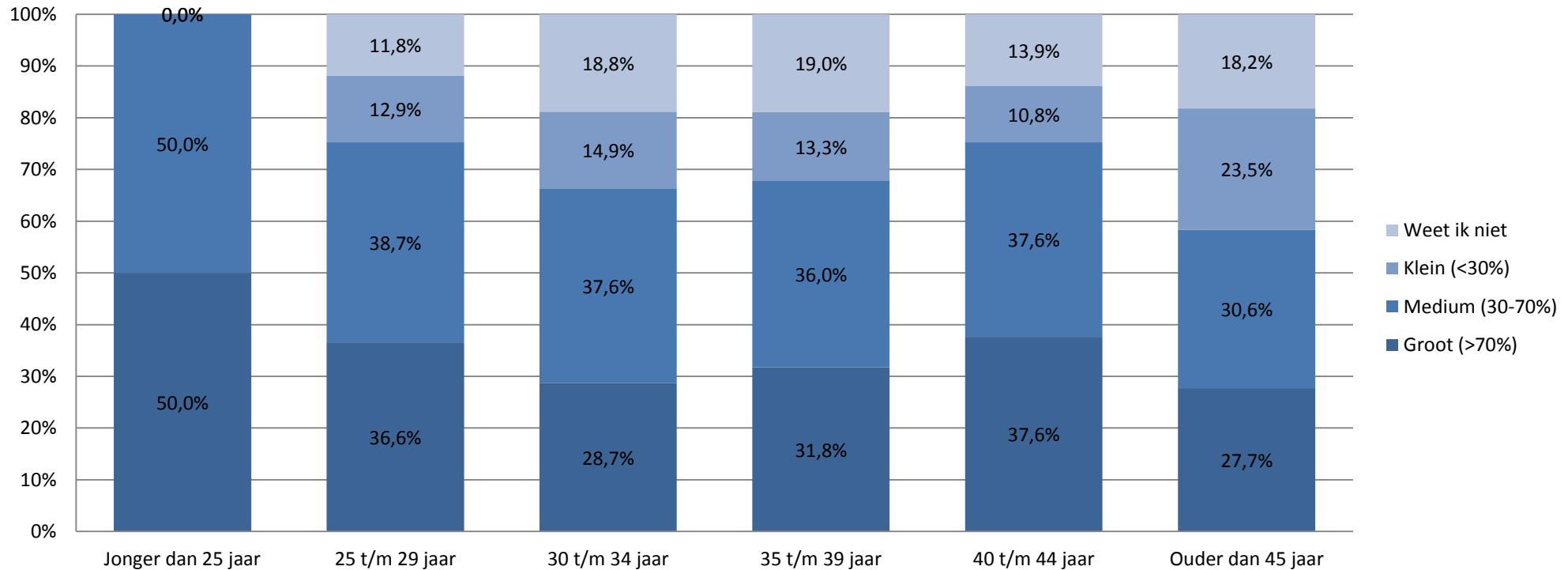
Hoe groot schat u de kans dat u als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten die top bereikt? (n=488)

Beroepspraktijk

Beeldende kunst: oudere kunstenaars schatten hun kansen om de top te bereiken niet evident hoger of lager in dan jonge kunstenaars. (let op respondenten <25 jaar n=4)

Hoe groot schat u de kans dat u als beeldend kunstenaar of bemiddelaar die top bereikt?
(n=1585)

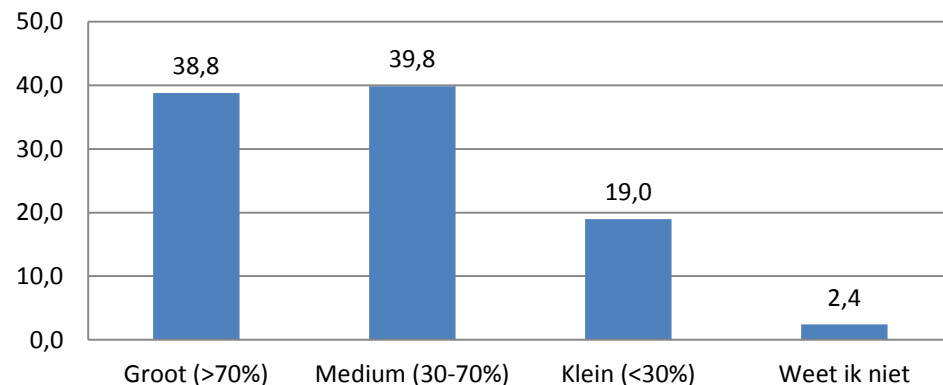
NB. Kunstenaars jonger dan 25 jaar lijken bijzonder positief. Let wel; het gaat hier slechts om 4 respondenten (van de 1585)

Beroepspraktijk

De meeste respondenten schatten hun kansen om met hun werk in levensonderhoud te voorzien in als 'medium' (of 'groot', in PK).

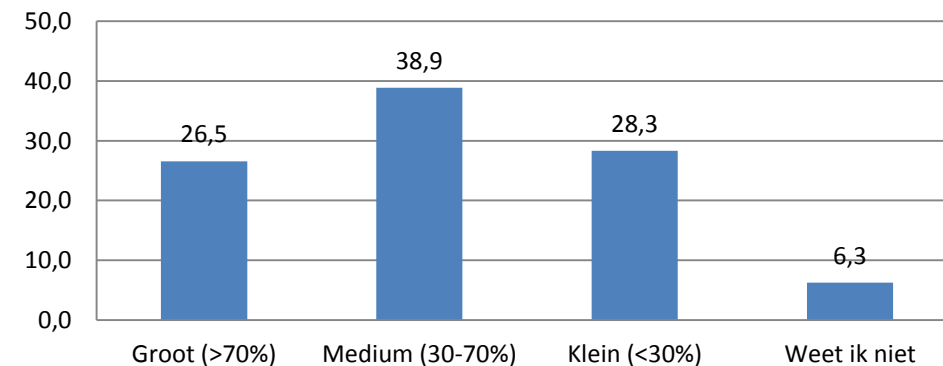
Podiumkunsten:

Hoe groot schat u de kans dat u als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten met uw werk in uw levensonderhoud kan voorzien?
(n=488)

Beeldende kunst:

Hoe groot schat u de kans dat u als beeldend kunstenaar of bemiddelaar met uw werk in uw levensonderhoud kan voorzien? (n=1585)

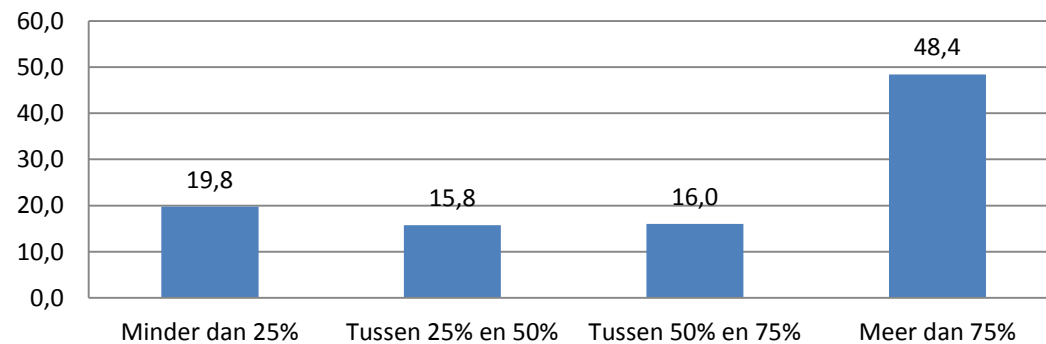
NB. Gesprekspartners geven aan dat hieruit niet geconcludeerd kan worden dat kunstenaars het financieel best rondkomen met hun werk als kunstenaar. Gesprekspartners menen dat kunstenaars geen onderscheid maken tussen wat zij als kunstenaars doen en wat als docent. 'Zij zijn in de eerste plaats kunstenaar en proberen inkomsten te verwerven.' Gesprekspartners vermoeden daarom dat respondenten hier mogelijk ook hun inkomsten uit bijbaantjes of als docent hebben meegerekend, en dat zij zonder die inkomsten niet zouden kunnen voorzien in hun levensonderhoud.

Beroepspraktijk

Het grootste deel van de respondenten verdient meer dan 75% van zijn totale inkomen met zijn werk. Respondenten in de beeldende kunst verdienen een minder groot percentage met hun werk dan respondenten in de podiumkunsten.

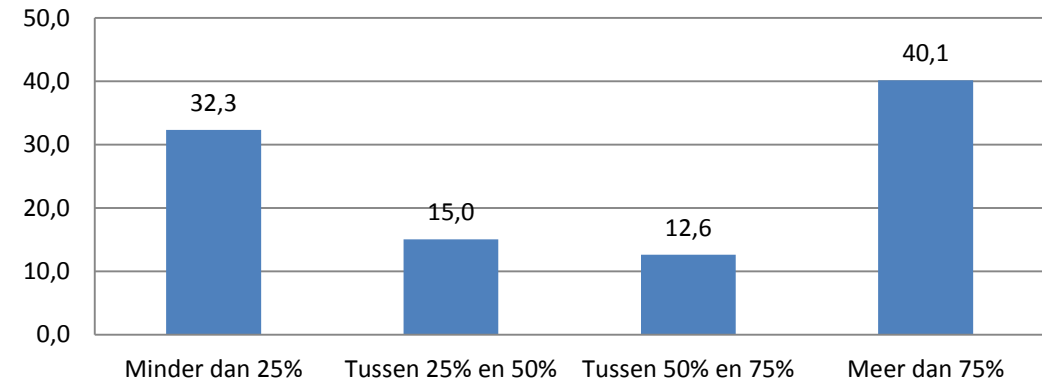
Podiumkunsten:

Welk percentage van uw totale inkomen verdient u met uw werk als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten?
(n=488)

Beeldende kunst:

Welk percentage van uw totale inkomen verdient u met uw werk als beeldend kunstenaar of bemiddelaar? (n=1585)

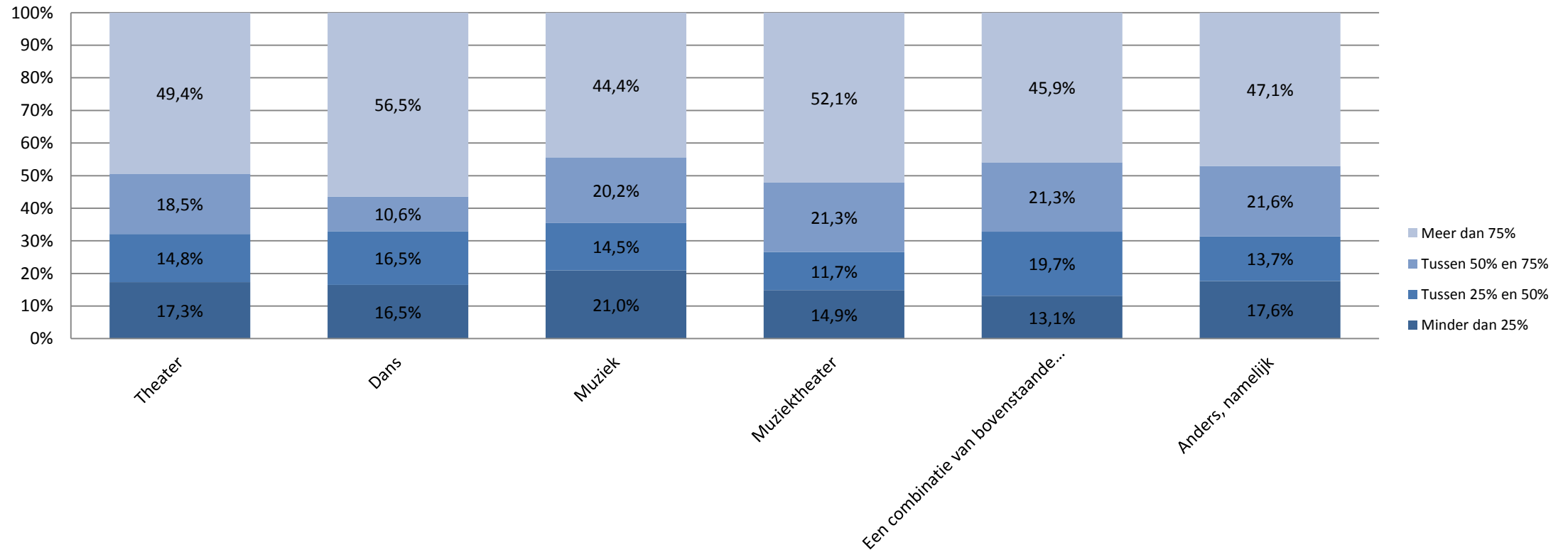

NB. Net als bij de resultaten over levensonderhoud geldt ook hier dat gesprekspartners vermoeden dat respondenten hier mogelijk ook hun inkomsten uit bijbaantjes of als docent hebben meegerekend.

Beroepspraktijk (PK)

In vergelijking tot andere disciplines verdienen kunstenaars in de dans iets vaker meer dan 75% van hun totale inkomen met hun werk

Welk percentage van uw totale inkomen verdient u met uw werk als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten? (n=488)

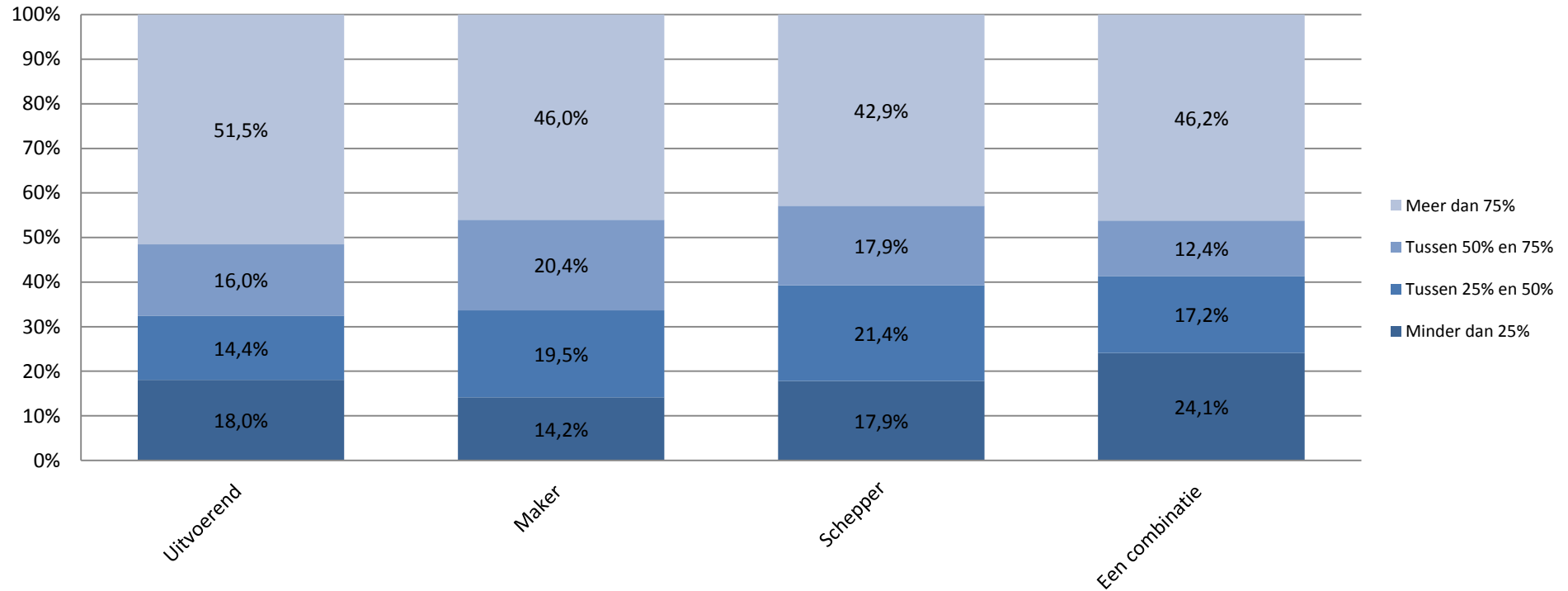

NB. Zie pagina 92 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk (PK)

In vergelijking tot makers en scheppers in podiumkunsten, verdienen uitvoerenden vaker meer dan 75% van hun totale inkomen met hun werk.

Welk percentage van uw totale inkomen verdient u met uw werk als schepper, maker of uitvoerder in de podiumkunsten?

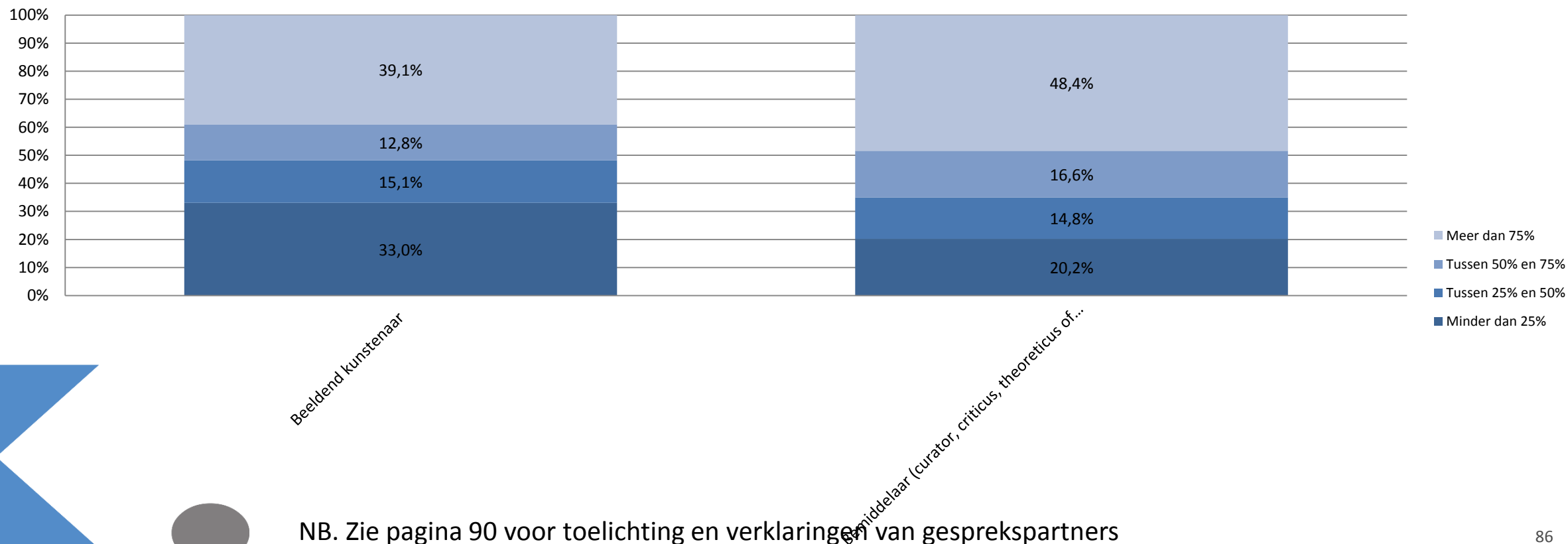
NB. Zie pagina 90 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk (BK)

In vergelijking tot beeldende kunstenaars verdient een groter percentage van de bemiddelaars meer dan 75% van zijn inkomen met zijn werk als beeldend kunstenaar of bemiddelaar (39,1% vs. 48,8%)

In vergelijking tot beeldende kunstenaars verdient een kleiner percentage van de bemiddelaars minder dan 20% van zijn inkomen met zijn werk als beeldend kunstenaar of bemiddelaar (33,0% vs. 20,2%)

Welk percentage van uw totale inkomen verdient u met uw werk als beeldend kunstenaar of bemiddelaar?
(n=1585)

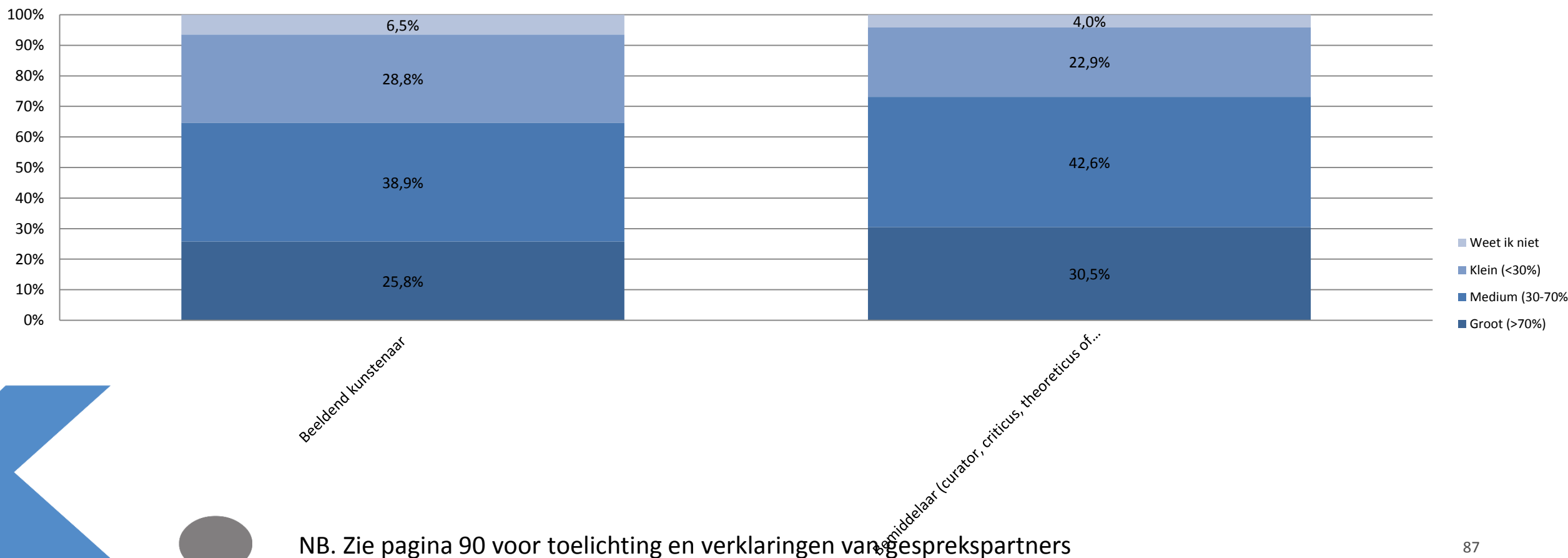

NB. Zie pagina 90 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk (BK)

Beeldende kunst: In vergelijking tot beeldende kunstenaars acht een groter percentage van de bemiddelaars de kans groot dat ze met hun werk in hun levensonderhoud te voorzien (30,5% vs. 25,8%)

Hoe groot schat u de kans dat u als beeldend kunstenaar of bemiddelaar met uw werk in uw levensonderhoud kan voorzien? (n=1585)

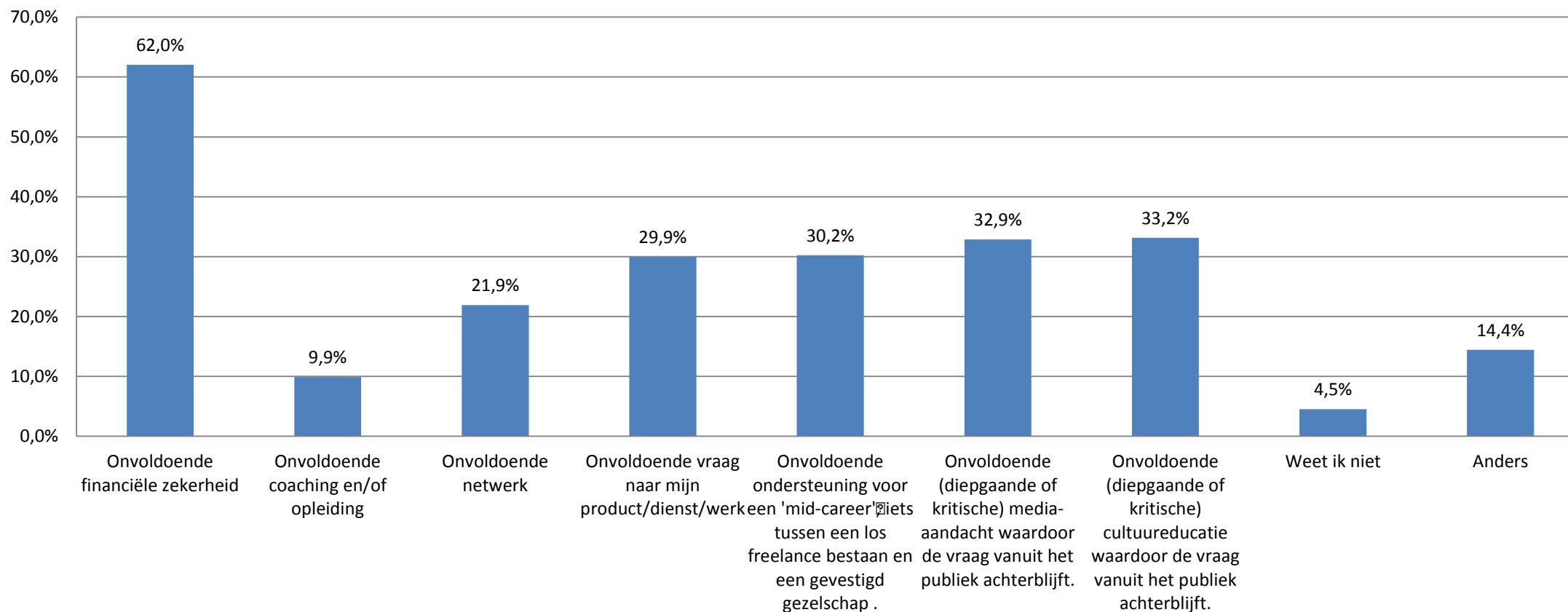

NB. Zie pagina 90 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk

Podiumkunsten: respondenten noemen 'onvoldoende financiële zekerheid' de belangrijkste factor die het moeilijk maakt om de top te bereiken.

Wat zijn factoren die het moeilijk maken om uw 'top' te bereiken? (n=488)

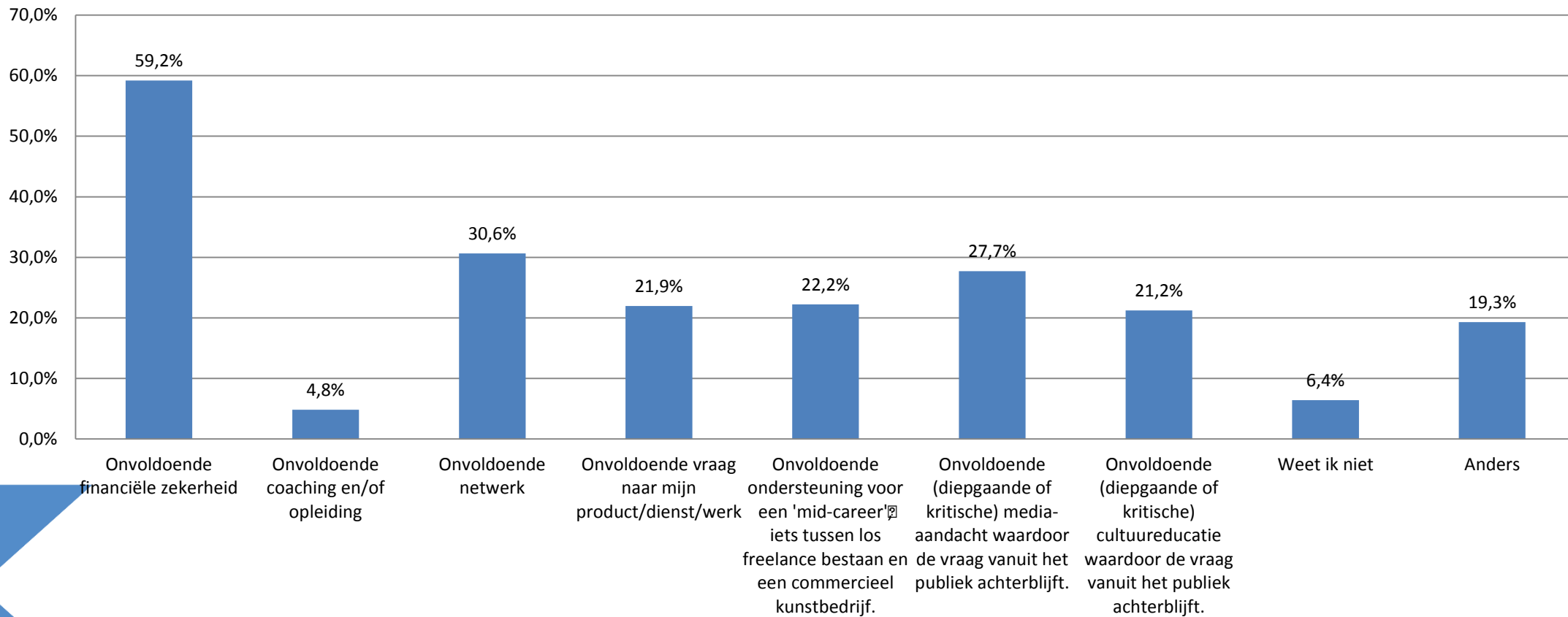

NB. Zie pagina 90 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk

Beeldende kunst: respondenten noemen 'onvoldoende financiële zekerheid' de belangrijkste factor die het moeilijk maakt om de top te bereiken.

Wat zijn factoren die het moeilijk maken om uw 'top' te bereiken? (n=1585)

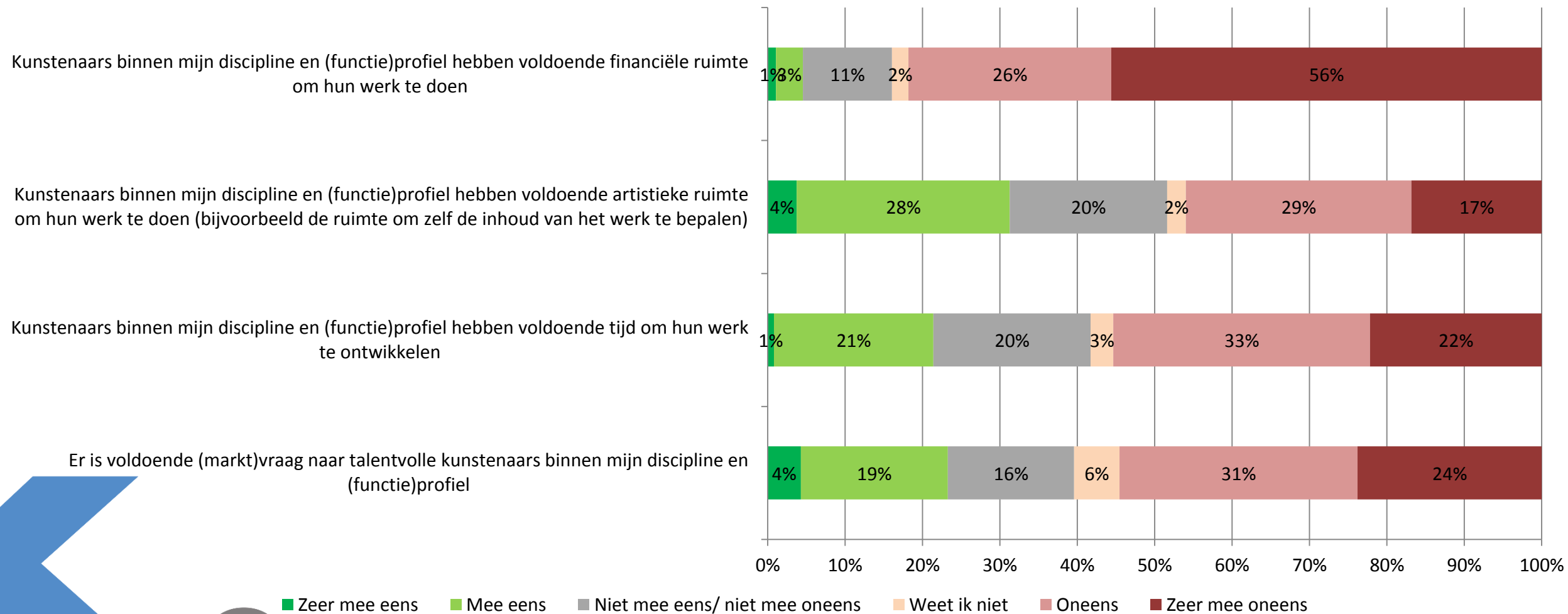

NB. Zie pagina 90 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk

Podiumkunsten: de meerderheid van de respondenten geeft aan dat kunstenaars onvoldoende financiële ruimte en tijd hebben om hun werk te doen en dat er onvoldoende marktvraag naar kunstenaars is. Over de artistieke ruimte zijn ze iets minder negatief.

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? (n==488)

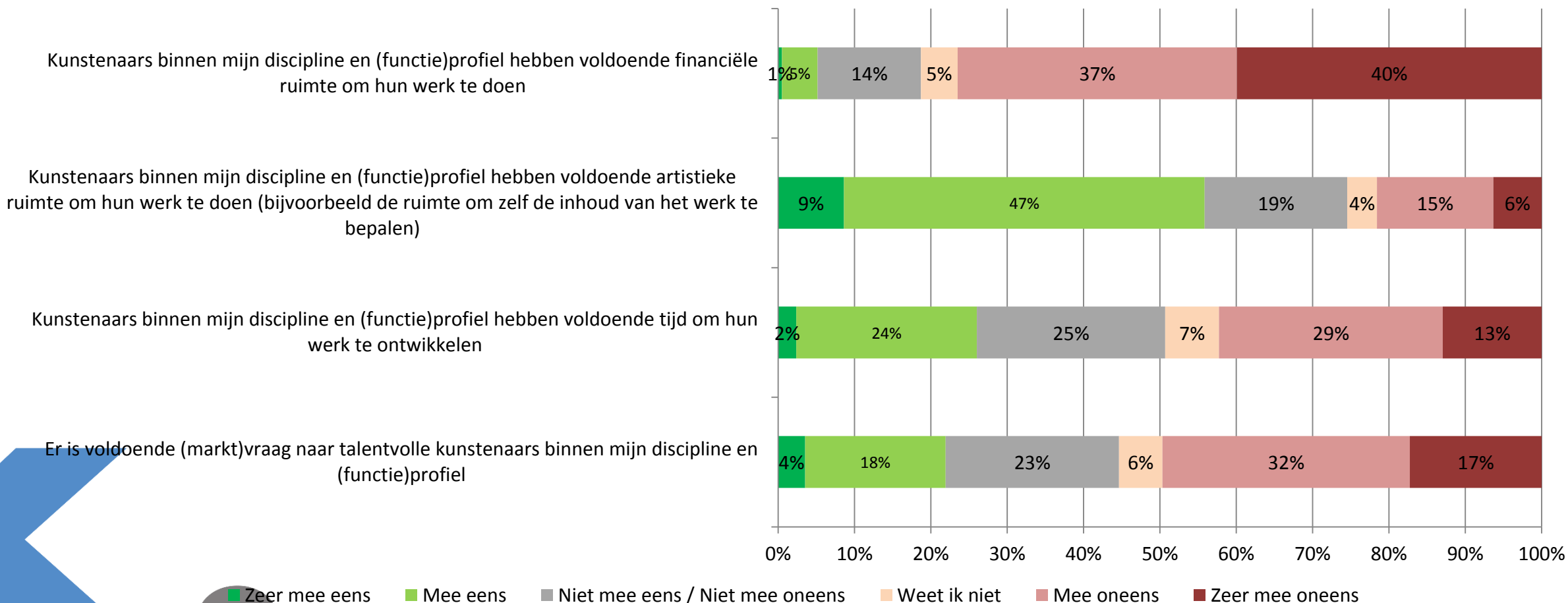

NB. Zie pagina 90 voor toelichting en verklaringen van gesprekspartners

Beroepspraktijk

Beeldende kunst: de meerderheid van de respondenten geeft aan dat kunstenaars onvoldoende financiële ruimte hebben om hun werk te doen en dat er onvoldoende marktvraag naar kunstenaars is.

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen (n=1585)

Over beschikbare artistieke ruimte zijn beeldende kunstenaars positiever dan podiumkunstenaars.

Beroepspraktijk

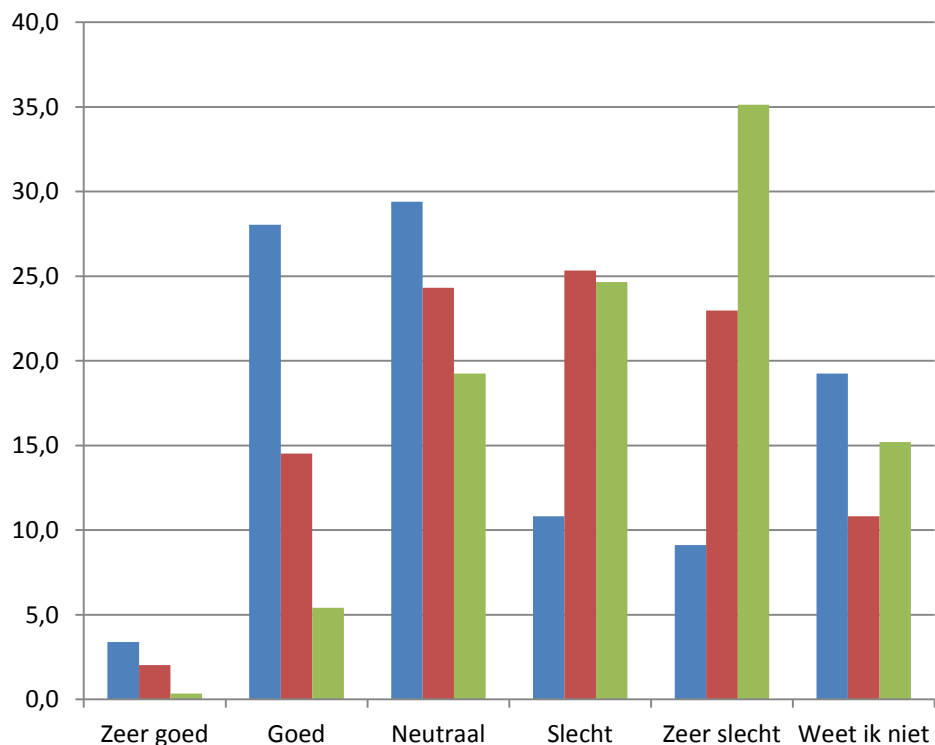
Toelichting en verklaringen op basis van gesprekken

- De enquête laat zien dat kunstenaars relatief positief zijn over hun kansen om te top te bereiken. Daarnaast zijn ze redelijk goed in staat om met hun werk in hun levensonderhoud te voorzien. Verder valt op dat respondenten opvallend negatief zijn over de financiële ruimte die zij hebben om hun werk te doen.
- Voorgaande resultaten lijken tegenstrijdig te zijn. Gesprekspartners verklaren deze resultaten als volgt:
 - Alle gesprekspartners geven aan dat uit de resultaten over het levensonderhoud niet geconcludeerd kan worden dat kunstenaars financieel goed kunnen rondkomen van hun werk als kunstenaar. Gesprekspartners vermoeden dat respondenten ook hun inkomsten uit bijbaantjes of als docent hebben meegerekend, en dat zij zonder die inkomsten niet zouden kunnen voorzien in hun levensonderhoud. Quote: “een beeldend kunstenaar beschouwt zichzelf altijd als kunstenaar, ook als hij/zij voor de klas staat” (BK)
 - Een aantal gesprekspartners benadrukt dat kunstenaars een weliswaar in hun levensonderhoud kunnen voorzien, maar dat dit alleen kan omdat ze in vergelijking met andere beroepsgroepen een lage levensstandaard hebben.
 - Alle gesprekspartners benadrukken dat ‘voorzien in levensonderhoud’ iets anders is dan financiële ruimte om te creëren. Quote: “een kunstenaar kan dan misschien net zijn huur en boodschappen betalen, dat wil nog niet zeggen dat dat hij/zij voldoende financiële ruimte heeft om nieuw werk te maken (materialen aanschaffen, atelier huren, etc)”
- Op basis van bovengenoemde verklaringen kunnen geen conclusies worden getrokken over (het realiteitsgehalte van) de enquêteresultaten; het betreft hier immers de beelden van (slechts) 30 gesprekspartners, tegenover de enquêteresultaten van 2200 kunstenaars. Een belangrijke conclusie die wel getrokken mag worden, is dat het in toekomstig onderzoek noodzakelijk is om nog duidelijker onderscheid te maken tussen de verschillende inkomens van kunstenaars.

Rol overheid

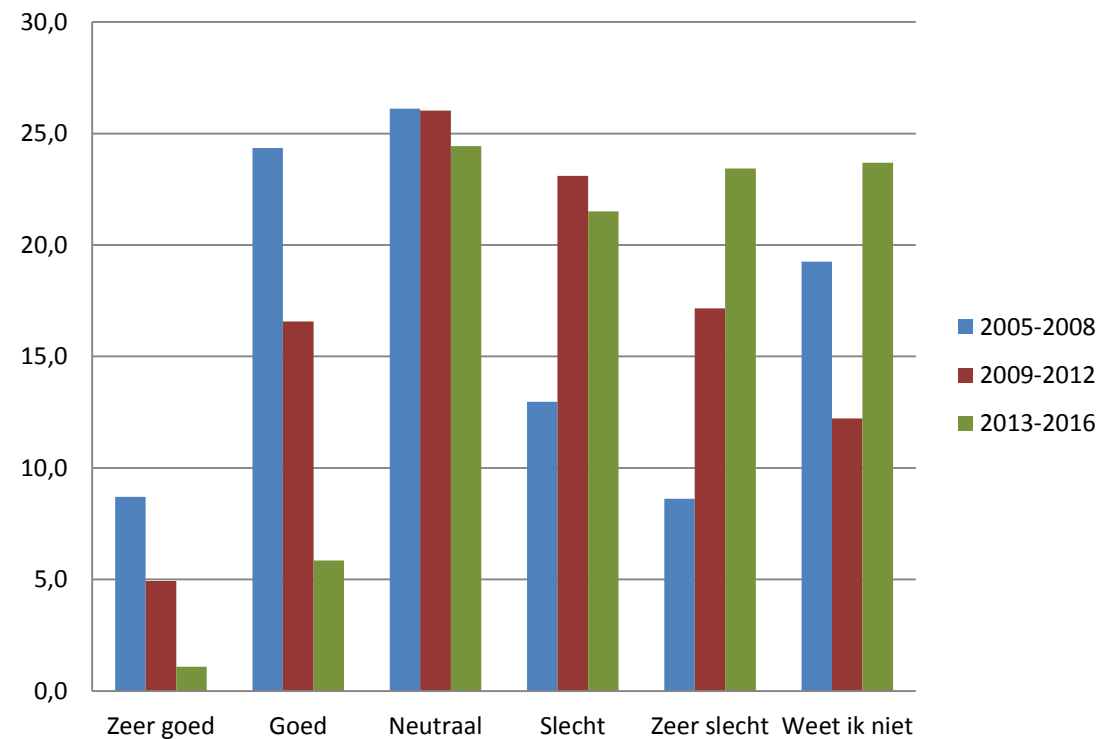
Overheidsbeleid

Het overheidsbeleid in de BIS-periode 2005-2008 sloot beter aan bij de behoefte van de respondenten dan het overheidsbeleid in de periode 2009-2012. Het overheidsbeleid in de periode 2009-2012 sloot beter aan dan in de periode 2013-2016.

Podiumkunsten, N=296

In welke mate sloot/sluit het overheidsbeleid aan bij uw behoeften?

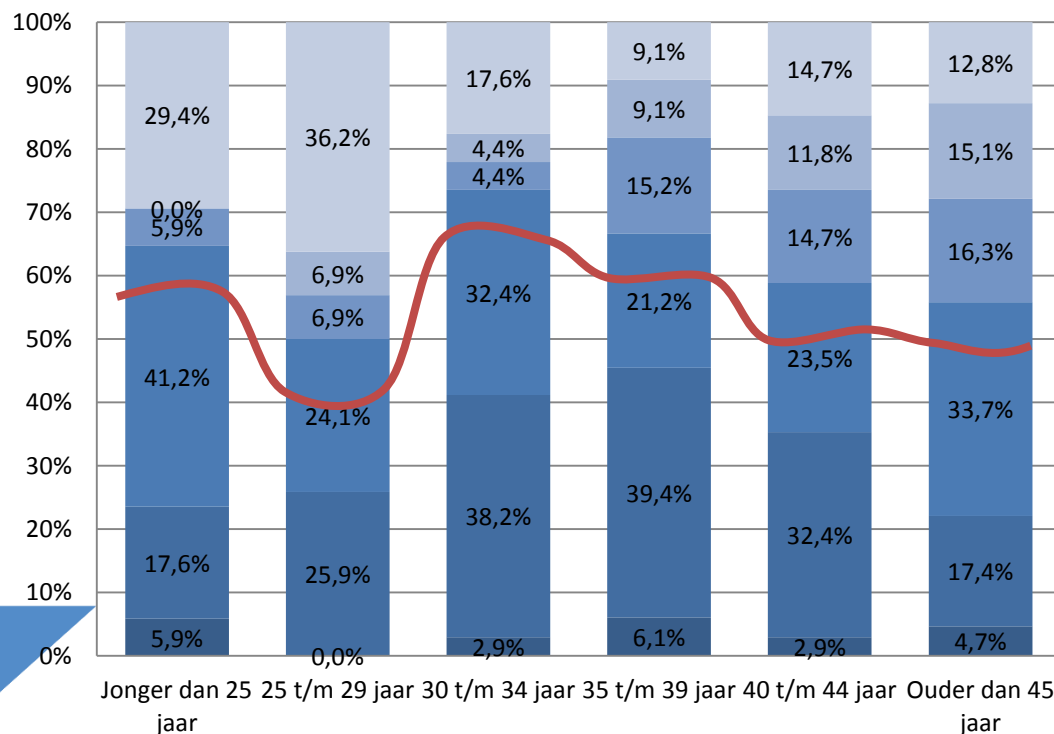

Beeldende kunst, N=1195

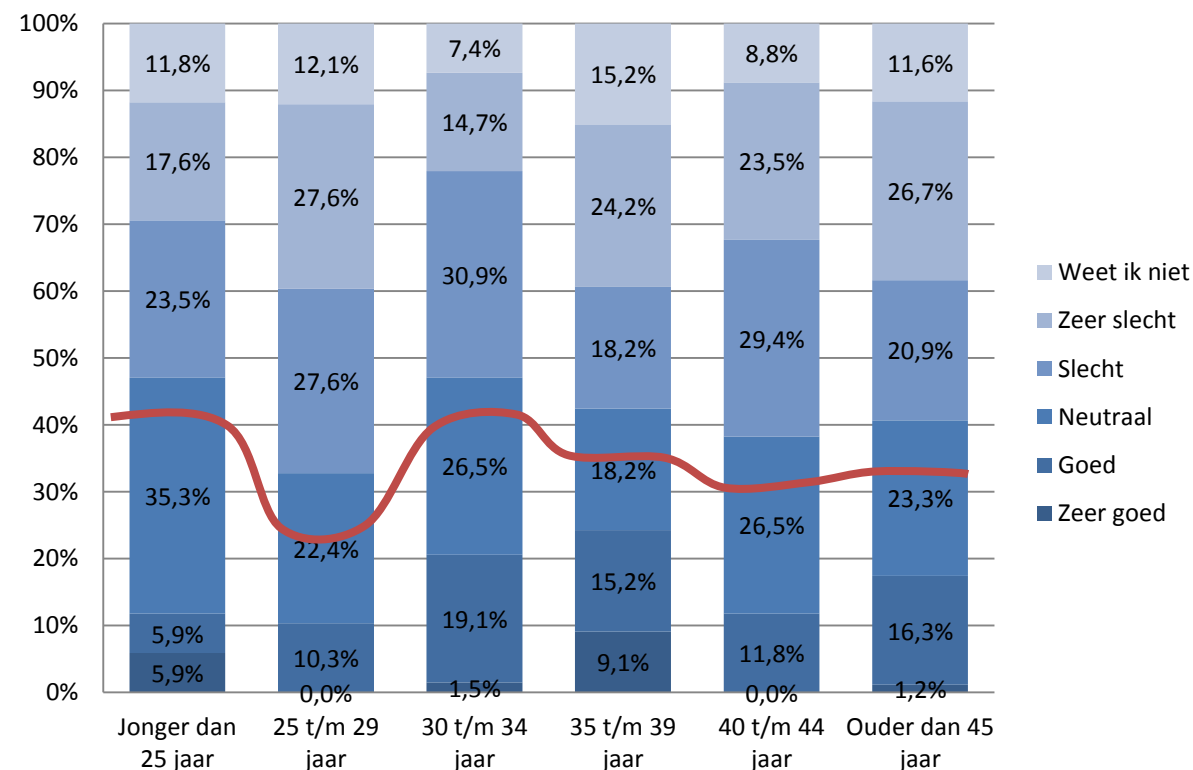
Overheidsbeleid

Podiumkunsten: waardering overheidsbeleid in periode 2005-2008 en 2009-2012, uitgesplitst naar leeftijd (N=296)

In welke mate sloot het beleid van de Rijksoverheid in de beleidsperiode **2005-2008** op het gebied van talentontwikkeling aan bij uw behoeften?

In welke mate sloot het beleid van de Rijksoverheid in de beleidsperiode **2009-2012** op het gebied van talentontwikkeling aan bij uw behoeften?

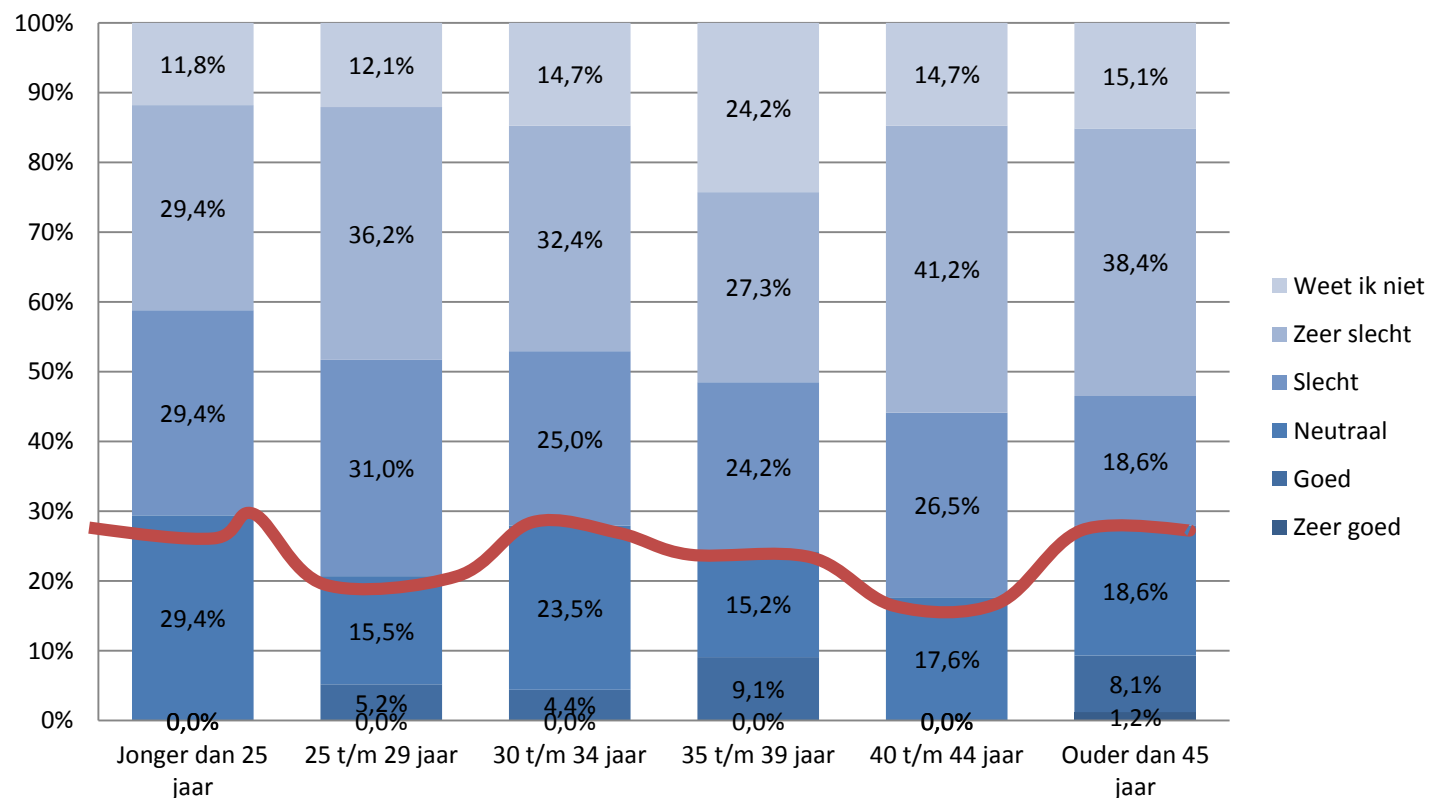

NB. Hierbij moet worden opgemerkt dat de respondenten jonger dan 30 jaar weliswaar hebben aangegeven een beeld te hebben bij het overheidsbeleid in genoemde BIS-periodes, maar dat een groot deel van de kunstenaars in deze leeftijdscategorie tenminste de eerste BIS-periode niet (werkzaam of werkzoekend) heeft meegemaakt

Overheidsbeleid

Podiumkunsten: waardering overheidsbeleid in periode 2013-2016, uitgesplitst naar leeftijd (N=296)

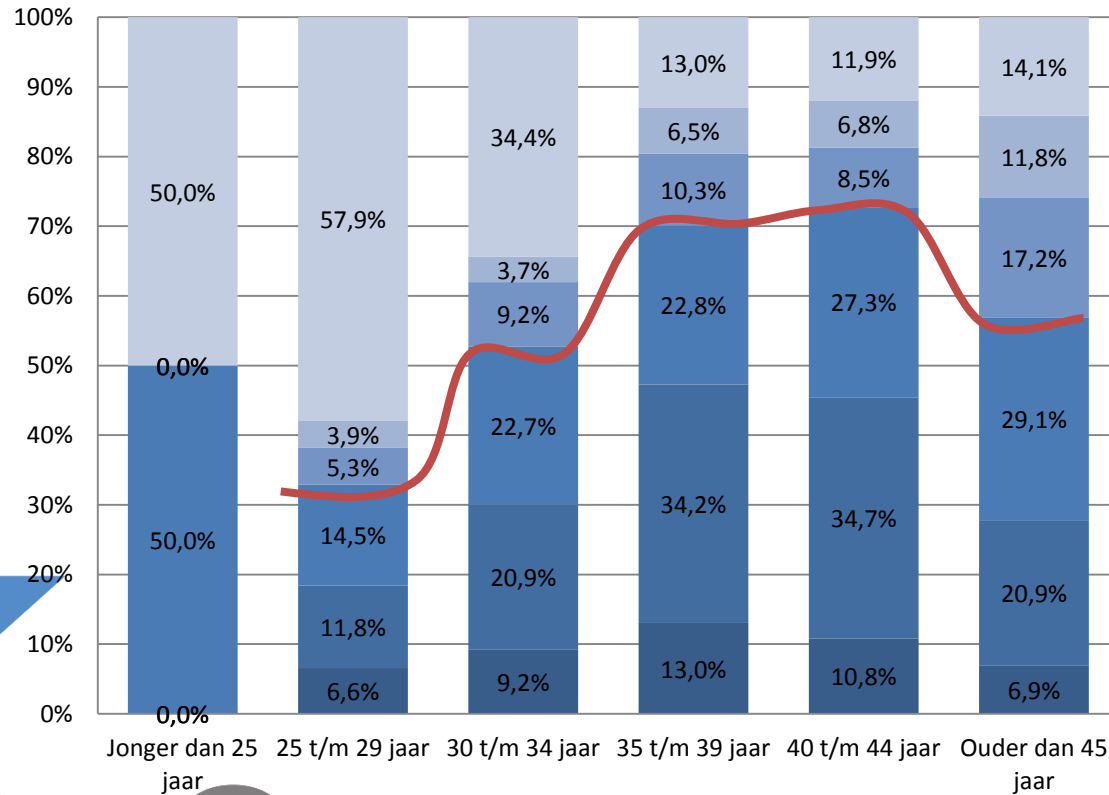
In welke mate sloot/sluit het beleid van de Rijksoverheid in de beleidsperiode 2013-2016 op het gebied van talentontwikkeling aan bij uw behoeften?

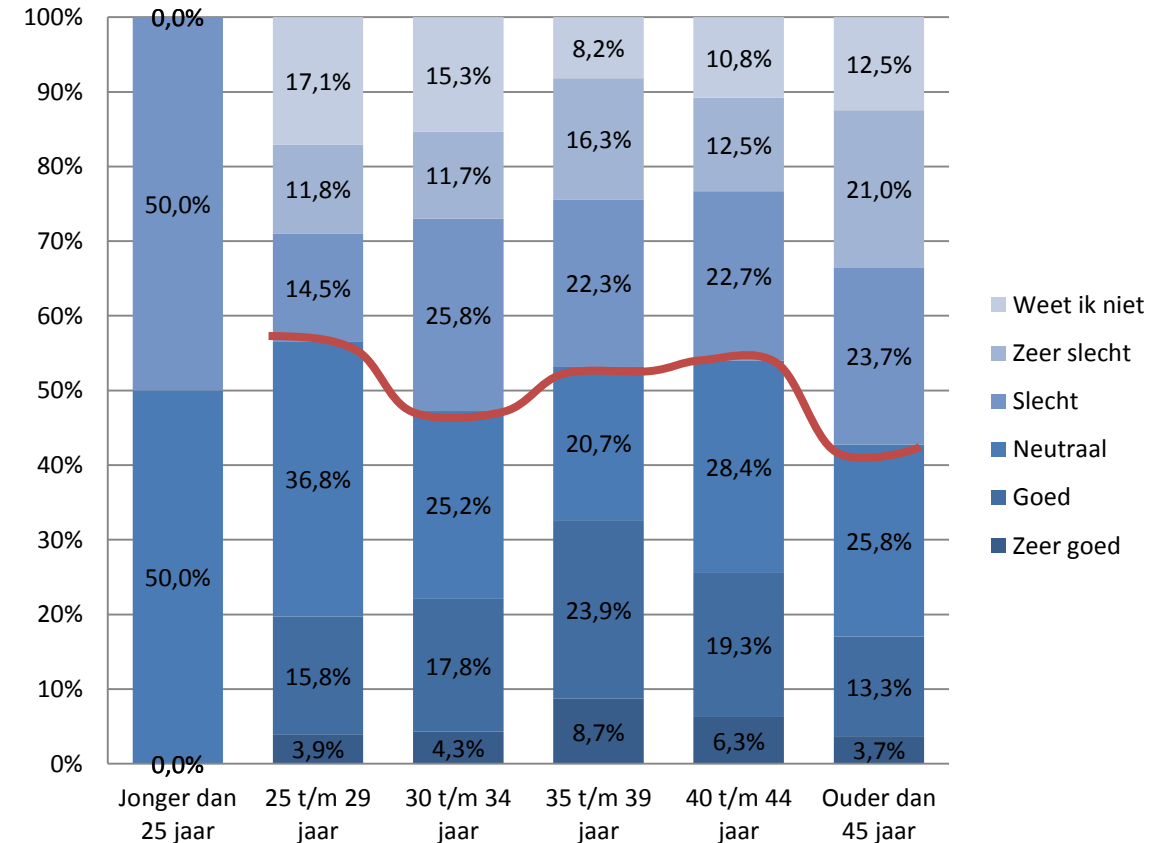
Overheidsbeleid

Beeldende kunst: waardering overheidsbeleid in periodes 2005-2008 en 2009-2012, uitgesplitst naar leeftijd (N=1195)

In welke mate sloot het beleid van de Rijksoverheid in de beleidsperiode 2005-2008 op het gebied van talentontwikkeling aan bij uw behoeften?

In welke mate sloot het beleid van de Rijksoverheid in de beleidsperiode 2009-2012 op het gebied van talentontwikkeling aan bij uw behoeften?

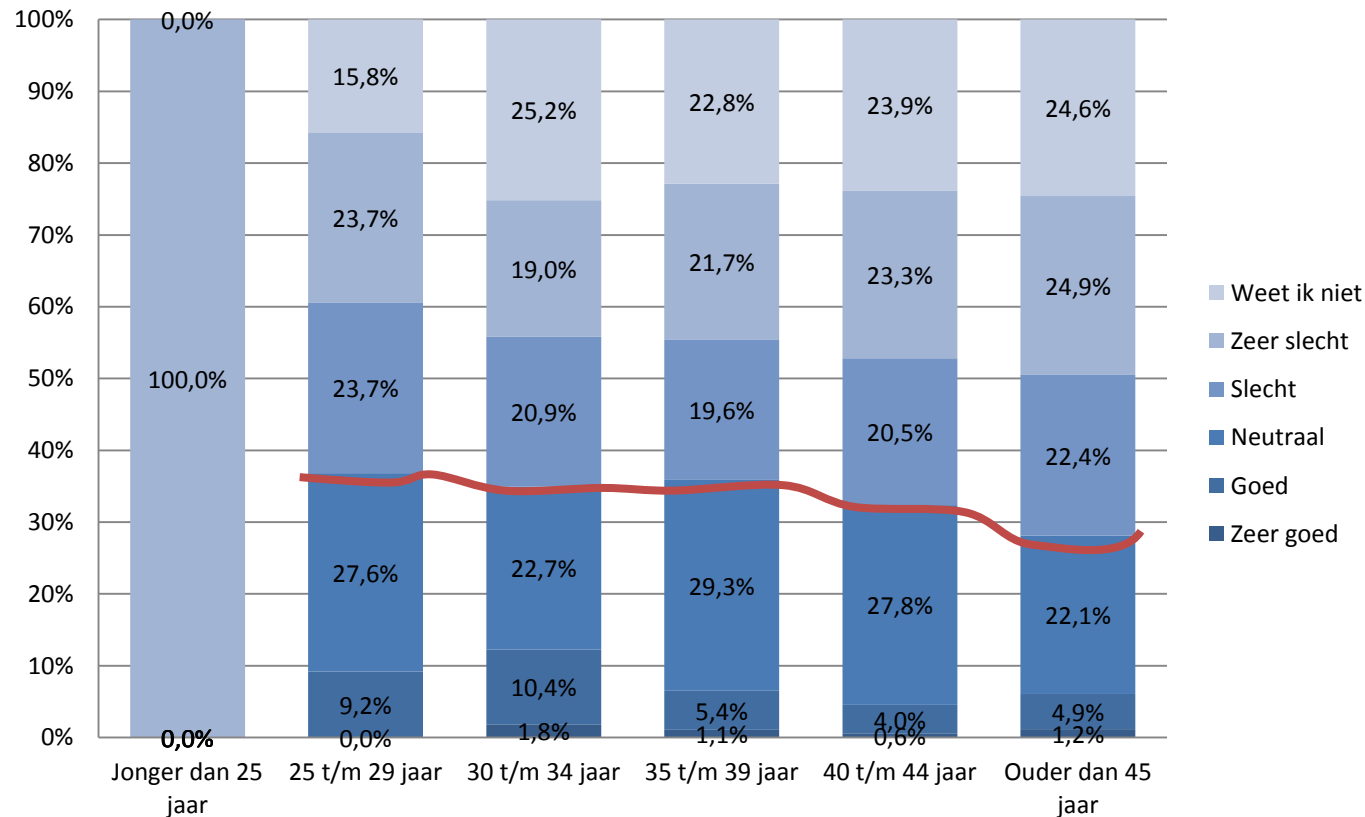

NB. N=2 in de categorie 'jonger dan 25 jaar'

Overheidsbeleid

Beeldende kunst: waardering overheidsbeleid in periode 2013-2016, uitgesplitst naar leeftijd (N=1195)

In welke mate sloot het beleid van de Rijksoverheid in de beleidsperiode 2013-2016 op het gebied van talentontwikkeling aan bij uw behoeften?

- De resultaten laten zien dat het overheidsbeleid de huidige BIS periode aanzienlijk lager wordt gewaardeerd dan in de periodes daarvoor.
- Respondenten in BK lijken iets positiever over de huidige BIS periode dan in PK.
- Er is geen opvallend onderscheid te zien in waardering tussen de verschillende leeftijden. Jonge kunstenaars lijken over het algemeen net iets positiever dan de oudere generaties.

Overheidsbeleid

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken

Gesprekspartners hebben een beeld van de rol van het ministerie en de impact van bezuinigingen op talentontwikkeling.

Meerdere gesprekspartners geven aan:

- Er is geen tijd meer voor talentontwikkeling (PK)
- Voor kunstenaars ligt de focus op het rondkrijgen van de productie (PK)
- Voor beginnende kunstenaars ligt de focus op 'in leven blijven' (met bijbaantjes) in plaats van op 'maken' (BK)
- Juist nu de Rijksoverheid 'marktgerichtheid' vraagt, is er geen tijd en geld meer voor communicatie/presentatie en dialoog met de buitenwereld en beleidsmakers (BK)
- Er is minder durf, meer 'zekere voor het onzekere'. Door de huidige (economische) situatie, kiezen steeds meer kunstenaars, podia, instellingen of galeries het zekere voor het onzekere:
 - Quote: "Hierdoor verdwijnt durf, creativiteit en ruimte voor experimenteren (belangrijk in talentontwikkeling) (BK)
 - Quote: "Er ontstaat een tendens dat steeds wordt gevist uit dezelfde vijver; er wordt gekozen voor de 'usual suspects'." (PK)
 - Verschillende gesprekspartners geven aan dat het moeilijker is voor nieuw talent om de ruimte te vinden om te experimenteren, omdat de focus van podia/festivals/etc. ligt op de grote, bekende namen (de usual suspects). (PK)

Overheidsbeleid

Toelichting en aanvullingen op basis van gesprekken (2)

Gesprekspartners noemen de volgende aandachtspunten voor het ministerie van OCW in de ondersteuning van talentontwikkeling:

- Meerdere gesprekspartners geven aan dat er bij het ministerie meer besef nodig is van de impact van beleidskeuzes (o.a. bezuinigingen) en van hoe de werkpraktijk van kunstenaars er uitziet.
 - Quote; “Hoe kun je namelijk enerzijds zo enorm gaan bezuinigen en daarna zeggen dat je aandacht wilt hebben voor talentontwikkeling?”
 - Quote; “de Rijksoverheid zou meer in contact moeten treden met het veld; hoe werkt het nu precies in de kunstwereld?”
- Bijna alle gesprekspartners merken op meer durf, ruimte en vertrouwen nodig is vanuit de Rijksoverheid.
 - Quote: “de overheid moet durven om af te wijken van het veilige en daar (financiële) ruimte voor bieden” (PK)
 - Quote: “beleid moet meer gericht worden op ruimte creëren voor experimenteren i.p.v. sector aanzetten tot veilige, commerciële keuzes. (BK)
 - Quote: “het ministerie moet bureaucratie afremmen en talentontwikkeling stimuleren door meer ruimte te bieden voor experimenteren en exploratie”. (PK)
 - Quote: “kunstenaars hebben de tijd en financiële ruimte nodig om te kunnen creëren”. Hier past een werkbijdrage bij, en niet een afgebakende projectsubsidie” (BK)
 - Quote: “de overheid moet een keuze maken in het belang dat ze hecht aan de culturele sector en de rest aan de kunstenaars overlaten.” (BK)
- Meerdere gesprekspartners menen dat het ministerie de besluiten over subsidies in grotere mate zou moeten laten aan mensen met vakkennis, of ten minste de mensen met inhoudelijke vakkennis mee moet laten beslissen over de selectiecriteria.

Literatuurlijst (1/2)

- Bureau ART (2010). Woekeren met talenten of woekeren met projecten. Rapportage over de eerste fase van een evaluatieonderzoek naar talentontwikkelingsprojecten in de kunst- en cultuursector.
- Camiel van Winkel et al. (2012). De hybride kunstenaar, De organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk. Expertisecentrum Kunst en Omgeving.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). Kunstenaars in breder perspectief. Kunstenaars, kunstopleiding en arbeidsmarkt.
- Commissie d'Ancona (2006). Uit! Naar gesubsidieerde Podiumkunsten met een nieuw élan.
- Commissie Dijkgraaf (2010). Onderscheiden, verbinden, vernieuwen. De toekomst van het kunstonderwijs. Advies commissie-Dijkgraaf voor een sectorplan kunstonderwijs.
- Het Reijsbureau. Fonds Podiumkunsten (2010). Eruit halen wat erin zit. Onderzoek Talentdoorstroming en Culturele Diversiteit in de Podiumkunsten.
- IVA Beleidsonderzoek en Advies (2007). Statistiek van landelijke subsidieregelingen voor beeldende kunst 2001-2005. Subsidies voor kunstenaars, gesubsidieerde aankopen en gesubsidieerde opdrachten.
- IVA Beleidsonderzoek en advies (2009). Voorstudie sector beeldende kunsten.

Literatuurlijst (2/2)

- Niek vom Bruch (2007). Ketens tussen opleiding en theaterwereld. Onderzoek naar het beleid rond doorstroom van beginnende theatermakers vanuit theaterwerkplaatsen en productiehuizen tussen 1993 en 2002.
- Raad voor Cultuur (2010). Adviesrapport over talentontwikkeling.
- Raad voor Cultuur (2011). Advies bezuiniging cultuur 2013-2016. Noodgedwongen keuzen.
- Research voor beleid (2011). In beeld. Nulmeting Sectormonitor Beeldende Kunst.
- Sardes (2010). Talenten!
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2005). Actieplan cultuurbereik en cultuurdeelname 1999-2003. Een empirische evaluatie op landelijk niveau (werkdocument 117).
- Stichting voor Economisch Onderzoek (2003). De markt voor beeldende kunst en de financiële positie van beeldend kunstenaars 2001.

